

عثمان خان

عثمانی مہلکتی ننگ برنجی
خانیدر

عرب ادبیاتی ویاوروپا۔

لیلر میرسیاف .

محترم عبدالقیوم افندی

ناصری ایلہ مصاحبہ

نصرالدین الخوجاشی

کاسم مسلمانلری وانقراض

شاگر مصطفی .

فنی اوقو علی رفیقی

تورمہ ننگ برکیچی

ندوس اگرچی

یھودیلا . . .

صوفش و معارف

(انعام) در) شفیق اسعد .

تورکی تلندہ مذکر و

هؤ نثلک۔ عوالدین ایسانبردین .

ولوالرحمن محمدی العابدی .

طوفان حقندہ

عالجان الاقرسی .

تربیه و تعلیم :

«مکتب مسئلہ سی» - ناراضی

«مکتب مسئلہ سی» بوغورلان

اسیبزدی۔ میرزا عبدالرحمن

مینوشق . «مسئلت اکتابلری»۔

معلم س. عیفی، رضوان ابرا۔

ہیفق . «صرف تورکی اوقو

حقندہ»۔ احمد علی حلبیوف .

اشعار: کوز باشلری، اوزہ .

مراسلہ و مخابره :

چاقناق و نا معلوم دن .

مطبوع اثرلر:

باشقرد تاریخی، تانار تاریخی

مہ خلق نظر بنہ بونیچہ مسئلہ .

متنوعہ .

عرب حکایہ سی

«یولڈلر نی سویلیلا»

مترجم ع . رشیدی .

۵ نچی جلد «شورا» ننگ

عمومی فہرستی .

شورا

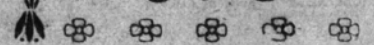
عدد ۲۴ * سنہ ۱۹۱۲

۲۴

محرری: رضا الدین بن فخرالدین

ناشری: «م. شاگر م. ذاکر رمیقلر»

«شورا»، ژورنالينە ھەم «وقت»، غز تە سىنە مشىرى دىفتىرى آچىلىدى.

آپونە دىلارى: «شورا» نىڭ سىنەك ۵ صوم، يارطى يىللىق ۲ صوم ۶۰ ە، «وقت» ايله بىرگە آلوچىلرغە سىنەك ۳ صوم، يارطى يىللىق ۲ صوم.

«وقت» نىڭ سىنەك ۵ صوم، يارطى يىللىق ۲ صوم ۶۰ ە، ۳ آيلىق ۱ صوم ۳۵ ە، بىر آيلىق ۴۵ ە.

اداره طرفىدىن بيان:

- روسچەدە بەض سوزلرگە فارشى تور كىچەلرى ۱۳-۱۷
شورا» نى اصلاح قىلمىق حقىندە كىكاشلر ۱۶-۱۷-۲۲-۲۳.
عبد الجبار (تەنچى تاماق مىدرسى) ۲۰.
عبد الخبىر المسلمى ۱۲-۱۴.
عبد السلام مېتى مېجەى ۱۹.
عبد القىوم ناصرى ۲۱-۲۳.
«قاب» مى يوفسە «طش» مى ۹-۴-۵.
قازان آلتغان كوى (مقام) ۹-۱۵.
قرىلوف تىمىلاتى ۲۲.
«كافىه» كىتابى حقىندە ۱۲.
لطف الله افندى بايچورىن ۲۰.
اختارمز حقىندە ۴-۱۹-۲۰-۲۱.
مرجانى ۱۳-۱۴-۱۶.
مىرشىلر، عادى ومىجنسىلر ۲-۷.
معرى ۲.
منطق دان ايله مناظرە ۱۳.
ناظورة الحق كىتابى ۵.
نعمت الله حاجى ۲۳.
ۋوتچىنىنىك ۴-۶-۷-۸.
يوسفى علفىف ۲۳.

II

ھادى افندى طاهرى طرفىدىن فوزغانلىمىش رسول الله نىڭ دىناغە كىلىگان كىچە سىنەدە عىجاب عاللىر صادر بولووى مىسئەسى (عدد ۶) ايله، صافھارى افندى طرفىدىن يازامىش ۋەھابىلر تارىخى (عدد ۱۶-۱۷-۱۸) حقلرنە بىرگە جەل بولسەدە سوز سويلەرگە حقمىز بار ايدى، لىكىن بوگۇنا يىتسە آمادىق. نصىب بولسە ھەر ايكى مىسئەلە حقىندە كىلچەك يىلغى «شورا» دە اوز فكمىزنى بيان قىلسەق كىرەك.

اداره گە مکتوبلر:

«شورا» قابىندە تورك اولقى «جوچ» سوزن صورامىش ايدى. بىز طرفدە «جوچ» توچكروچى گە «برحمك الله» اورىندە ايتولە، خصوصاً بىر ايزگو فكمىز وقىندە وىر كىشىنىڭ

اوشمو يىلغى «شورا» نىڭ طشەندە بەض بىر كىرەكلى نرسەلر يازىلدى. احتمال كە آزادە حرمتلى سوزلر وھەل اىردە بولغانىر. بو نىڭ اوستىنە، طشلىردە ھەر عدد گە مخصوص فېرستىردە بار. شونىڭ اىچون جىلدلە نىكان وقىندە طشلىرنىن آلوب تاشلامى بلىكە ھەر عدد اوزىنىڭ طشى ايله بىرلىكدە بولغان حالدە جىلدلە تولرىنى اوتتەمز.

طشلىردە بولغان بەض بىر مېم مادەلر حقىندە بو بىردە بىر فېرست قوبىلەدر. رقملىر، نىچە نچى عدد طشەندە ايدىكلرىنى كورسەتور:

- آثار كىتابى حقىندە ۱۲-۱۵.
آثار قدىمە ۱۷-۱۹.
آچىلرغە ياردەم اىچون ۱۸۲۱ دە «اوقا» شەپىرنە آچىلغان جەمىت ۲۳.
ابى عربى گە متعلق سوزلر ۱۶.
«ابى عربى» اسملى رسالە حقىندە ۱۳-۱۶.
اداره لردىن زارلانو ۱۱.
ايسكى كىتابلر ۱۷-۱۹.

پىغمىر سوزى ۳

- بىيم، بىك و بىكە سوزلرى ۱۷-۱۹.
بوغ، توغ سوزلرى ۱۹.
تل يارىشى مقاله لرى حقىندە ۱۳.
تمغالىر حقىندە ۱-۵-۶.
تواریخ خەسە شوقى كىتابى ۲۲.
توركار حقىندە ۲۳.
توركى تىلە مذكركل و مؤثلك ۲۰.
خىيان كىر فرىسەسى ۴.
جوچ سوزى ۱۵-۲۴.
حساب كىتابلرى حقىندە ۶.
خىفە باطرىشىن ۲۳.

- خاتونلر ژورناللى حقىندە ۸-۹.
دىنى ژورنال حقىندە ۳-۴-۶.
رسول اكرم شجرەسى ۱۷.

۱۵ ديكابر - ۱۹۱۲ سنه

حرم ۱۹ - سنه ۱۳۳۱

شورا دىر والوغ خادىملىرى

عثمان خان

اوخشامشلىرىدۇر. اخلاق جەتتىدىن بالالارنىڭ آنالرىغە اوخشامشلىرى
احتمال كە طىبىي بىر قانۇندۇر.

خالص مانقول اولان چىنگىز و آنىڭ خىللىرى صوغشلىرىدە
دۇنيانى فتح قىلۇر اىچۇن يورمىش سىفرلىرىدە اوشبو تاتار
لردن ايرۇم پولقلىرى (بولىكلر) توزۇب اوزلىرى ايله ابارتۇب
يورمىشلىرى و بونلردن فوق العادە فائىدەلنىشىلىرىدۇر.

بورن زمان صوغشلىرىدە، مغلوب اولان شەرلىرى
و خىللىرى، غالب اولان پولاقلرنىڭ مشروع خىللىرى و مباح
ماللىرى عىساب قىلىنۇر و بو حقدن ايسە باشلىقلر و حكمدارلر
مانع اولمازلىرى، اولە المازلر ايدى. ايشته اوشبو مشروع
حقدن استفادە قىلمىق اىچۇن «تاتار» اسمى فرقهلر هر وقت
باشقىه عىسكلردن آلدە يورلر، دشمنلرغە اڭ اول اوچراپ
آنلرنى ايزەر و مباح ماللىرغە مسلط اولۇر اىچۇن طرشورلر
ايدى الووغ قىسمى و خصوصاً هيئت حاكيمه، صرف توركلردن
عبارت اولان چىنگىز عىسكلردە «تورك» اسمى بولنماز،
دشمنلر و مغلوبلر آراسىدە مانقول و تاتار اسملىرى كىنە
استعمال قىلىنۇر ايدى. عرب مؤرخلىرى و روس ماناخلىرىنىڭ،
چىنگىز حكومتىنى «تاتار» هم «مانقول» اسمى ايله
يورتمىكلرنىڭ سببى اوشبودر (۱).

(۱) ايسكى زمانلردە روسلردە مؤرخلر و عوموما فن عالملىرى يوق
ايدى تارىخى ماجرالرنى، كۆنلك واقىعلرنى، تارىخ اىچۇن ماخذ
اولورلق معلوماتنى ماناستىردەغى ماناخلىرى يازۇب طورلر ايدى. صوڭ
وقتدە روس مؤرخلىرى طرفىدىن يازلمىش نىرسە لرنىڭ كۆپىرەك قىسمى،
ماناخلىرى دىتەرلردن آلتىشىدۇر.

«عثمانلى» اسمىدە الووغ بىر مملكت توزۇب بىرنچى
مرتبه خانلىق منصبى آلۇچى كىمسه اوشبو عثمان خان اولوب،
بو كۆنگى توركىيە سلطانتارى بونىڭ نىساندىلرلر. حاضركى
سلطان، محمد رشاد حضورلرى مذكور عثمان خاننىڭ
۲۳ نچى بونۇدەغى اوغلى اولوب توركىيەدە ۳۵ نچى خاندىر.
۶۲۰ - ۱۲۲۳ نچى تارىخلىرىدە آناتولى اىچلىرى،
توركىستان ولايتلىرى، ايران توپراقلىرى، ابدل و اورال
بويلرى تورك قوملىرى ايله مسكون ايدى. «تورك»
قوملىرى جسور، مستعد و زيرك خىللىرى اولوب بىر نل ايله
سويلهشلىرى و كۆپسىدە حيوانلر ايله بىرلىكدە قونۇب كۆچۇب
يورلر ايدى. «تورك» لرنىڭ كىمالاتلرنى دىل يوزندىن
شول يتسە كىرەكلىك، عربلرنىڭ مشهور عالملىرىدەن و عصرىنىڭ
مستىنا اديبلرنىدىن اولان امام جاحظ، «تورك» لرنى مدح
ايدۇب بىر اثر تاليف ايتىشىدۇر. (بو كۆندە مطبوع.)
توركلردن بىر فرقه، مانقول و مانجور اىچلىرىدە كىرۇب
آنلردن قز آلۇب آراششمىش ايدىلر. تارىخلىرىدە «تاتار»
دە سويله نىمىش خىللىرى ايشته اوشبو تورك ايرلرى ايله
مانجور و مانقول خانوتللىرى آراسىدىن حاصل اولمىش قوملردۇر.
تاتارلر، آت اوستىدە يوررگە ماھر اولمىق، جسارت
و قورقوسزلىق كىبى عىسى كىمالاتلرنى آنالردىن مىراث آلشمىش
ايسەلردە اخلاق طوغرى و سىندە آنالردىن زياده آنالرنىدە

بابالری اولان عثمان خان، ایشته اوشبو ارطغرل اوغلیدر.
ارطغرل ایسه ۶۸۰-۱۲۸۱ده وفات ایتدی.

* *

عثمان خان ۶۰۶ - ۱۲۵۸ تاریخده دنیاغه کیلدی و آتاسینک وفاتی صوکنده آنک اوزنینه اوز قوملرینک رئیس اولدی. آتاسی ارطغرل قبیلندن سلچوقلر ایله یاغشی طورر و آنلر ایله برلیکده صوغشلرده یورر ایدی. گوزل خدمتلر بنه مکافات ایدوب سلچوق خانی غیاث الدین مسعود بوکا دخی کوب یر صو پیردی و شول طرفدهغی خلقلرغه امیر ایدوب قویدی. تورکک علامتی قیلوب سنجاغ، تاپاق و صوغش قوراللری هدیه ایتدی. (۶۸۷ ۱۲۸۸ تاریخده). سلچوق تورکلرینک ۱۵ نچی خانلری اولان علاء الدین کیمبادنی غازان خان عسکری امیر قیلوب آلدیغنده مملکت باشسز و تمام اداره سر بر حالده قالدی، نظام و انتظام بتدی. شونک ایچون سلچوق تورکلری اوزلرینه عثمان تورهنی خان نصب قیلدیلر و مملکت اداره سینى آکا تابشردیلر ایشته اوشبو کوندن اعتبارا اناطولی قطع سنه اولان الوغ سلچوق مملکتی، عثمان خانغه نسبت ایله «عثمانلی» اسمینی آلدی و «سلچوق» اسمی ده آقرنلق ایله اونودلدى. «عثمانلی» دولتی ایسه اوشبو روشده ۶۹۹ - ۱۳۰۰ تاریخده تأسیس ایدلمشدر. (قایسی آی و قایسی کون ایدیکی معلوم بولماسه ده یاقین احتمالغه کوره ایونک ۹ نچی کوندن در.) اوشبوگا کوره «عثمانلی» دولتی تأسیس ایدلوینه شمسیه حسابی ایله ۶۱۲ سنه اولوب اناطولی ده اصل تورکیمه دراتی تأسیس قیلنوینه ایسه تقریباً ۸۲۸ سنه در. چونکه اناطولی ده تورکلرینک حکومتلری ۴۷۷-۱۰۸۴ ده باشلا- نوب، برنچی مرتبه اوله رق سلچوق توره لرندن سلیمان بن قوتلمش، مستقل خان نصب ایدلمش ایدی. «عثمانلی» حکومتی ایسه اوشبو «تورک» حکومتینک دوامندن عبارتدر. تورکیه نك الوغ مؤرخلرندن بری اوزینک کوب جلدلردن عبارت اولان تاریخ کتابنده: «الحمد لله، مسلمانلر هیچ وقت جمهوریتنی قبول اینمادیلر و مستقل حکمدارلرینک اداره لرندن ایرلمادیلر!» ديه شکر قیلیمقده در. احتمالکه مسلمانلرینک هر یرده گی حکومتلری اوشبو روشده بولورغه تیوشلی وشونک ایچون بونک برابرینه شکر قیلیمق لازم بر اشد. اداره و حکومت فاعده لرینک الفبالرندن اولسون خبردار اولمادیغزدن بو طوغروده سوز سویله رگه حقه ز یوق. سویله ایسه ده کوکله رگه: «کاشکی دنپانک برگنه

چنگیز خان عسکرینک نورکستان طرفینه چیقدیغی ایشلدیکنده بونلردن فورتولمق ایچون باشقه خلقلر ایله برلیکده سلیمان اسمنده بر توره اوزینک یاقینلرینی ایارتوب «نورکستان» دن کوچوب کیتدی و ایران آرقلی یوروب «فرات» یاغسه یینه کیلدی. آت اوستنده اولدیغی حالده «فرات» آرقلی چیقدیغنده آتی ایله برابر صوغه غرق اولدی. بونک ارطغرل اسملی اوغلی اوزینک ایدمه شلری ایله سفرلرینه دوام ایتدیلر و روم طرفینه یوروب کیتدیلر.

ارطغرل ایله ایدمه شلری کونلرینک برنده تاغ آراسندن کیلوب چیقسه لر، ایکی عسکرینک آرقا راقا شو صوغش قیلرینی و بری مغلوبلکدن قاچارغه حاضرلندیکنی کوردیلر. شول ساعت بونلرینک حمیتلری فوزغالوب وضعیف طرفغه شفقت و مرحمت ایتمک بورچ اولدیغنی خاطرله ب کر وانلرینی توقتاتدیارده توزان ایچنده اولان عسکرلر آراسینه کروب کوچلی طرفغه هجوم ایتدیلر. بونلر اوزلری کملرینک فائده لرینه و کملرینک ضررلرینه سعی قیلدیلرینی بله از لر ویالکیز ضعیف طرف غه یاردم و یوروب هزیمتدن فورتولدرغه اجتهاد قیلورلر ایدی. بونلرینک فداکارلیکلری سببندن غالب طرف مغلوب اولوب فاچدی وضعیف طرف غالب اولوب صوغش میدانی آلدی. بو ایکی صوغشچیلردن، عاجزلری سلچوق تورکلری اولوب، کوچیلری مانغول و تاتارلر ایدی.

اوزلرینه یاردم ایتدیکلری، اسیرلک و تالانو کبی فلاکتلردن فورتولورینه سبب اولدیقلری ایچون سلچوق تورکلری و خصوصا پادشاهلری اولان غیاث الدین کیخسرو، ارطغرل و آنک اتباعلرینی خوش قبول ایتدی و اوزلرینه خالصلا «آنقوه» اطرافنده جایللو بیردی. مسافر تورکلر، اوزلرینه آتاب و یرلمش اورنغه یرلشدیلر، ماللرینی کونوب یوررگه کرشدیلر. هر وقت سلچوق تورکلری ایله برلیکده آنلرغه خدمت ایتمک ایچون صوغشلرغه یوردیلر و انقراضغه یوز طوتهش سلچوق دولتینک عمری بر قدر اوز ایوغه سبب اولدیلر.

اوشبو سلچوق تورکلری، قسطنطنیه روملری تصرفنده اولغان «قونیه» شهرینی صوغشوب آلوب پایتخت قیلیمشدر و «سلچوق حکومتی» اسمنده بر تورک حکومتی تأسیس ایتیمشدر ایدی. (بونلر «روم سلچوقلری» ديه معروف اولوب بونلردن باشقه دخی «ایران سلچوقلری» اسمنده ایکنچی بر سلچوق تورکلرینک حکومتلری بار ایدی.) عثمانلی دولتینی تأسیس ایدوچی، تورکیه سلطانلرینک

پوچماغندەغى مسلمانلار اون غنە يىل بولسەدە جەھورىت ايله اداره فيلنوب طورمىش اولسەلر ايدى! « ديه بر فكر كيلدر . چونكه شونڭ سېيندن اداره اصولىنى اوگرەنەش وشخصلرنڭ حقلىرى تانولەش ، فردلرنڭ حاكەملىكارى و حكومتنڭ دە حقوق شخصيه گە ماللك (يوردېچسكى لىتسو) ايدىكى هر بر مسلمان حضورندە اثبات ايدلەش بولور ايدى . مسلمانلار ، حكەدارنڭ شخصىدىن باشقە ، حقوق شخصيه گە ماللك بر ادارهنى كورمادىكارلندن ، پادشاهلىق دەوالرى سېيندىن شىر مندر اولوب بتمەشلىدر . بو كوڭكى توركە حكومتىنى ، آناتولى دە توركە دولتى ناسىيىدىن توگل ، بلكە عثمان خاننڭ خانلىق منصبىنە چىقىدىغى كوندن سانامق دە اوشبو ياڭلىش فكر نتيجه سىدر . رومانوف عائله سىنڭ حكومت سوررگە باشلايدىغىنە آنچق اوچبوز يىللر اولدىغى حالده روسىيە حكومتىنڭ ەمرى مڭ يىلدىن آرتەش حساب ايدلور . روسلر بو طوغرودە اصابت ايتەشلىر . توركە دولتىنى عثمان خاندىن اعتبار ايدولارندە تورك عالەملىرى ياڭلىشلىقلىرى كېى ەملىكت گە «عثمانلى اسمى ويرمەلرندە ايكنچى دفعە ياڭلىشەشلىدر . چونكه عثمان خان تورك دولتىنڭ اصل مؤسسسى توگل ، بلكە آناتولى دە اولان توركە حكومتندە ۱۵ نچى خان اولغان علاءالدين كىقباد سوڭندە حكەدارلىق منصبىنە چىقىش ۱۶ نچى خان ايدى .

* *

عثمان خان ، حكەدارلرغە لازم صفتلرنى جامع بر ذات اولدىغىندىن اوزىنڭ وظيفە سىنى كامل اجتهاد ايله ايغا قىلدى ، كوب شەھەرلر فتح ايدوب مەلىكىنى زورايتتى ، رعيتىنى اوزىدىن مەمنون قىلدى . پايتختى «ياڭلى شەر» ايدى . عثمان خان و ەموما عثمانلىلر (توركلر) نڭ اوشبو روشدە زورايلورلدىن استانبول قىبرى قورقوغە توشوب بوللرنى يواشلاندىرمق اېچون ديه اوستلر يەنە عسكەر يباردى ايسەدە عسكەرى مغلوب اولوب فاچوب قايتدىلر ، بولاش بولدىر آلمايدىلر . شونڭ اېچون قىصر ، ايكنچى بر يول طوتتى . بو ايسە غازان خان طرفىدىن بوللرنى ايزدرمك وشوكتلر ينى صندرتەقدن عبارت ايدى . قىصر اوشبو مرادىنى اورنىنە كىتورر اېچون اوزىنڭ بر طوغمە سڭلىسى « مارى » نى غازان خان غە ەديه ايدوب يباردى . « مارى » ، گوزللىگى اوستىنە دىسيەلى حيله كار بر قز اولدىغىندىن بوندى اشلرنى

اجرا قىلورغە مقتدر ايدى . حتى يولە باردىغىندە : «عثمانلىلارنى شوبىلە ايتىدررم ، بويىلە فيلدررم» ديه سويلەب باردىغى مرويدىر . فقط بو قز باروب يتدىكىندە غازان خان دنيادىن اوتەش و آنڭ اورنىندە محمد خدابندە ، خان اولەش ايدى . غازان خان غە خاتون اولور اېچون باروچى « مارى » محمد خدابندە گە نصيب بولدى . فى الواقع « مارى » عثمانلىلارنى قسقىق و يواشلاندىرمق طوغر و سندنە خاننى اغوى قىلورغە كوشدى ايسەدە زور اش چىقمايدى .

عثمان خان ، يىلى نورك شىخارلدىن « ادە بالى » ديه مەروف بر ذاتنڭ « مال خاتون » اسمندە قزىنى نكاح قىلدى و بو نكاحدىن مشهور اورخان سلطان دنياغە كىلدى .

عثمان خان ، اوزىنڭ اوغلى اورخان قومانداسىندە اولەرق « بروسە » شەرىنى ضبط ايدىر اېچون عسكەر يباروب ، خستە حالندە بوللرنڭ خبەرلر ينى كوتوب ياتور ايدى شەرنڭ فتح ايدىلدىكى حقدە خبر كىتوردىلر بونى ايشتىدىكىندە غايت شادلاندى و ەمرىنڭ آخىرى يتدىكىنى سويلەب خصوصى و ەموما نصيحتلر قىلدى وشوندىن صوڭ امانت جانىنى تسليم ايتتى . چنارە سىنڭ « بروسە » غە كوچرلوروى و « بروسە » نڭ تىختگە قىلانورغە تېوشلى ايدىكى اوشبو وصيتلر جملەسندن ايدى .

« بروسە » شەرىنڭ عثمانلىلر (توركلر) طرفىدىن فتح ايدىلوروى شول وقتندە دنيانڭ الوغ حادثلرلردىن اولدى . بونڭ سېيندىن عثمانلىلرنڭ شەرتلرى نارالدى ، حرمتلرى آرتدى ، اساسلى دولتلر جەلەسىنە كردى .

« بروسە » شەرى بر دفعە سېف الدولە طرفىدىن خراب ايدلەش ايسەدە قىصرلر طرفىدىن تكرر تەمەر ايدلەش و گوزل شەهرلر صرەسىنە كرهش ايدى . بو دفعە فتح ايدىلدىكىندە تمام اسلام مركزى و عثمانلىلرنڭ تىختگاھلىرى بولدى .

عثمان خان ، جسارتلى و شول زمان غە كورە صوغش ەلملرندە مھارتلى ، دىندار و ثباتلى ، دنيا زىنتلر يەنە التقاتسىز ، غايت قناعتلى بر ذات ايدى . وفانى وقتندە فالدىرمش تركەسى ، فقير بر آدم تركەسندن فرقسىز اولمشدر .

عثمان خان ۷۲۶ ۱۳۲۶ نچى سنە ۲۰ نچى شەر رمضان (ايبول) دە وفات ايتتى . ياشى ۷۰ لردە ايدى . قبرى « بروسە » شەرىندە « ماناستىر » اسملى اورندەدر .

عرب ادبیاتی ویاوروپالیلر .

اسلام و عرب ادبیاتی حقدە یاوروپالیلر طرفندن سوکفی کونلردە گنە چغارلغان یا ایسه چغاریلە باشلانغان اثرلر طوغریسنده آزغنە سویلەمەکچی بولام . آلدن شونى دە ئەیتوب قوییم : توبەندە یاد ایتلگن اثرلرنڭ روسچەلرن غنە بولسەدە آلوب اووقوغان فارنداشلر ، عسابسز کوب معلومات جیاچقلردر .

بو یولغە شوشى دورت اثر حقدە یازوب طورام :
 (۱) «بودا بیشت» مستشرقلردن پرافیسور غولوتسیهیر نڭ «اسلام حقدە درسار» نام کتابى . بونڭ روسچە ترجمە سى «پیتربورغ» دە برافهاوز - یفرون طرفندن باصلدی بهاسى ۲ صوم ۲۵ تین . کتابنڭ آزاغندە ۋامبرینڭ «روسیه ناتارلری آراسندە مدنی حرکت» اسملى بر مقالەسى بار . ۋامبرى جنابلرنڭ مقالەسى بر آز قارە چرایلیراق بولسەدە، غولوتسیهیر اوزى بى طرف بر یاوروپالى کوزى برلەن فاراب یازا . محمد علیە السلام ، قرآن ، صحابە و منھبلر حقدە ئللە نیندی تیران اولیرغە کیتەرلک سوزلر سویلی . اسلام ، طومشندن بوکونگی کونینە قدر نیندی اوزگارشلرنڭ، نیندی فکرلرنڭ طووینە سبب بولغان ایکان - بارسینەدە اورن بیرە . فسقەچە ئدینکاندە کتابى ، بر آز آکلى کشینڭ بورەگینە یاتورلق . تیک پرافیسور غولوتسیهیرنڭ ، فایدن آلوبدر ، پانیسلامیزم حقدە ایکی - اوچ گنە بول بولسەدە فسدروب کیتووی ، «بورى همان اورمانغە قارى» دیگان مقالنى ایسگە توشورە . کتابنڭ ترجمەسى یاخشى بولسەدە تلى آورراق .

(۲) روس مستشرقلردن پرافیسور قریمىسكى نڭ «عرب ادبیاتی» اسملى کتابى . مسکوادە لازاریفسكى اینستیتوت

طرفندن باصلغان ، بهاسى ۳ صوم ۵۰ تین . کتابنڭ برنجى بولمەندە عرب ادبیاتی حقدە عمومى برزور مقاله ، ایکنچى بولمەندە عرب بوئەزیبەسى و آنڭ تاریخی ، اوچونچى بولمى ، کوبسنچە اسلامغە قدر بولغان عرب شاعرلردن : امرؤ القیس عنتر ، عمرو بن کلثوم ، نابغە و باشقەلرنڭ ترجمە حاللری ، بایتاق شعرلرنڭ ترجمەلری برلەن تولغان . کتابقە علاوه اولارەق عربچە شعرلردە باصلغان . پرافیسور قریمىسكى بى طرف طوروب یازا ، تلى ینگل .

(۳) بیلگییە مستشرقلردن موسیو «شاوین» نڭ «عربچە اثرلرنڭ بېلیغرافیهسى» نام بر بیک زور اثرى «لیهؤ» شهرندە باصیلا و حاضرگی کوندە ۱۳ نچى جزئى چغا . بو بیوک اثر باصلوب بئکچ ، ئللە نیچە مڭ صحیفەلى بر بلم دینگزى ، والوغ بر خزینە» بولاچاق . چققان جزئلرنده ، حاضرگە قدر اسملری دە معلوم بولماغان عالملرنڭ اثرلری حقدە یازلغان صحیفەلر بار .

کتاب ، فرانسوزچە و بهاسى دە قیمت بولو سببلى بیک آز کشیلرگنە فائده لانورلق .

(۴) بو دورتنچى اثر «اسلام اینسیقلو پیدیهسى» آتلى بولوب ، یاوروپا آفادیهیلری طرفندن بر یولى فرانسوزچە ، نیمسچە ، انگلیزچە نلردە باصیلا . مذکور اثر ۴۵ جزئە اولدیغندن ۶-۷ یلسز تمام بولماز . چققان ۸ جزئینە فاراغاندە ، بو قاموس ، اسلام حقدە ایڭ درست وایڭ تیرەن معلومات بیرە طورغان بر اثر بولاچاق . اؤیرر وئیس (ابن رشد) ، اؤیسیسینا (ابو علی سینا) ، ابوالعلاء المعری حقدەغى مونوغرافیهلری ایس کیتکچ یاخشى . بهاسى قیمت . چققان جزئلرنڭ فرانسوزچە سن «پاریژ» کتابچیلردن آلدرغە ممکن .

شونسى عجب ! اشنڭ باشى دە آخرى دە «بغارى» لر

محترم عبد القیوم ناصری ایلہ صاحبہ .

(خاطره دفترمان)

فرانگه شاگرد بولوب کیلنگان کونمندن اعتباراً ، «میسسیونرلرگه ساتلغان، دین بوزوچی صوقر قیوم» اسملی بر کشینک بارلغن ایشنه کیلدم . توضیح خانلر ، پیش قدملر و الوغ خلفلر (!) آغزندن ایشدیلنگان بوسوزلر میکانده سؤ تأثیر اجراء ایتمی فاله ادیلر . مینم فلبمده قیوم ناصری حضرتلرینک اوزینده ، کتابلرینده نفرت حسی اویاندردیلر . شول سسؤ تأثیرگه بیریلوب بولسه کیرهک ، برنیچه یلار آنک کتابلرین اوقودن محروم قالدیم .

صوک یلدرده شاگردلر آراسنده مدرسهده اوقولغان درس ، فن و کتابلردن رضاسزلق ، حتی محمد عیاض اسحاقی دیگان شاگرد (۱) سلم العلوم ، تراب علی ، تهنیب و باشقه برنیچه منطق کتابلرین مدرسه مېچینه تولتدی ؛ آستارینه چرالر قویوب اوت یافدی و کیمسو ایله بو طاب - بو طاب یاندردی .

مدرسهلرده متداول بولغان کتابلرینک اشکه ، فنلری تعلم گه یاراقسزلقلری آکلاشلماچ ، برنر شاگردلر عثمانلی تلمده یازلغان فنون و ادبیانغه صارلدیلر ؛ پنجشنبه و جمعه کونلرینده کتابخانهلرده کتاب ازلوب بوروچی شاگردلر شافدی کوبایدیلر .

تورک تلمده یازلغان کتابلر ایله برگه بعض فاضلرمر طرفندن یازلغان و اوزمزنک روسیهده باصلغان کتابلرده مدرسهده کورنگالی باشلادیلر . شول جملهدن قیوم ناصری حضرتلرینک کتابلریده مدرسه گه کیلوب کردیلر و سوبولوب اوقولا باشلادیلر . محترم ناصریینک کتابلری کورنگلده بولغان بورنغی نفرت اوزینه اوزینده کتابلرینده « محبت » برلشمدردیلر . ایندی مین ناصریینی غائبانه صورتده چن کورنگلین سویه و اوزینی کوررگه آرزو ایته باشلادم . فقط نیندی سببلر تأثیر ایلهدر ، بر - ایکی یل اوندی ایسهده باروب کوررگه جرأت ایته آمادم .

نهایت ، ۱۹۰۱ - ۱۹۰۲ نچی اوقویلی کیلوب یتدی . فزانده ظهور ایبتکان و ایلیلی یلدر مقداری فزانده تورغان

(۱) باصلغان اثرلری آرفاسنده بو ذات بو کونده مشهور ادیب

ومحررلرمزدن سانالادر .

«طبری» لرده غنه دیب بلوچی طوغری دینلرینک ، دینسز ، زندیق ، کافر ساناب پچرافغه کوموب اونونقان ذاتلرینه یاوروپالیلر بیگرهکده زور اهمیت بیرهلر . چونکه بتون یاوروپا مدنیتی شول «دینسز ، دهری ، کافر» اسملرین کونوروب قوولغان ، آصلغان ، یاندزلغان و باشقه غدابلرغه مبتلا بولغان ذاتلر جیلکه سیننه فورولغان ، شونلرینک فکدرلری آرفاسنده یاوروپا ، یارتی وحشیلکدن چیقوب شوشی کونینه کونهلرنگان . نأسفی ، که بزنگ مسلمانلر آراسنده ، حتی بر قدر آکلیلرینده ، بو کونگه چافلی شول بورونغی قاراش اوزگرمه دی .

اون یلده بر چیرکاوگه بارمی طورغان ، ایکی یول دعاء بلمی طورغان بر فرانسوزنک ؛ ژولتر ، روسسو ، دیدرو ، فوندرسه کبک بموک قارنداشلرینک طورمشلرین غنه بلونوگل ، فکدرلرینده کورنگلینه سکدروب ، یلنده ایکی - اوچ رت قبر - لرنده زیارت ایبتدیکی حالده ، یوقاری درجهده دینلی سانالغان ، آیتلر ، حدیثلر بران باشلری طولغان مسلمانلرینک این رشدلرده ، ابو علی سینالرده ، بصره اینسیقلوبیدیلر - نندنده خبرلری بولماوی نی زور قایغو ! کمدن نرسه کونمهک کیرهک ؛ هیچ بولماسه اوزمزنک طورمشنی شول دینسز فرانسوز طورمشی برلن چاغشدروب قاربوق ! «چهینهلب ببرلنگان ایدی - یونا بلماک !» دیهسی کیهادر ... میرسیاف .

شعر:

کوز یه شلری .

ئهی مقدس کوز یهشی ! ئهی اسسی فاینار کوز یهشی !
ئهی بختسزلرگه بردن بر یاقن یار کوز یهشی !
ئهی گناهنسز ، ئهی درست ، صاف ، ئهی بهاسز کوز یهشی !
ئهی آچی ، ئهی نهملی ، ئهی باشرون ، صداسز کوز یهشی !
سز طاماسز ، سز آغاسز ، قویلاسز ، توگلہسز .
توگلہسز یا کفور کبک یلغهلاردیک چوگرہسز . . .
ایرتده ، کیچده و کونده ، توندده سز گل توگلہسز ،
یازده ، کوزده جایده ، قشده ، سز بتون یل توگلہسز .
بیک اوزاق ، کوب جودغز چیرنی ، جوواسز ئلدهده ،
سزگه مانچیلوب بوشار ئهیلہنمهسنده ئهیلہنه .
سز شولایوق چیرگه سکدگز میکاننی یوق بولوب ؟
ئلله آکدیسزمی اوچ آلو چاغن بر اوط بولوب ؟
یوق ، توگل ! سز مهنگی یوق بولماس ، یوغالماسسز بلهم
کون کیلور : بو دنیادن اوچ آلمی فالماسسز بلهم .

« م »

بلەكە آرتقى درجە نىظاقتىسىز ايدى . استىال آرتىندەغى فارالوب بتىكان دىوانغە اواطروب، سول ياكىئاغىن تمام استىالگە تىگىزگان ، قلمىنىڭ بازا تورغان اوچىنە كوزىن ياتىن كىتىرگان حالده كوركە قلم ايله يازوب تورغان قامچات بورىكى بىر شىخ فانى كوردىك وسلام بېرىدك .

شىخ باشىن كوتاروب سلاممىزنى قايتاردى ھىم شونىدەغى اورنىقلرغە اوطوررغە قوشىدى و: «سز كەلەر بولاسز؟» دىوب صورادى .

اىبدەشلىرم اوزلرىنىڭ اوچىتمىلىكى اشقولا شا كىرلەرى ايدىكارىنى، مېن دە عبد العلام حضرت مدرسە سىنىدىن بىر شاگرد بولومىنى سويلەدك .

اول سوزگە باشلاپ: «علام حضرت مدرسە سىنىدە مېن بىر آز معلم بولوب توردم؛ شول چاقىدە اسلام تارىخىنە دائىر جغرافىيا خرىپىلەرى تىرتىب ايتىم؛ شول خرىپىلەر حاضردە بارمى؟» دىدى . مېن بىزنىڭ مدرسەدە آندى خرىپىلەر يوق دىگىچ، سوزىدە دوام ايدوب: «نىگە بولما- سون؟ اھەپرى، اول خرىپىلەر اشقولا آرخىواسىندە صافلانا دىگان ايدى؛ سز سوك آرخىواغە بىردە كروب قارامىسىزمنى؟» دىدى . بىزدە: كروب قاراغانمىز يوق شول» دىدىك .

بو سوزدىن سوك بىز آنىڭ، مدرسە ايله اشقولانى بىرگە بوپاغانىن وعقلىنە خىلل كىلە باشلاغانىن آكلادىق . بىزنى آلوب كىلىنگان بالادە بو فكمىزنى تاكىد ايتىدى .

بوندىن سوك «عادى مدرسە شاگردى بولوب خرىپىلەر تىرتىب ايدىراك قدر معلوماتنى قايدىن تىحصىل ايتىدكز؟» دىوب صورامىزغە قارشى :

« مېن بىت اونيويورسىتېتىدە اوقودم؛ بىزنىڭ زىماندە اوقوچى بىك قدرلى ايدى . حاضىر اوقورغە آقچە بىروب كرهلەر ، ئۇ اول وقتدە اوقوچىلرغە آقچە بىرەرلر ايدى . قزان اونيويورسىتېتىنە خىلقنىڭ مېتى يوق وشونلىقدىن آنده شاگرد بىك آز ، شاگردلرنى يالئوب- يالواروب قىبول ايتەلر ايدى؛ اونيويورسىتېتىت جاوچىلرندىن بىرسى مېنگادە جىتىدى؛ ئلكىدە اوقوغان آز- ماز روسچەم اونيويورسىتېتىتگە دوام ايتەرگە يارادى» دىدى (۲) .

«اوزكز قارت، كوزلر كز ضعيف بولسەدە ياز ووكزىدە دوام ايتەسىز ايكان!» دىگىچ ، اول : . الله مېنى يازار اىچون يارانقان، بو كوندىن يازمى اوطرو آنىڭ حكىمىنە فارشولق

(۲) بوندەغى «اونيويورسىتېتىت دن مرادى باشقە برەرمكتىب بولورغە كىرەك . اول اونيويورسىتېتىت سوزىن يالغشوب غنە سويلەدى بوغى

اوزمىزنىڭ تانار محرىن كورمى تورونى بىر مېرتبە بولسون زىبارت ايتىمى ياتونى وجدانم جاىز كورمى باشلادى . شوگا كورە محمود فؤاد توقتاروف (۱)، عبدالرؤف نىياز بايفلر ايله ناصرىنى زىبارت اىچون بىر كون بىلىگولەدك ۱۹۰۲ نچى يل، يىنوار ۹ ، ايرتە ساعت ۱۰ دە ناصرى جىنابلرىنى زىبارت اىچون كىتىدك . بىر وقت عىياض افندى ايله ايكاولەب اورامدىن اوزغاندە ، «ابى چىركاوى» ندىن باروب يقاتىر- يىنسىكى اورامغە كرگاندە سول چاتىدەغى بىر يورتقە اشارە قىلوب: «مونه شول يورتدە بىزنىڭ مىلى محرىمىز قىوم ناصرى تورا» دىگان ايدى . شوگا كورە بىز توغرى شول يورتقە باردىق فقط ناصرىنى اول يورتدە طابا آلمادىق . يورتدەغى آغايلىردىن، خاتونلردىن محرىمى صورادىق؛ لىكن بارسىدە «سوقىر قىوم بوندىن كوچىدى» دىوبىگنە جاوب بېرىدىلر . مايبوس بولوب اورامغە چىقدىق؛ شونىدەغى كىبىتچىلردىن محرىمىڭ ياكى فاتىمىن صوراشدىق . صوراشقە تورغاچ بىر كىبىتچى : «اول عالم جان حضرت مەلەسىنە كوچىدى ، فاتىمىن بىلمىم» دىدى . چوالغان كىلەبىڭ اوچىن طابقان كىبى بولوب بالالرچە شادلاندىق وتوغرى عالم جان حضرت مسجدى چاتىنە باردىق . اوزوب باروچى ۵ - ۶ كىشىدىن محرىمىڭ فاتىمىن صورادىق، فقط ھىمان «بىلمىم» جاوبن آلدىق . نىھىت، چاتىدەغى مسجد كىبىتىدىن، بىتون اوستى، بىت- باشى كومىرگە بوپالغان ۱۳-۱۴ ياشلىك بىر بالا چىدى و: «مېن بىلمەم، ايدەكز» دىدى . بالاغە ايبىاردىك، قىبلە طرفىنە سوزالغان اورامدە، عالم جان حضرت يورتىدىن ۳- ۴ يورت اوتوب، ايكى فانىلى بىر يورتنىڭ ايشىك آلدىنە كىردىك . بالا ، اوپنىڭ اوست فانتدە بىدىع مؤذن . آستىقى فانتدە بىزنىڭ ازلەب يورگان محرىمىز قىوم ناصرى تورغانىن اوزى آنىڭ خىدمىتكارى ايكاننى سويلەدى .

اوبىگە كىردىك؛ ايكى زور بولمەدىن عىبارت بو اوىنىڭ آلى بولمەسىندە ايكىنچى بالا كىراسىمىن ماشىنقىسى ايله آش پىشروب تورا . اچكى بولمەنىڭ سول قاسەغىدىن سوزوب اورام ياق استىنەسىنە، يىردىن آرشىن يارم بو قارىدە، بىلەك قالىنلىغىدە بىر آغاچ بىر كىتىلگەن . ايشىكنىڭ سول ياغىدە بىر اشقاف، اىچىندە كىتابلر؛ استىنەغە بىر پىچقى نىگان؛ يىردە بالانا ، اوتورگى، ناستىروق وباشقە قوراللىر، آغاچ كىسىندە يلرى . كىغى پارچەلرى يانا . عوموماً اوپنىڭ اىچى تىمىز توگىل،

(۱) بو ذات ، بو كوندە قزان دارالفنونى حقوق شەبەسىنىڭ استودىنتىدۇر .

ايدى. هم «قيوم افندى عمرئده بر مرتبه بولسون، اويل-نگانى يوق» ديوب ايشدلىگانگه كوره، اويله نووى حقهده صورادى اوزمىزنى طيا آلمادى.

- بتون حيانگزده، خصوصاً بو كوئىگى كىي فارتلىق زمانگزده تريبه وخدمتن كورر ايچون- نيگه بره ريفقه آلمادگز؟ ديدك. اول:

- «مىن خاتون آلمادم توگل- آلم؛ حتى ايكىنى آلم. فقط برنچىسى ايله محبتىز بولمادى، الفت ايتيه آلمادى، اوزى آيريلورغه صورادى ده آيردم. بونسى ياش وقتمده ايدى. آندن صوگ طافن بر خاتون آلم. بونسى ايله ياخشوق محبتىزده بولدى؛ لىكن مىنم يازو خدمتمه بيك كوب كيمچىلك كيتره باشلادى. بيك كوب خدمتلم آنگ «محبتنه قربان بولدىلر. يازو باشقه خدمتلىر مه خلل كىلمه سون ايچون بونسون اوزم طلاق ايتدم» ديدى.

بوندن صوگ آنگا سؤاللىر بيررگه، مصاحبه موزنى صورارغه امكان طابمادى. ملتينه كتاب، ادبيات يازار وشولاي ايدوب آنلرغه روحانى آرزق حاضرلر ايچون ريفقه حىانتدن آيرىلوب وبتون خلقدن عزلت ايدوب اجتهاد فيلويوينه تحسىن ايندك ورحمتلر اوقوب چغا باشلادى. آلمى بولمه گه چقچاق، بالالردن، اچكى بولمهنگ آرفلىسنه بركىلىگان آغاچنگ حكمتن صورادى. «اول بعضاً اويده آداشوب كيتده نايده باررغه بله؛ اول آغاچ آنگ يول طابويوينه، طشفه چغرويونه ياردم ايتيه» ديدىلر.

عبدالقيوم افندينگ كوزلىرى بيك آز كورگان كىي قولالدى ده بيك آز ايشتهلر ايدى. شوگا كوره بيك قچقروب سويله رگه مجبور بولدى.

بىز، محترم قيوم ناصرىنى زيارندن ياخشى تاثر حاصل ايتيه آلمادى. بختسىز تانار ملتىنگ بختسىز، حررىنه، آنگ حال و معيشتنه چن كوكلمزدن قايفردى، آچندى. ملتينه كتابلر يازوب آنلرنى آغارنور ايچون بتون راحت و سعاد-تندن آيرىلغان بر محررگه «دين بوزوچى صوفر قيوم» ديگان مكافاتنى بىروچى تانار ملتىنن اميد موزنى تمام كىسندك، استقباله «اميد» و «ترقى» بولماوچىلغنه فانع بولدى.

شولاي ده آنگ، «مىنى الله، كىتاب يازار ايچون ياراتقان، بو كوندن يازمى او طرو آنگ حكيمنه فارشولى بولور ديوب قورقام» ديگان سوزى فلهمرده بر «آز» فالدردى و كىل-

بولور ديوب قورقام» ديدى.

بىز، بو كونده نىندى كتاب يازوب مشغول بولاسىز؟ ديوب صوراج، اوتورغان ديوانىنگ بر باشندن كورپه سن قايتاروب، زور فولدهغى قرآن حهمنده، نخمىناً ۷۵۰ صحيفه-لك، ياكى كغدىلى، طشسىز، قول يازمه بر كتاب چغاردى وسوزنده دوام ايدوب ديدى:

- «بوگا ئلى اسم قويغانم يوق. بونگ ايله قرآن كريمنگ هر آيتن وهر كاهه سن طابوب بولاچق. درست، بو حقه «ترتيب زيبا ايله- آمريكا ميسيونبرى طرفندن ترتيب ايدلىگان «نجوم الفرقان» اسملى كتابلر بار؛ فقط آنلر فناعتمله نورلك توگل؛ چونكه ترتيب زيبا ايله آيتنگ باش كاهه سن بلىگان كشيگنه فائدهلنه آلا. نجوم الفرقان ايله فائدهلنور ايچون بيك كوب كغدىلر آقتاررغه وئله نيچه يوزلر بلكه مكلر ايله آيتلر صاناب نوررغه كيرهك بولا. آنگ ايچون بو كاهه ئله نيچه يره ذكر ايدلىگان بولا. مونه مىنم يازوب تورغان بو كتابم اول مشقتلرننگ بارىنده بتره چك. انشاء الله تيز تمام بولور هم اوز افلامى باصلوب ده چغار» (۱).

بو كتاب تبىيض ايدلىگان و بيك گوزل قلم ايله يازىلغان، بعض سوزلرننگ اوس-تمينه قزل فارا ايله خطلر صزلغان ايدى. اوزى آقتاروب، كوب يرنندن آچوب آچوب فاراسه ده بىزگه تقديم ايتمه دى. صوراب آلوب فارارلى جسارت بىزده ده بولمادى.

«ايدنده چاچلوب ياتقان قوراللىرننگ سزنگ ايچون بى اهميتى بار؟» ديوموزگه جواباً:

- «همان او طروب خدمت ايتو مىنى بالقدر فائلر اويوشه باشلى. شونلقدن مىن هر كون بر ايكى ساعت بو قوراللىر ايله اوزيمه كيرهك نرسه لرنى يا صاب مشغول بولام» ديدى.

- «صوگ آنلر ايله اشتغالگىز تمام بولغاچ نيگه بوبالاردن قورال ويوموچقه لركزنى جىوشدتميسىز؟» ديوب صوراموزغه:

- «آنلر نرسه قوبونگ رهن بله لىلر، قايدو قويسه لىر شونده اونوتار؛ كيرهك وقتنه آرتلردنن طابو مشكل بولا. ايدنده گى نرسه لرنى مىن آياغم ايله باصوبده طابام. ويوموچقه لىر ايله بالالار ايتيه مېچ قابزوب ييارلر» ديدى.

اوينگ هر طرفى وهر نرسه سى آرتق درجه نظافتسىز بولغانغه اويده خاتون قولى يوقلى بيك آچق بلنوب تورا (۱) بو كىتابنگ كم قوننده فالووى هم باصلووى بىزگه علوم بولمادى.

اورن وشهرده ابرته دن كچه حدلی ملی و دینی حس - طیفولر بلهن صوغارلوب طورغان محیط آراسنده غی بزم «دینیچی مسلمان» لر آراسنده توگل؛ بلکه - جمعیت، اوقوچیلرغه یاردم جمعیتی، اعانده بونك ایچون - اوقوچیلر ایچون، آلارغه یاردم ایچون همه كملردن؟ - ایندی ۱۰ یلدن آرتق بتون روسیه مسلمانلری بر انتباه ملی بلهن فایناب طوردیغی حالده، گویا بر نیده بولماغان كبك، ایسکی مونچه، ایسکی تاس کیونچه «موند باطام، مونه بتم» دیب طورغان؛ روسیهده تاتارلر منقرض بولسه ایك ألك بونلردن باشلاناچق دیب اولانغان مسكاو توبنده گی بر اوچ - بارسى سگز مك جانلی، اولده بولسه، روسیه نك دالنوی واستوقندن باشلاب وارشاولا، ویلنارغه؛ آرخانگیلسکی دن باشلاب قافقاز یاغنه قدر چاپلوب توکلسگان حالده، نه تاتارلرنك ملی حیاتندن ونهده ادبی اوزگارش و آدیهرلردن قطعیا خبرسز؛ بونك کیره کلسگن توگل - بوندى بر حالنك نیدن عبارت ایدیگن ده توشونمی طورغان - کاسیم مسلمانلری آراسندن . . .

آچلرغه اعانه هم، شبهه سز، همت ثمره سی ایسه ده، آدمك قارن آچلغن صاقلار ایچون اولغانغه، بونی هر کمده نیز توشونه، بار بونك ده یوره گی صرلی؛ اما نادانلق وغفلت كبك جان آچلغن صاقلی طورغان اوقو جمعیتلرینه یاردمك کیره کلسگن توشونور ایچون، خصوصا ایك باشلاب بوکا آطالار ایچون حاضرگی اجتماعی و مدنی حیاتیز یاغندن، فکری یاغشوق آچلغان، یتوشلیك созрелость - کیره کدر. شوکا کوره بو حال، ألسکده بونلر حقنده بولغان آچی امیدسزلسکلرنی بر آز یومشارنا و اش گه یاغشی یافدن قاراب اولچارگه بازمچیلتی بیرهدر.

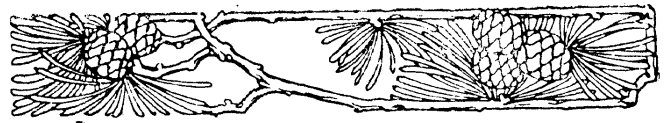
عیاض افندی اوزینك «انقراض» نده روسیه بلغارلری (اول شولای دیب یورته) بو غفلتلرنده دوام ایتسه لر ایکی یوز یلدن بوغالوب بتارلر، دی. گرچه صوگراق، بونلرده، مدنی عالیده یشاونی صوزارلق بعض اوزگارشلر - ترقیلر بولسه ده، افکار عمومیه بر قدر حرکنگه کیلوب، محرر، ادیبلیری، دوكتور، آدوا کاتلری، خطیلر، رساملری . . . یتوشسه ده - آرتق کیچوک کاتلکدن، و تیوشلی نسیئنده آزلغندن، صنائع و تیخنیقه، اقتصادی کیدشله ر ایسه همان ایسکیچه بولدیغندن - کلی تاثیر بیره آلماس، انقراضدن آلوب قالا آلماس، دی.

چکده قولمزغه تاپش - رلاچق اشلرده ثبات و ممانت اوزرنده خدمت ایتونك امکانن آچق آکلاندى.

نصرالدین الخوجاشی .

۱۹۰۲ سنه ینوار ۱۵ . «قازان» .

۲۱ نچی عدد «شورا» نك دعوتنه اجابت یوزندن بو مصاحبه نی کوچروب یاردم . عبد القیوم ناصری حضرتلری ایله اولان مصاحبه مز یاشسرهك وقتمزده بولوب اوتدی . شونلقدن بز اهمیتلی سؤال لر بیررگه و گوزل جوابلر آلورغه موفق بولا آلامدق . بو مصاحبه ده مرحومك ترجمه حالینه فائده ایتارلك نرسه لر بیک آز یاخود بتونله یوق . عقلینه خلل کیلوب تورغان بر زمانده بولغانغه، بار قدر یسییده اعتماد واهمیتدن ساقط اولسه لر کیرهك . لکن خاطره دفترنده، خاطره صورتنده مگگو یاتودنده هیچ بر فائده کیلووی مأمول توگل . نه ایسه ملی بر محررنك اوز آغزندن ایشدلسگان سوزلری ملی مجله ده درج ایدیلر طورسون . احتمال که، اربابی بوندنده ترجمه حالی ایچون بر - ایکی سوز طابارلر .

کاسیم مسلمانلری و انقراض

اوقوچیلرغه اعانه - «بند، تدبیر ایته . خدا تقدیر ایته» - موللا یا که آقونچیف اونیویرسیتیت - معلم هم آفیسینت - «ترجمان» و کاسیم مسلمانلری - شاه ملی خان و روسیه - روس مدنیتی و ادبیاتیز - استقبال ایددی .

«وقت» نك ۱۰۲۱ نچی نومبرنده : خانکرمانلی، صوباق قریه سینك عبدالله افندی بوروندوقف جنابلرینك طوبی مناسبتیه، «اوقوچیلرغه یاردم جمعیتی» نه اعانه جیوب بیارلکیگی خبر درج ایتولدی . بو بر «خبر» - بر یرده، بر جیولشده بر جمعیتغه اعانه «خبری» . بیک طبیعی . . . لکن مین بولای دیکنه اوتاسم کیلمی؛ بلکه شولایغه کوره سم - یاخود - شول حاللرگه بولسم کیله :

جمعیت عادی «خبری» جمعیتی توگل، بیرلگان اعانده آش، اچکی، کیومگه بیرلگان اعانه توگل؛ بیرو - چیلرده - تاتار ملنی، تاتار ادبیاتی، تاتارنك بار قدر عمومی و اجتماعی، ملی و ادبی حیاتلری فایناب طورغان

صوغشندە «پيتر پاولسك» پاراخودندە ھلاك بولغان آدميرال ماقاروف و ابدە شلارينك ترجمە حاللارن واق - نياك تفرعاتينە قدر يادلاغانن كوروب تورغانكز حالده - آنك، تاتار ملتينك ايك معروف داھيلرينك ناملرن بيلە، برنچي مرتبە سزدن ايشتمكە ايدىگن كورسەكز حيرتكزدن - صرلا - نووكزدن شاشارسز! نهايت، سز باشكزنى فاطررداي درجەدە اولوب بر ذاتنى تعريف ايتوب طوقناغاچقنە، اول سزدن: « اول فايده موللا؟ » ديب صوراب فويا... سز آگا، آنك كبك بېوك آدمار ايچون موللا بولو - بولماو ياغى بتونلەي چيتدە ايدىگن آكلاتوب اولووكزدن - نيچوك بولسەدە - «موللا نوكل» لگينى آكلاب آلاده: «آلايسە آفونچيف اونوبورسيتيت؟» ديب سورى. كوردىكزىمى؟ - آنكچە «كشى» يا موللا يا اونوبورسيتيت بترگان بولور. اونوبورسيتيت بترگان كشى حقنە: «اوزى چيلاويق آييز پيچننوى» دى اول.

موللا ايسە، اوز بولندە...

«دوخونوى لينسو».

هر نيدن ألك، آدمنك بر هنر اياسى بولوب حياتن تأمين ايدوب قويوون تلهو بىك طبيعى بر حقيقت. فقط كاسيم تاتارى شول «حقيقت» بلهن قناعتلەنە... ناتار عالمنده شوندىن آرتغن، شوندىن عاليرەك بر مقصد بولوون «دوپوسقات» ايتمى؛ چونكە «تاتار» نامى آستندە «پادو-بنوى» بر آدمنك طابلهچقندن اول اميدسز. سزنىك، دنيار قدر معلومات اياسى بر عالم، بر اديب، شاعر، بر خطيبكز آنك ايچون، بر جمعه زفازات ايتكاندە «ايسپالنهت» ايتارلك؛ فطره صدقە سيدە آلورغە يارارلق پراواسى - موللا - بولماسە، بر تين آقچە طورى...

بو صوگفى يللردە، گرچە، بعض بر يرلردە خصوصى صورتدە بالالرن مسلمانچە اوفوتور ايچون، معلملر آلدر و عادت بولا باشلادى، فقط - مع التأسف - بو معلملرگەدە شول آلا ر يوغاريدن فاريلر. بونك اوستينە: معلملر آلارغە تأثير ايتودن بيگرەك، كوبسى اوزلرى اوكل آلارنك محيطة تأثيرينه بېرلەر. آفيسيانتلرنك ككونينه نيچە شر روبله «طابش» لرينه فزغوب، برەر يل اوزغاچ معلم افندمز «بسم الله» ديب آليابقچن ئلەدە آفيسيانت بولا وشول آرادە معلملكنى دە تاشلاب قوياسى كيامى. بوكون آناسى يانندە بوفيتدە اوطورغان شاگردگە كوفى پداوات ايتكان «آفيسيا-

چندندە: روسيه مسلمانلرينك حاضرگى - بالنسبه - ادبى و مىلى آديملرى بوينچە شول ندر بجدە دوام ايتوب تورسەلر، انقراضدن آلوب قالور ايچون يتوشە چكىمى ياكە كىچكسكان حسابلانەمى؟ بونى البته - «مبتلى به» لر (تاتارلر) نك اوزلرندىن توكل بلكە چيت ملت و علوم اجتماعيه عالمرندىن صورارغە كبرەك. چونكە تاتارلرنك اوزلرينە بو مسئلەدە بى طرفانە فكرلەر ايچون آلارنك تاتارلق حسلرندىن طوغان عزت نفسلرى طغرلار. بيلگولى ايندى هيچ بر ملت، «بز انقراضغە طابا يومارلانا بارامز» فكرندە بولماز هم بولورغە يتوشە توكل.

«بندە تدبير ايتە - خدا نقدير ايتە» ديلر.

ير يوزندەگى آدملرنك اجتماعى و سياسى حاللردەگى حسابلرى هر وقتدە، اوبلاغانچە چقماغانلقدن، تصادف (случайность) نك، طورمشدە بىك بيوك رول اوييناغانلقدن، چيت ملت عالمرىدە، ناتارلرنك ككىلەچكلرى حقنە كيسدروب بر حكم بيرە آماسلر.

حال شولاي بولغاچ، عموم روسيه مسلمانلرى ديب آلەيچە، مبن حاضرگە كاسيم تاتارلرينك حاضرگى كيدش وعادتلرندىن، كىلەچكلرنده فايصى يافغە، ياشاوكە ياكە بتو - يوغالوغە طابامى - آتلادە ايدىكارى طوغر وسندە چامالاب فارامقچى بولام.

انقراض - بو زماندە - اولب بتو بلهن بولمى، بلكە چيت ماتلر آراسندە يوغالوب كيتو بلهن بولا. تاريخى نتيجەلرگە قاراغاندە كاسيم تاتارلرنده انقراضنك باشى كويدن باشلانغان ايندى. بابالرى تاتار بولغان «آليف» لر، «مانصوف» لر، «مقصوف» لر، «ديولتكىلديف» لر كبك پاميشچيك و دواره نلر كاسيم تيره ياغندە طولب يانتقان. كىلەچكەدە - بوكوندەگى عبدالله و عبدالرحمن لر اوريننه - ايوان وسيمونلر طومايهچقن كيسدروب بولمى. فقط آيورما شوندهغنه: ألكدە، سياسى حاللرنك ييمشى اولوب، حاضر ايسە بوگا، حياتدە طوندقارى خصوصى حاللر سببلى بواور. چونكە كاسيم تاتارلرينك بولنديقى حاللرى، بار قدر مىلى وادبى آديملرمزدن خبردار بولورغە پردە بولوب طور؛ عموم روسيه مسلمانلرنده آتقان اميد گللرينك تملى ايسى، بولنرغە هنوز كىلمى؛ مطوعانەتدەگى زار و موكلر، اميد وياس فانش تاوشلر، بولنرغە منعكس بولا آلەيچە آيلر، يللر اوزا.

سز، كاسيملى بر بوفيت طوتوچينك، روس - ياپون

۶۰ مڭ اولان قزان بلدهسى ايچون ۴۰ مشترى؛ بارلىقى ۸ - ۶ مڭ كاسيم تاتارلاردن ۲۰ مشترى تخمين ايدلووى دفتنى جلب ايتمش وشول چافده خاطر ده دفتر يمه بيلگولوب قويغان ايدم. چونكه بيوك آدملىرى بولاي حسن ظن ايتووى، شهبه سز، تفال ايتلورلىكدر.

بونڭ سببى حقده اويلى تورغاچ، نهايت، اوشبو فاكترلر كوز آغه كېلىدور:

كاسيم تاتارلرى، عموما ياش و فارت، خاتون و قز آنا تىلنچە اوقوب يازار خلق روسچەنى (اير و خاتون، بلا استئنا) ۵۰ پراسينت بولماسده شوڭا ياقن بر اوشده اوقوب يازوچيلردر. سويله و ايسه، كاسيم تاتارلرى روسچەنى آنا تىلى ايله بر ياشدن اوك اوگره نوب اوسلر. ايندى اورتا درجه رسمى مکتبه اوقوغان و اوقومقده اولغانلرنى پراسينت حسابى بلهن تخمين ايتە آلماسده، باشقه ير مسلمانلرينه نسبت ايتولمه سلك درجهده ارتق ايكاملنگنده شهبه يوقدر. خصوصاً بو صوڭقى يىللرده رسمى مکتبه كروچيلر يلدن يل آرتا بارا.

عالى مکتبه اوقوغانلر و بوكونده اوقومقده اولغانلرنى، مين بيلگانلر نيگنه چوبله سهك ۲۰ گه جيولوونده شهبه ايتيم.

۸ مڭ مسلماندن ۲۰ سى عالى تحصيل كورگان تاتار يكتلرى - مڭ گه ايكى دن ارتق. بوده كوڭلسز رقم توگل. شوڭا كوره اميدلى.

بولاي بولغاچ بو خلق غه، حقيقت حالنى يعنى ملتەزنگ كېله چكى طوغروسنده يكى باشدن آڭلاتوب اولاسى ده يوق فقط مقصدنگ توزگونن گنه بوراسى.

كاسيم تاتارلرى، زمانه علمن آلمى توروب بو چافده ياشاو ممكن توگلىگن آڭلاغان، آڭلاغانده فقط «ياشاو» نڭ شخسى و عائللى قدرسنگنه توشونه. عمومى مىلى حيات، ألى آڭا، ايشتولسه يكى ايشتوله تورغاندر. مونه بو «ملى حيات» نڭده كېره كلگن توگل، ايك مېمى شول ايدىگن توشوندر و ايسه، مىلى ادبيات آرقلى غنه بولاچغنده شهبه بولماسه كېرهك. اوقور، بازار خلقنى، ياكادن سوادغه اوگره توب، كوتوب ياتاسى ده يوق، فقط آلاغه «پريدلا - غات» (عرض) ايتارگه گنه كېرهك.

بلسكه شولارنى ملا حظه ايدوب محترم اسماعيل بك جنابلى كاسيم تاتارلرينه حسن ظن ايتمش بولووى احتمال. هم دورت قول بلهن نصديق ايتلورلك حالدر.

نت «ايرته گه «ؤخادنوى» كونده ديقار اتسيهنى آلسدروب، دين اوگره توچى «خلفه» بولا...»

أيتورگه تله گان نرسه م: ۱) عمومى روسيه مسلمانلرينه فاراغان قاراو، طورمشلرى حسبلى چغارلغان نتيجهلر، كاسيم مسلمانلرن اچينه آلا آلمى. بونلرنڭ حاضرگى حال و طرز حياتلرى فكر و اخلاقلرن، طورمشقه، كېله چكگه، عموم تاتار ملتينه قاراشلرن بئونه يگه اوزگار تكان.

۲) بر ملت اولارهق ياشار ايچون ايڭ برنچى شرط بولغان حال: اوزينڭ مىلى تل، ادبياتى بارلغن بلو، بلورگه تلهو، كېره كلگن اعتراف ايتو كاسيم تاتارلرنده - أليگه حدلى كورلمه گانگه؛ تورلى زور شهردره روس نيمس، يهود. پالاک كېك متمدن و مترقى، دهشتلى و مهيب خلق آراسنده چاچلوب، توگلوب آنده بر عائله بونده ايكى عائله ديگاندى، فسلوب غنه، ظن لرنده آورغه بازنى، بر برگه اويوشا آلماي ياشولرى ايچون، بوندىن صوڭده تاتار مىلى ادبياتينڭ انعكاسى (شه و لهسى) بولاغه يتوشه آلاچقى حقندهده آچيق علامتلر كورلمه گانگه، بولارنى: انقراض و بتوگه طابا يومارلانا بارمىلر ميكان ديب شهبه له تله

بارچه بو تأسفلى حقيقتلر بلهن برگه كاسيم تاتارلرنده آچيق يالتراب تورغان بر خصلت - آلارنڭ، مافتالورغه ياراتوچان؛ اسمى، نامى ايندگولك بلهن ياد ايتلودن لذت نابوچان، علويتنى (غالب معناسى بلهن) طالب بولغان بر خصلت بار. مونه بو حال، آلارنڭ قانلرنده مى ياكه حاضرگى محيطلر ينڭ يېميشيمى - نيچوك بولماسن - حسن استعمال ايتلو شرطى بلهن، انقراضدن آلوب فالسه فاللا آلور.

مين سوزمنڭ باشندهده اشكه، اميدلى ياقدن قاراب اولچارگه وعده ايتمش ايدم توگلمى؟ حاضر ايندى نوبت بوڭا يتدى.

۱۹۰۸ نچى يلدە محترم اسماعيل بك غصبرينسكى جنابلىرى، «ترجمان» نڭ روسچە قسمنده آرتدروب، پېتر بورغغه كوچرمك فكرنده اولغانلغن، فقط بونڭ ايچون ذرته مشتر يلر ينڭ معلوم بر مقدارغه يتوشووى لازم اولوب، هختلف گوبيرنالردن هر برسندن كوبمى مشترى آرتو تخمين ايتدىكى يازمش ايدى. بونده اول، قزان دن فرق، كاسيم دن ۲۰ مشترى تخمين ايتمش ايدى. اهاليسى ۴۰-

ايندى انقراضنىڭ ايڭ بىوك دشهانى، مدنى عالمده باشاونڭ ايڭ برنچى باصقچى بولغان - اوقوب يازمقنىڭ عمويمىنى تابلغان بر خلق حقنده انقراض بلهن حكيم ايتارگه آشغاسى كىلمى .

ينه بر تاريضى حال خاطر يمه كىلدى :

« ايمش - شاه على (۱) بولماسه ايدى، روسيه - روسيه بولا آلماس، بولسه ده كىچوگه توشار ايدى . . »
سوز چققان آراده طانشم بولغان بر روس تاريخ معلمى، شولاي دى تورغان ايدى. فلسفه سى ساده بر مادى، مسلك سياسيسى اوكتابر يست بولغان بو روس عالمينڭ - اوزينه فالسه. ملتار آراسنده ايڭ سويگانى مسلمانلر بولووى مينم مرافقنى جلب ايتنه، شوڭا كوره آنڭ خصوصى فكرلرن توشونورگه، اولچارگه طرشه ايدم. اول البته، شاه على حقنده غى سوزن، شاه على نڭ روسيه نڭ مملكتى كىڭايووينه ياردمى تيگانلىگن، تاريضى واقعه لردن چغارغه طرشا ايدى .

صوڭغى اون يل اچنده، روسيه حكومتى طرفندن « قزان » نڭ آنوويده اوچ يوز ايللى يل طولو مناسبتى بلهن يوبىلى بولوب، بزم محترم « ترجمان » مزده تقرىبا شويله بر مطالعه بار ايدى :

« روسيه حكومتينڭ قزان نى استىلاسى آزيا ياغينه كىڭايووى ايچون باش باصقچ بولدى قزان، آزيا ايچون قاپقلىق اورنن طوتا ايدى. روسيه بو قاپقندن كىچو بلهن حاضرگى مستملىكاتينه بول آچلدى بوو تاريختن اعتبارا روسيه بىوك وغالب مملكتلر صرسيه كىچدى . »
ديمك، روسيه حكومتينڭ شوكتينه قزاننى استىلاسى قاپقلىق وظيفه سن اشلگان بولسه، قزان نڭ استىلا ايدلووينه شاه على نڭ بولشلق ايتووى عموماً كاسيم خانلرى روسيه حكومتن ياقلاولرى و اصل بولندقلرى ير - كاسيم - ده شوڭا مكافات اولره رق روسيه حكومتى طرفندن هديه ايتولدىگى تاريخ چه معلومدر .

برى كوسه (صقالسز) ايكنچى سى اقصاق ايكى عرب نلى عالملرندن كسائى و زمخشرى حقنده « اكر اقصاق بلهن كوسه بولماسه قرآن، نيچوك ايندى شولايفه كىرو كوتار بىلگان بولور ايدى » (۲) ديه شعرى ومبالغه لى بر سوز بار .

(۱) كاسيم خانلردن اولوب ترجمهء حالى ۲ نچى جلد « شورا » ده يازلمشدر .

(۲) لولا الاعرج والكوسج لرفع القرآن كما نزل

بعض ذاتلرنڭ اوز بلىگانلرنده اختصاصلرن آڭلانور ايچون، بردن اوسكان كىك، آدملرنڭ تللرنده اوز اوزندن، بعض شوندى مقاللر يارالا . « ترجمان » نڭ مطالعه سينه قاراغانده، ئلىگى تاريخ معلمينڭ « شاه على بولماسه، روسيه - روسيه بولماس ايدى » فكرنده بولووى، بو قىبلدن شعرى بر سوز بولمىچه، بلكه تاريضى بر حقيقت بولورغه يافنلا - شادر . بو وبوندى باشقده - كىرهك خانلرن، كىرهك اوزلرن آلساق - كاسيم تاتارلرى آلكدنوك روسلرغه روحا ياقن طورغانلر هم حاضرده ده، باشقه ولغا بوبى تاتارلرى كىك روسلرغه « يوغار بدن » فاراملر .

بو حالدىن مين شول نتيجه نى چغاراسم كىله : كاسيم خلقى روس مدنيتن آلورغه يارافللى، روسلرنڭ معارف، هنر و صنايعى يولينه فويلورغه صلاحيتلر ك همده اوفو، بلونڭ گيرهكلگن توشونوچيلرده باشقه تاتارلرغه قاراغانده كىوبرهك . گرچه روس مدنيتينڭ طشقى ياغى بلهن قناعتمه نوچى كيوم قابللىرى ده كوب بولسه ده فقط نى چاره آنسز بولمى آخرسى . آلې بزده توگل ياور و پاده ده بولار بىتكوسز . يوغار يده شاه على حقنده ايسكه توشوروم سوز اوڭايى كىلىگانگه گنه . يوقسه، مسئله گه سياسى يافدىن قاراب توگل . بزرگه ايندى حاضرگى مدنيت عصرنده فقط اجتماعى و عمرانى يافدىن قاراب روسلر بلهن قول قولغه توتونشوب، آطلاغان صاين معارفنى نلدىن صالحه سقه كوڭلدىن چغارماسقه كىرهك .

بو حاللر بلهن برگه، مىلى ادبياتنڭ فناتى آستينه صغنامسلر كاسيم تاتارلرنڭ انقراضدن قوتولورينه اميد كورلمى . روس مدنيتى بوڭا برده طغزلامى بلكه بيزهكله ب نازكده ندره چك گنه در .

« اوفو چيلرغه ياردم جه عيتى » نه يبارلمش اعانه مناسبتيل، يوغار يده اولجه نگان بعض اميدلى - اميدسز حاللرده كاسيم تاتارلرنڭ بوفيت وغاستينسه توتوچى، وشول خدمتمده گى قسمى اعتبارى بلهنرهك ايدى . يوقسه ايلتر و قارا كول بلهن اش اينوچى - اوز تعبيرلرنجه « سودا گر » خلقينڭ عادت، زمان و معارفه قاراشلرى ايسه نڭبلرنڭ كىروسنجه رهك، يعنى - باياغىچه - سودا گرلرى، روس معارف و صنايعينه، زمانه افتضاسينه بوى صناسى كىله گان بولوب، « علم و سعادت آنچق اوزمزنڭ دينى مدرسه لرمزده گنه » فكرنده دوام ايتوب ماناشالر .

آق كرهچكلرنىڭ ضررلى باقتير يەلر بلەن خار بەلرى .

بوڭا چاقلى بىز قىزىل كرهچكلرنىڭ بىزگە كىترگان فايدەلرنى بىلىدۇ . آق كرهچكلەر حقتىدە سوز سويلەنمەگەن ايدى . ايندى آق كرهچكلەر ، نى فايدە كىترەلەر ايكان ؟ اگر بىزنىڭ تەنەزنى بىر مەلىكەت فۇرۇش ايتساك ، قانەدەغى آق كرهچكلەرنى شول مەلىكەتنىڭ عىسكەرلىرى - صالدا تلىرى دىورگە يارى . بىزنىڭ مەلىكەتمىزگە دىشمان كىلسە ، عىسكەر صوغوشورغە حاضر . مثلاً : بىزنىڭ تەنەزنىڭ قورقۇچ دىشمانلىرى يعنى چاخوتقە سىبىرسكى ياز ۋا ھەم باشقە يوغوشلى آورولرنىڭ باقتير يەلرى ئولم بلەن قورقتوب كىلوب كرهلەر ايكان ، قانەزنىڭ آق كرهچكلەرى بو دىشمانلار بلەن ياقالاشورغە - صوغوشورغە حاضر طورالار . آق كرهچكلەر بىزنىڭ كوزىگە كورنەمەگەن ھامىلر يەز - مەلىكەتمىزنىڭ آرمياسى ، آلارنىڭ غىيرال ھەم آفەتسىرلىرى بولمەسەدە ھەر قايسى غىيرت ھەم جىسارت كورسەتوب دىشمانلار يەنە فارشى كوكرەك بىرۈب صوغوشەلەر . صوغوش وقتىدە نىچە مىليونلار تلى بولسەلەردە ھەمان قورمانلىق كورسەتەلەر . آق كرهچكلەر اوعىئە شەرىدە وقتىدە طىنچ ياتسەلەردە اچكە بىر ضررلى باقتير يە كىلوب كره ايكان صوغوشە تورغان ھەيدانلار يەنە چىقوب دىشمانلار اوستىنە ھىچوم ايتە باشلىلەر . صوغوش باشلاندى قايسى ياق غالب كىلور (جىكار) ؟ اگر دە باقتير يەلر ضعيف ھەم آز اولوب آق كرهچكلەر كوب ھەم كوچلى بولسەلەر ، طىبىعى كوچلى ياق - آق كرهچكلەر جىگە ، آدم سلامت قالا . ايندى بالعكس ، باقتير يەلر بىك كوب ھەم بىك اغولى بولالار ايكان آق كرهچكلەر مقلوب بولوب آدم شول آورو بلەن آورى باشلى صوكرە اشنىڭ خاتەسى ئولم دە بولوب فويا . بىر كىشى آچ ، ھەم ئلكىدەندە آوروراق بولوب عادىتىن طش آور اشارنى ھەم كوب اشلەسە اول كىشىنىڭ آق كرهچكلەرى ضعيف لەنەدردە ضررلى باقتير يەلر تىز يوغادر . بالعكس ، براو سلامت ، ھەم طوق ھەم وقتلى غنە اش اشلەسە آشاب اچووى دە ياخشى بولسە قانەدەغى آق كرهچكلەرى سلامت ھەم قوتلى بولادردە بو آدمگە باقتير يەلر ئىللە نى بولدىر آلەمىر . مونە شونلقدىن بتون خلقتى چورماب آلغان يوغوشلى آورولار

(*) باشى ۲۲ نچى عددە

النگرەك ، بو ايكى تورلى كىسب ايدلرى آراسىدە زور بىر اچىقلىق بار ايدى . بىر بىرسى بلەن ياقىنلاشو طاقىنلاشو احتمال يوق كىك ايدى . بىرسى فاناتىق نىۋىزا » لى بلەن ، ايكنچىسى روسلاشقان قاراقانلىق بلەن ، بىر بىرسى توھەت ايتوشەلەر ، ھەر بىرى ، قارشوسىدە غىسنىدە يوغارىدىن قارى ايدى . فقط صوڭغى يىللەردە كوتولمەگەن بىر سىبلردىن بولارنىڭ آرالىرى ياقىنلاشا ، بىر بىرسى بلەن اكللاشا باشلايدىلەر . بو بىك مقلوب بولغان ھالدىر . ايندى بوندىن صوڭ بىرسىنىڭ مانچىلىكى ، ايكنچىسىنىڭ - بالنسبە - معارف پىرورلىكلەرى قارا فارشى يوغوب ، افراط - تفرىطلار تىگىز لەنە توشونى امىد ايتارگە اورن يوق توگىلەر .

روسىيە كىك بىك بىر مەلىكەتنىڭ اىك بىك بىر شەرىدە ، بالطىق يانى ، مەلىكەتنىڭ شىمال غىربى ياقى غرانىتسەسندە مەشھىر قىر غلبەلك اچىدە باشاۋچى آدملىرىنىڭ ، مەلىكەتنىڭ بتونلەى ايكنچى بىر چىتىدە ، غىرب جىنوبى غرانىتسەسندە ، آز ياننىڭ كىك صحرا ودالارنىدە سىر پىلوب چاچلىگان فان ودىن قورداشلىرى آراسىدە ناسىس ايتولگان « اوقوچىلارغە ياردەم جەمئىتىنە » بتون ياوروپاى روسى آشا معاونت ، شىقت قوللرن اوز اتولرى ، بو امىدىنى صوغاروب اورناشردە ، مىلى استىقبال ھىسلرن اوقشىدىر .

شاكر مصطفى

شعر:

اوزمە .

بختىز باش ! غىرىب ، مسكىن ، اسىر باش ؛
سورلىگان ھەم سوگلىگان ، ئەى حقىر باش !
قاچان سىندىن بو مەختار كىتەرلەر ؟
قاچان بو خوار ، قارا كوتلر اوتەرلەر ؟
قاچان مسعود ايرىگە بىر چىقارسىڭ ؟
قاچان صوڭ سىن بختىلەرگە يارسىڭ ؟
بولورمى كون : آلورسىڭ سىن اوچكىنى ؟
بو قىدرىدىن بىرۈب بارلىق كوچكىنى ؟
اوتەرمى بو ؟ يە سىن شونىدە بىتەرسىڭ ؟
كورەلمى ياقىتى كون جىردىن كىتەرسىڭ ؟

* *

امىد اوزمە ، رحىم ، رحىم خدائىڭ

توزودە بول ، نلەب كوتەمكىدە دائم .

« م »

کیتوروب قویغاچ آکاردن قورقوب اوچوب کینه ده بلمه گان
الحاصل هیچ نرسه سیزه اینچه، طبطنج، اوطورنلسه اوطورغان،
اوچورلسه الی غیر النهایه اوچقان. اوکن صوکن هیچ بلمه گان
هم سیزمه گان .

شونک کبک باشقه حیوانلرنک هم آدملرنک باشنده
زورمیی (دماغ) هم بهله کی میی (دماغچه) باردی . بوتن حیوا
نلرده زور میسر فالسلر (کیسلوب آلونسه یا بر ضرر
کیلسه) هیچ بر نرسه حقنده اوبلاولری قالمیدر . بر نرسه نده
(تذکر ایتمیلر) ایسکه توشوره بلمیلر . هیچ سیزمی هم بر
نرسه نده اعتبارغه آلا بلمیلر هم تلمیلر .

بو، گویا ماشینیستسز ایبلگه یبارلگان پراخود کبیدر .
پراخودنک ماشینلری اشلی ، تگرمه چلری ئه یلنه ،
صو اوستنده همان یوزا ، بارا ، لکن هیچ بر یولن قاراب
یوروتکان کشی یوق، قومغه اوطورسده اوطورا، بارغه
کیلوب بهرلسه ده بهرلوب واطولادر .

زورمیی (دماغ) عقل - هوشنک طوره طورغان ئویبی در .
بزنک نه نمرگه، قیملتارغه هم بر اشنی اشله رگه بیورلغان
امر - بیورق شوندن کیله در . زور میلری بونون هم سلامت
بولسه حیوانلرنی بایتاق اش هم بهوشلارغه اویره تورگه
بولادر: بعض فوشلرنی سویله رگه اویره تبار ، اویره نگان
اتار کشیگه قوللری بیره بلیدر، آل هم آرت آیانلرینه غنه
باصوب طوره بلیدر ، یوغالغان نرسه لرنی ازلهب نابالر .
پازار وقتلرنده یانغان ئویلر اچندن نرسه لر هم بالاچاغا
قالسه شولارنی آلوب چغه بله لر . . .

باشنک زور می فسه نه نگان عادی گنه بر جراحتلر
بعض قابلیتلرنک یوغالوینه سبب بولادر: بر کشینک باشی
جراحتلر نگان ایکان ؛ خاتونینک هم بالالری ننگ هم اوزینک
اسمن هم بتون سوزن اونوتوب آینه آلمغان . آدمه سویله و
قابلیتی، باشده - میی ده ایکانن حاضرگی عالمر بیک آچق
بله لر . صوغشده بر صالدا ننگ صول یاق ما کقاب جراحتله -
نوب، شول بیرنده میی آچق بولوب قالغان ایکان . صالدا ت
سویلی باشلاسه، میینک شول آچق قسمی یومشاقغه ایتوب
قول بله ن باصولغاچ - صالدا ت شوندوق سوزدن طوقنالغان .
باصونی توقتانلغاچ یعنی قولنی آغاچ یا کادان سویلی
باشلاغان . یوقاریغی صورتده زور میدن باشقه تاغی بر
بله کی میی - (دماغچه Мозжечек) ده بار . بو مینک نرسه لر
اشله گانن بلور ایچون دوقتورلر ، حکیملر ، بعض حیوانلر
نک هم قوشلرنک کچکنه «می» لرن کیسوب آلوب حیواننک

کوبره ک آچلق قحطلق بللرنده ، صوغشش صوکلرنده هم
بوتن، خلقنک بلا ، فتنه گه دوچار بولغان زمانلرنده بولادر
قورقو هم تشو بشله نوده آدمنی ضعیفله نه، آورولرنک
یوغووینه قورقو کوب یاردم اینه در . بو طوغرویه بر حکایه
هم سویلمیلر : جای ننگ بیک اسسی بر کوننده بر کشی اولدن
شهرگه چغوب کیتکان ایکان بر آز بارغاچ آرطینه ئه یله نوب
فارسه . آرطندن بر قورقنچ شهوله کیله ، نگی کشی بیک
قورقغاچ : سین کم، شهرگه نیگه باراسک ؛ دیوب صورغان .
شهوله : - مینم اسمم خالبرا ، مین شهرده ۵۰۰ آدم ئوتررگه
بارام - دیگان . صوکره نگی کشی : - موندن آرتق کشی
اوترمه ایندی - دیوب شهوله نی ۵۰۰ دن آرتق کشی
ئوترمه سکه آند ایتدرگان . شهوله ده آند ایدوب وعده
بیروب کیتکان . اوچ دورت کون اونکاچ شهرده خالبرادن
۳۰۰۰ کشی ئولگان . نگی کشی شهردن قایتوب کیلگاند
ئیلگی شهوله گه یا کادان اوچراغان ایکان . نیگه وعده گده
طورمادک، آندکی نیک بوزدک، نیگه اول چاقلی ۳۰۰۰ له ب
آدمنی قردک ؟ دیگان . شهوله جوابنده : - مین فقط
۵۰۰ آدمگنه ئوتردم، اما آرتق ۲۵۰۰ سی خالبرادن قورقوب
ئولدیلر - دیگان .

بو حکایه ده طوغروسسی فقط برگنه اولده - عدومی
یوغوشلی آورولر زماننده قورقونک غایت ضررلی ایکانی در .
شوگا کوره یاغشی دوقتورلر آورولرنی قورقتمیلر ، بلکه
شادلاندروب، سلامتله نووی بله ن نسلیه ایدوب یومشاق
سوزلر سویله ب جیماره لر .

دماغ (می) هم آنک اشی ایندی بز یوره ک، ئوپکه
هم معده ننگ نیشله گانن بلیک «می» نرسه اشلی صو ک ؟
بو سو الگه جواب بیورر ایچون بر عالم ، هر بر حیواننک
می بین کیسوب آلوب، حیوانلرنک میسر نرسه فیلغانلقلرن
تجر به ایتوب نارغان . آکاردن باشقه هم بوتن عالمرده
آندای تجر به لرنی بیک کوب مرتبه لر فیلغالاغانلر . مثلاً
برتری کوگره چن نک زور مین کیسوب آلقانلر ، کوگره چن
همان تری کوبی قالغان، تاوشنی ایشوته ، یورا گیده تیه
طورغان بولغان . لکن یوقلاغان توسلی اوطورغان بیرندن
فوزغالماغان . آلدینه بغدای صالوب فویغانلر ایکان آلوب
اشی بلمه گان . تاماغینه صالحاچقنه یوتقان، معده سی اشلی .
یوغاریغه اوچوروب فارسه لر . طوب طور ی ، هیچ بر
یاغقه بورلمی اوچقان . آلدینه بر باغانا طوغری کیلگاک آنک
بر یاغندن کیته بلمه گان، بارغانده بهرلگان . آلدینه بر ات

بيك قاتى بهيلانسهده، كيسلگان كېك، يول اوزولدر. توبانده گى شكلده آياغن كيسوب آلوب جب بلان تاغوب قويغان كېك آيتوب بوطندهغى بار چه عصبلىرى (سويا كلرن ايتلرن) كيسولگان بر بافانك صورتى نوشو- رولگان. بافانك قالغان بر نيروى سلامت بولغان مدنده «مى» ندىن صدور ايتكان بيوروغنى يارالى آياغنده ايتوب جيتكزه. شوندى بافانك سلامت آياغن چمتوب قاراگز ئلى. بافا شوندىق فاچارغه كيتارگه طريشوب ايكي آياغنده «كيتو» بلهن امر ايتهر، كيسلگان آياغى ده قيملتاي باشلار، كيتار ايچون قيملتاو امرن بافانك بو كيسلگان آياغنه كيتروب ايرشدر وچى البته شول يالگىز نيرؤ، آندىن باشقه بر يولده يوق. مونسى بيك عجب توگل، سز آنك كيسلگان اصولونوب طورغان آياغن چمتوب قاراگز، بافانك شوندىق كيتارگه قيملتاي باشلاغانن كوررسن.

ديك، بافانك مى آياغندهغى سزلاو- اورتونى شول بر عصب واسطه سېلهده سسيزه ايكان. «مى» نك بيوروغى (اشلرگه هم قيملتارغه قوشووى) هر بر اعضاغه نيرؤلر بويلا بباروب جيتكان شيكلى هر بر اعضانك اورتوى ده

نيرؤلر واسطه سېله مىگه باروب جيتهدر. بر آياغى فقط بر عصب برله گنه عصبلىر تورليچه، آلارنك بعضيلرى قارانغولق اصولونوب طور باقتيلىق حاللرين مىگه ايتوب جيتكزه بونداى خان بافانك صوتى باشقه عصبلىرى نيرؤلر كوزدن باشلاب ميگه باروب جيتكان بارى، كيسلگان بولادر. اگرده بر حيواننك مذكور عصبى كيسلسه طشده غى كوزى سلامت بولسهده بر نيده كوره آلاماز.

ايكنچى قسمى تاوشلىرىنى (سوزلىرى) ميگه ايتوب جيتكزه. بو عصبلىر قولاندىن ميگه باروب توناشقان بولا، بو ايشتدره تورغان نيرؤلر بوزولسه، كشى ساگراولاندهر. تاغى بر قسمى: ياغشى يامان ايسلىرىنى آيروب بلدره تورغان نيرؤلر اولوب، بو نيرؤلر بورندن همانده شول ميگه باروب توناشهدر.

دورتنچىسى: آچى مى؟ توچيمى؟ يعنى تاملرنى آيروب بلدره لر. بولار تلىن چغوب ميگه - باشقه كيلوب كرهلدر.

بشنجىسى: بتون تهنگه تارالغان نچكه جيلر عصبلىر دركه بولار نرسه نك فاطى لغن هم يومشافلغن اسسيليگن هم صالحونلغن هم نهنده واقع بولغان باشقه خاللىرى ده بلدره لر. بولار گويا، تيمر يوللردهغى علامتلىر (سيفنالىر)

فيلانلىرىن دقتلېب صناپ قاراغانلر. بر كوگر چن نك كچكنه ميين كيسوب آلمانلر ايكان؛ زور مى سلامت هم بتون فالديغندن اوزينك عقل واختيارن صافلانغان. تيره ياغندهغى نرسه لرنى كورگان. تاوشلىرىنى ايشوتكان. آگى ده بولغان، ليكن كيتارگه بوررگه بيك تلهسهده يورى هم اوچه آلمانغان. نچك بولسهده قيملتارغه حالى فالمانغان. گويه بر ايسرك كشى كېك بولغان. اگرده چالقان ياتقزلسه (ئيدله نسه) ايله نوب طوررغه ايت، ليكن طوره آلمى ايكان. آياقلىرى قناتلىرى قيملتاي ليكن هيچ يونى، رهنى يوق، ترميسز بوشقه غنه بولا.

كچوك ميدن توبانده اوزون مى (مخ مستطيل، продолговатый мозг) بار. بو مى ده شوندى بر اورن باركه، اوزينه «عقد حيات» ديوله. اگرده شونده بر نرسه فادالسه آدمى: حيوانى، قوشى، بر سيكونت اچنده بر قيملتابده آلا آلمچه شوندىق ئولهدر. شونلقدن بيك تجربدىلى كوچاركه لر طاوق، اورده كنى تيزر ك ئوترر ايچون، شول بيرينه بولافكه بلهن چانچوب گنه آلار. تاوق شوندىق طنه. صونار جيلرده توتقان جنكلىر تيزر ك ئوترر ايچون شول بيرينه بر نرسه فاديلر.

* *

Нервь (عصب) لر هم آلارنك اشلىرى.

بتون اعضالريهنغه امر وفرمان زور ميدن كيله ديگان ايدك. هر وقت آدمنك وجودن (گوده سىن) بر مملكت ايتوب، «مى» نى مأمورلىرى و مديرلىرى فرض ايتهر. مديرلر بر بيرده گى توشلى آشوغچ خبر يباررگه طوغرى كيلسه تيلغرافى بلهن يبارهر. مى، اوزينك امر- بيوروغن نرسه لر واسطه سېله ايرشدره صوك؟ هر فاپسيسى ميدن چغوب بتون تهنگه تارالغان نچكه گنه آق جيلر باردر. بو آق جيلرگه (Нервь - عصب) ديولهدر. عصبلىر آق هم يافتيلغى بلهن حيوانلرنك ايتنده آيروب كورنوب طورادر. عالملر، حاضر بيك آچيق بله لركه، باشدىن (مى) دن چقان بيورق، نيرؤلر بويلا ب يوريدر نيتهكه بر استانسه. دهغى خبر ايكنچى استانسهغه يا ايسه بر شهرگه، تيلغراف چيلرى بلهن بارادر. اگر تيلغراف چيلرى اوزولسه يبارولگان شهرگه خبرلر ايروشه آلميدر. شونك كېك نيرؤلر، مثلاً قولدهغى نيرؤ كيسولسه مى نك بيوروغى، نيرؤلرى كيسولگان قولغه باروب جيته آلميدر. عصبلىر

تورمه نك بر كيچى

ماينك ۲۸ نچى تونى يتدى ، تورمه بوفلادى ، چراخت
 آچا طورغان وقولاقلرغە بيك آغر ايشتله طورغان قالون
 بوغاو تاوشلرى طندى: بارى كار يدوردهغى صافچينك آخخ..
 ديوب ايسنهگان تاوشى غنه ايشتله . على ده هر كوئكى
 عادتى بويىنچە «كاما» غه تابا فاراغان تيمر رەشتكە ايله
 نعتلغان نرەز سەينك بورصينه كيلوب تاياندى . ماينك بلى
 جيللرى ، خوش ايسلى هواسى على نك بيتينه ماڭلابنه
 يومشاققنه كيلوب اشقلا ونيچە آيلردن بيرو كوگارگان ديوار
 ايسى ايله اولگان اوپكەلرى بو بومشاق خوش ايسلى
 هوانى ايسنهگاچ بتون تندهگى تامرلر ايله برابر حركتكە
 كيلدر ايدى . قارشوده كوز كوريمى ندر يردن كوزگو
 يابوب قويغان كى «ايدل اوستى طونوق كورنە و «ايدل» نك
 آرغى ياغنده يەم ياشل اورمان وارەمەلكلر و بو اورمانلارده
 هر نورلى قوشلر تاوشى بيك يراقدن ياكاروب على نك
 قولاغينه باريسى بر يولى نيندى فوشنك تاوشى ايدىكى
 آيرمازلق درجەده چوپو چوپو كيلوبكە ايشتله ايدى .
 طوغرىسى بو قوشلر حتى هر جان ايهسى ياز بايرامىنى
 ايتلر ، يارنى آلقشليلر ، «خوش كيلدك» اوقيلر ايدى .
 فاپەدر يراقده «ايدل» اوستنده كيمەده نچكە گنە آغلالتوب
 آغلالتوب صرغان اسكرپيكە تاوشيدە ايشتله ايدى . على
 بونلرنى راحت ولنت ايله دڭلادى ، فكر واوبى بيك يرافلرغە ،
 اونكان عمرلرينە ، ياقنى دنيا ، كيك هواده طبيعتنك هر درلو
 نعمتندن فائدهلنوب يوردىكى وقتلرينە تابا بونەلوب كيتدى .
 طوغان وفارنداشلر ، دوست و ايشلر ايله بتون قىليرىنى
 بر برلرينە محبت حسارى ايله طولدروب سويلەشكان
 وكولشكان چاقلر ، كيله چكە بيك بيوك اميدلر ايله كوكللر-
 ينى طولدروب هيچ كيسلەمز ، اولمەز شادلقلر ايله بورگان
 وقتلر برسى آرتندن برسى على نك فكرينە كيله باشلاديلر .
 كر يپوستكە هجوم ايتكان عسكەر كى هيچ اولمەكسز اوى ،
 اولدن ضعيف كوكلينە تاثيرسز قالمادى ، آخرنە على نك
 كوكلينى چيگدى ، صبر و طاقتى بتدى ، بالاوز كى يومشاغان

نوسلى : ريلس لر واطولسە يا ايسە بولده باشقە بر بوزوق
 بولسە ، يا ايسە باشقە بر قورنچ حال بولسە يول صافلاوچيلر
 قزل فانار ياندروب كوناره لر . قزل فانارنى ماشينىست كورده
 پويزدنى توقتاتە ، پويزد ايسان قالا . سيفناللر نيرولر فبلغان
 خدمتنى قيله لر . مثلاً : ايدندە صايغاق بويلاپ تچقان يوگورە
 يوگورە بارا . ئە ، پسى (ماچى) مونك يولندە آنى كوتوب
 طورا . تچقاننك كوزلرى نيرولرى واسطەسيله ، پسى نك
 نارشوده يول باصارغە اوپرغانن شول مينوتدوق ميينە خبر
 بېرە ، مېي ايسە ، بو قورنچ حالنى باگچا هر ۴ آياغنه
 ناچارغە بيوروق يبارە . بو بيورقلرنى نيرولر بيك تيز
 اورنونه جيتكزده تچقان يوگورە باشلى - قاچا هم پسى دن
 فوتولا .

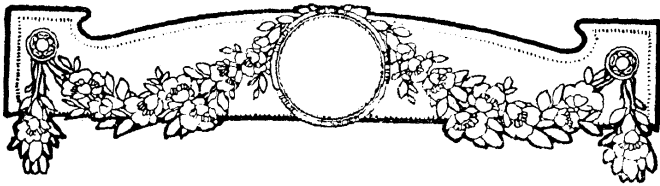
اگرده بزنگ تيريلرمزگە تارالغان نيرولر ، تەنگە
 نرسە تىككەننى بلدرمەسە آياغەزنى ات تشلەسەدە آورتونى
 سيزوب ، نارتوب الا بلماس ايدك . ايس سيزو نيرولر-
 لرى ضررلى هم فايدەلى ايسلرنى بلدروب طورمەسە بېگرەك
 ناچار بولور ايدى . مېچى ايرتە يابلغان حامض قاربون
 چقان ئويگە كرر ايدكده سيزماگاچ بيك اوزاق اوطوروب
 باشمەزغە نيگروب نهايت آورر ايدك هم صاصى ايسلى
 هواسى بوزولغان بولمەلرگە كروب ناچار هوا بلەن آغولانور
 ايدك . ايشنو نيرولرى هر بر تاوشنى بلدروب طورماسە
 ايدى ، قارانغودە بزگە باصوب كيلگان حيوانلرنك هجومندن
 فوتولا آلماس ايدك . كورسە تو نيرولرى كوز آلدمزدهغى
 ضررلى نرسەلرنى (مثلاً اويمزده اوت چقانن) ميمزگە خبر
 بېرماسە ايدى بو اوت ، يانغبن دن فوتولورغە سبب ازلنى
 بلماز ايدكده يانوب اولر ايدك هم كوزسز ايكي آتلاب
 دە بولماس ايدى ، آيونوب يغلور ايدك . نەم بلدرە تورغان
 نيرولر هم باشقەلرى دە اوز اشلرندن ، يعنى هر اعضاده
 آلدمزده واقع بولغان حاللرنى ميگە آيتوب بلدروب طورو-
 لردن امتناع ايتسەلر ، آدم بالاسى ايچون ايك زور
 بختسزلك شول بولور ايدى .

نيرولر ، اعضالردەگى حرمت وقوزغالشنى دە رەتلەب
 اداره ايتوب طورادر . فايسى غنە بر توشدن بولسەدە
 تەنەزگە آنە بلەن سانچولسە آورتونى سيزەمز . بوندىن تەننك
 هر يرنە نيرولر بولديغى آڭلاندلر . على ريفقى .

كوكلندن صغلوب اوى و فكرلر ينىڭ روھى بولغان چلى
 ھم آچى ياشلىرى ايكى كوزندن ملدھب آغا باشلادى .
 چىشمە نىڭ ، قازىغان صايون صوى كوب چقدىغى كىبى ،
 على نىڭ دە كوزلر ندىن بو ياشلىر يالوق ايله سورنكان صايون
 آندن دە كوب بولوب قويولا ايدى . بايتاق وقتلر على
 اوشبو حالتدە قالدى . « ايدىل » اوستى ھم صاندوغاچ تاوشندن
 باشقە تاوش بولماغان ھوا طنچىسىز لاندى ، فايدىنىر « دپ
 دپ » ايتوب صوغە بەرگان پاراخود نكارمەچى تاوشى كىلدى ؛
 اوزا قندە طورماى اوڭ باقندەغى بىوك ياردن اوطلر ايله
 يافتورتولغان بىك زور پاراخود ، آق قوش كىبى صوزولوب
 كىلوب چقدى . برسى اوستىنە برسى اويلىگان فكرلرگە ينە
 بو پاراخوددەغى آدملىرنىڭ سعادىتى و آنلرنىڭ فكر و اويلرى
 ايلە على ، اوزىنىڭ طوتقوندەغى زبون فكرلر ينى چاغشدر و ب
 ينە اوزلىكسىز ياشلر ينى توكى . بر نىچە مینوتلر اوتدى ،
 پاراخوددە علىدن اوزاق كىتدى ؛ بارى آنڭ يلىتر ياتر
 ايتوب اوطلر يغنە كورنە ايدى . بىك فاتى تاثرىدن اولورغە
 كىرەك ، على نىڭ باشندەغى بتون اويلرى ، حسرتلرى
 اويورمەدە اوچقان طوزان كىبى كىسك گنە اوچدى دە بىدى ،
 كوكللى صغلوب بتكان بالاوز كىبى قاتدى ، آنڭ قاتووى ايله
 برابر كوزندەگى قاينار ياشلردە كىبىدى ، يوز و كوزلرى
 چن توسلر ينە قايتدى . بلھام ، بىك فاتى فكر و اويغە چو-
 مدىغىدىن على نىڭ فكر اعضالرى تمام آردى يالقدى دە
 استراحتكە تالدىمى ؟ و ياغود بىك زور قوت ايله ارغىتلغان
 نرسە بر بىرگە بەرلوب كىتە آلمايىچى بتەرلەنوب يورگان
 كىبى على نىڭ دە تاثر و انفعاللى بولدى چىگنە باروب
 يتوب حىرت درياسندە قالغان ايدىمى ؟ بر نىچە وقت اوشبو
 حىرت اچندە ھىچ نرسە اويلى آلمايىچى قالدى . بارى :
 « اى منزللى ! (يوقارى قىانندە على نىڭ طورغان
 كامىراسىنىڭ اسمى) ترەزەدن كىت » دىگان ، اوز امرىنىڭ
 بىر ينە يتە چىگىنە اشانغان و تماق توبىدىن چىققان نكبر بر
 طاوشقە ، يوقودن اويغانغان كشى كىبى على سىسكانوب كىتدى .
 طوغرىسى حىرتىدىن اويغانوب توبەنگە كوزىنى آتدى .
 نى كوزنىڭ ايله كورەسك ، توبەندە فانار يافتىسىندە ملطفىنى
 سلام طونقان ، ماياق كىبى توزگە فاتقان چاساۋوى طور .
 على بىك كىڭ صولوش ايله ترەزەدن قوللر ينى آلدى .
 بو - نورمە ، كىچ ترەزە قىرىنە باررغە بارامادىغىنى توشنوب
 آقرونغە آغاچ اسكەمىيەگە آرقلى تافتا قويوب ياصلغان
 ياتاق ، آنڭ اوستىدەگى صالام توشەگىنە باروب صوزلدى .

طوزان و نوبرا قىلر ايله طولو ھوا ، ياغور صوى ايله بولوب
 تازاردىغى كىبى على نىڭ دە يورا گندە كوبدىن بىرلى اورنانشقان
 فايغو و حسرتلرى جلى ھم آچى كوز ياشلىرى ايله بولوب
 بتدى دە قلى صافلاندىمى ؟ ئىللە سىل و فانتى ياغورلر ايله
 آغوب كىلىگان بالچق و تىرس آستىدە كوملوب قالدىغى
 يەم ياشل اولەنلر كىبى على نىڭ دە يورا گى اوچسىز قىرىسىز
 حسرت و فايغو اچندە باصلوب چىقمازلىق بولوب قالدىمى ؟
 يوق . فايغولى آچى ياشلر ، ھىچ بر وقت بالالار ينە و اقلاب
 رزق بوندىرغان شىقتلى آنا كىبى اولەن و چىكەلرگە ،
 بالچقنى بومشانتوب رزق ياصلغان ياغورغە اوخشاماز .
 شولاي دە ئىللە نىچك على كوكلندە نغو و قانلرنىدە اعتدال
 حس قىلدى . آدم بالاسىنە مشقت و زىھنىڭ نە قدر تىرىيە
 وىردىكىنى ، ھمت و غىرتكە چىر قلاب ، توزم و صىرغە اوگرەندىكىنى
 و بو طوغرىدە يازلغان كوب اثرلرنى اويلادى . بىوكلردن
 برسىنىڭ : « راحتنىڭ دوامى انسانغە اساسلى تىرىيە وىرماز ،
 بلىكە يالقاولق و انسانىتسىزلىككە اوگرەتور ، ايڭ بىوك آدملر ،
 آتاقلى حكىملر محنت و مشقت دىناسىدىن قالدوب چقدىلر .
 تىھرنى فاتى قىردروب ، ياراماغان مادە لىرىنى چىقاروب ھر
 نرسەگە ياراقلى و ھر نرسەنى كىسە طورغان قورچ ياصىلر »
 دىگان سوزىنى دە خاطر ينە توشردى . « حىقتا انسان باشقە
 حيوانلر كىبى توگل ، بلىكە طوغدىغى كونلر ندىن اولگانچىگە
 قدر تىرىيەگە ھىتاجدر . آنا ، مکتب تىرىيە سى اوستىنە
 اوقوغان اوگرەنگان شىلرنى نچىرەگە صالوب اشلەتورگە
 مجبور ايتكان دنيا تىرىيەسى باردىكە اولگىلر تىئورىيە ايسە
 بو صوغى تىرىيە ھر كىمىڭ درجەسىنى بىلدىمكە اولغان
 تىرەمومىترە منزلىسندە در . طبىعتنىڭ فاتى داول و بوزلى
 ياغورلر ينە توزمەگان آغاچدە يەش اولمادىغى كىبى محنت
 و مشقتكە صىرسىز لاندوب ، كوكرەك كىوروب فارشى طورماغان
 آدمىن دە اش كوتەك عبىدر . قالىق كوكل قالىق ! امىدسىز
 و ماىوس اولما ! ايسكىدىن طونقان اورنىكىنى آل ! حىياتقە
 ھىمىت كوزى ايله قاراما ! كوككە يتكان طاولرنى قورقنچ
 دىنگىزلىرى اوزىنە قل ايتكان كوكل انسان كوكلدىر . كىمە
 علمىنى بلوچىلر فارشى جىلدندە استفادە ايتوب پارس ايله
 بوردىكارى كىبى سىندە محنت و مشقتلردن استفادە ايتەرگە
 اوگرەن . سكا الله طرفىدىن بىوك قونلر احسان ايدلمشدر كە
 ھىچ كىم بونلرنى تارتوب يولقوب آلاچق توگىلدر . بن قل
 ايسەم سىن حرسىن ! » دىدى دە ، على كورەن طولادىن ياصلغان
 آدىلنى اوستىنە تارتدى ، بو قىلارغە طرشوب كوزلر ينى

يهوديلار.

يهوديلارنىڭ سودا و باشقە اشلىرىدە ماھىرلىكلرى و بايلىقلىرى ھەر كىمگە مەلۇمدۇر. مېن بو اورىندە فقط اوز بىلكىم «تاشكىند» يهوديلارى طوغر و سىندە غەنەبىر ايكى جەملە يازمىقى موافق كوردىم تاشكىند يهوديلارى ايكى گە آيرلار. بىر يىغارا يهوديلارى اولوب بونلار فارسىچە سويلەشەر. ايكىنچىسى ايسە روسىيە يهوديلارى اولوب بونلارنىڭ اوزلرىنە مخصوص تىللىرى بار. يهوديلار بىر بىرى ايله بىك نانو طورالر. خصوصا بىغارا يهوديلارى بارسىدە سودا گىلر، آرالرىندە ھەر تولى نرسەلردىن الوغ دكانلر طوتوب زور اشلىر قىلوچىلرى بار. نرسەلرنىڭ قىمتلىرى و خىللىرى تمام بونلر قولندە اولوب بارسى بىرگە مصلحت قىلىشوب بىھا قويالر ھەمدە بىك كوب فائىدە ايتەلر. آرالرىندە بانكىروت اولغانلىرى (بولگەنلىرى)دە يوقى توگىل. لىكىن بوندى اشلىرى كوب وقت بورر تولى فائىدە اميد ايتوب گنە اولادر.

يهوديلر سوزگە بىك اوستا اولدقلىرىدىن نىگنە اولسەدە اوز سوزلرىنە اىناندىلر. شول سىبىدىن آنلرنى روسلر و مسلمانلر «يالغانچى» خلق دىيە آتيلر. روس يهوديلرىنە كىلسەك آنلرنىڭ بىرسى گنەدە اورامدە بوش يورگانىنى كورمازسن. آنلر بارسىدە بىنگل اشلىرىنى اوز قوللرىنە آلغانلر، خصوصا دوختورلىق، آدوافاتلىق، كامبىسيونىرلىك بارسىدە آنلر قولندە. تاشكىنددە يوز اوتوز مڭ مسلماندىن بىرگنە دوختور و بىرگنە آدوافات اولمادىقى حالده ۴-۵ مڭ يهودىدىن كىرەك فىر آدوافات و دوختورلر بار؛ مسلمانلردە اون قدر كامبىسيونىر اولدىقى حالده اوشبو آرنىغە يهوديلر آراسىدە بوزلر ايله كامبىسيونىرلر بار. بو اش آنلرنىڭ كامل ترقى قىلغانلىقىنى و اش كە اوستا اولدقلىرىنى كورسەتسە كىرەك. اوراملردە مسلمانلر كىنو كىنو بولوب خىر صوراشوب بوردىكلرىندە يهوديلردىن بىرگنە اولسون خىرچى كورلمادىكى آنلرنىڭ بىر بىرىنە ياردىچى ايدىكىن كورسەنەدر. يهوديلرگە باشقە ملتلىرگە بىرلىگان فىردە حقولر بىرلمادىكى و آنلرنىڭ ترقىلرىنە كوب مانعۇلر فارسى طوردىقى حالده آنلر ھىمىشە آلفە كىتوب طورالر.

بومدى ايسەدە ھنوز اربىن و ئىللە نرسەلر فىكلرلە ودىن باشىنى فوتقارا آلمادى، بورلدى، صارلدى، نھايت شول اويلر اچىدە طنچىسىز بىر يوقوغە كىتدى.

اوز افدە اوزمادى ياقىندەغى زاۋودنىڭ اشكە چاقروب فىققرىنقان موگلى تاوشىنە على اويغاندى. بو موگلى تاوش علىنىڭ يورا گىنى اوزگەلدەدى، علىدە آرغان كوزلورى ايله كامىرانىڭ توشە مېنە قاراب قالىدى.

مونه دنيا ياقىنلىرى، عظمتلى قوياش ايدىل اوستىدىن اورمانلردىن قالقوب نور و چاپسىنى اطرافقە ساچە باشلادى. كارىدورداغى صافچىدە فالون اوچەلى ايتكى ايله ئەرلى بىرلى آتلى باشلادى. اوزاقدە طورمادى نورمەنىڭ استار-شىسى ايله ايكى كلوچنىك كىلوب ھەر طرفى تىمىرلەنگان فالون ايشىكىنى شالطور شولطور آچوب كىردىلر؛ چىق بوزلى، فالون گاودەلى استارشى، قولبەنە قلم و كاغىد طوتدىقى حالده نىچە كشى، فاقماغانلرى، اول بو يوقى ايدىكىنى نىكشروب يازدىدە چغوب اوستەن يىنە فالون بوزاقنى بىكلەدى. بىنە بو ايرتەنگى پوۋبىر كەدن صوڭ بىتون تورمە اويغاندى، جانلاندى، گوزلى باشلادى؛ كىچىن بىنغان بوغاو تاوشلىرى ايشك آلدندە يىنەدىن ايشىتلە باشلادى. چاى اچدىكىن صوڭ ھەر كامىرا اوز نوبتى ايله ۵۰ مىنوت پرا گولكەغە چقا باشلادىلر. مونه على گەدە نوبت يىتدى، اولدە باشقە پاليتىچىسكى ايمەشلىرى ايله طىغىنە وقار بلەن پرا گولكەغە چغوب كىتدى. قدوس اگرىجى.

اوقوچىلردىن بىر سۋال:

روسىيە و ايران، توركىيە و چىن دولتلىرىنە تابع توركلرنى ۶۰-۷۰ مىليون قدر نىغىمىن قىلەلر. اوشبو تولى قىلمەلردە مەشىمت ايدوچى توركلر اىچون مشترك بىر لسانغە حاجت بارمى؟ بولسە بونى ميدانغە چىقارمىقنىڭ يوللىرى نىچوكدر؟

بو طوغر و دە اوز فىكلرگىنى بازوب «شورا» ادارەسىنە كوندىر وگىزنى اوتنەمز. اگردە علمى و عوموما فائىدەلى جوابلر بولسە بىز بونلرنى بورر عددە باصار ايدىك.

ادار.

بلغاريا، جہانت خدمتلىرى، زراعت، عدليه وعسكراك اشلىرنده آوروپادن كوپ نرسه اويره نوب بيك شهب ترقى ايتسه، معارف اشلىرنده كى ترقيسى بونلردن ده آرتقذر . بلغاريا ياصالغاندىن بىرلى بلغار ياده ۳۰ معارف مينىستىرى بولدى، يل صايون بره و ديورگه يارى . ليكن مڪتب و تعليم سيستمى اوزگار تلمادى . بو سيستم - الك الك صوڭ اصولده ابتدائى مڪتبلىر كوباي تودر . بتون مينىستىرلى باشلىچە ابتدائى مڪتبلىرنى كوباي توگه و مكملله شدر وگه خدمت ايتدىلر . باشقه مڪتبلىرگه كوز سالو - صوڭندن غنه واقع بولدى .

مثلا بلغاريا تشكيل ايتلوب ۷ يل اوتكاج بتون بلغار - ستانده بارى اوچ گنه گيمناز يا بار ايدى . عالي مڪتبلىر آچوغه بارى ۱۸۸۸ نچى يلدە كرىشدىلر . آنسى ده دارالفنون توگل ، بلكه عالي درجه دارالمعلمين ايدى . بو مڪتب كوبدن توگل گنه (۱۹۰۳ يلنده) دارالفنون كه ئيله ندرلدى . يعنى آڭا حقوق ، ادبيات ، تاريخ و طبيعيات شعبه لرى آرتدىلدى . بلغاريا، تركيه نڭ « طونه ولايتى » لىگندن چغوب مستقل بر حكومت كه ئيله نگانده حكومت ادارەسى ايچون كيرهك قدر اوفومشلى كشىلرى يوق ايدى . شونڭ ايچون آنلر ممكن قدر تيزرهك بلكلى خلق حاضرلا وگه كرىشدىلر . آروپا دارالفنونلر ينه هر يل كروان كروان بلغار باشلىرى يباريله باشلادى . هر بر باى كشى بالاسن مطلق آنده يبارە، اوسته وينه جمعيت خير يه لى، و خزينه، كوپ شا كردلر اوزاننا ايدى يالڭىز خزينه حسابنه گنه يبار يلوب دارالفنون بتروب قايتقانلر ۶۵۰ در . بونلرنڭ كوبسى روسيه، گيرمانيا ، اسويچره گه يبار يلوب، بلغارلر پارىژدن قاچا ايدىلر .

حاضر بلغارستان آروپاغه كشى يباررگه احتياج طابمى . آندن اوقوب پشوب قايتقان كشىلرى يته رلكدر . آنلر بلغار دارالفنوننده اوزلرى حاضرلىلر . آلاى بولا طور بده هر يل بر نيچه يوز بلغار يگيتى آروپا مڪتبلىرينه آغا طور .

بلغارلر اوقوغه ايس كىمىكچ روشده نعب ايله بىرلىگا - نلر . وقتلرن ارم اوتكارمىلر ، طربشالر . بلغارستان بودجه تده الك كوپ مصرف عسكركه ، جہانت خدمتلىرينه و معارف كه تعيين ايتلىگان . معارف مصرفى يلدن يل حيران فالورلق روشده آرتا بارا . مثلا ۱۸۸۰ نچى يلدە اوقوتو يولنده بارى ۸۲۸ مڭ فرانق طوتولغان ايكن ۱۸۹۰ ده ۴ ميليون ۶۲۸ مڭ

يهودىلرنڭ تمام خلافيته اوله رق بىز نڭ مسلمائلر اوز آرالرنده تانو توگللر ، بر برىنى كوره آلمىچە اوز آرالرنده اورششوب صوغشوب عمر ضائع ايتلر . اگردە يهودىلر قىيلندن بىرلر هم بر برمز ايله تانو اولوب سودا اشلىرىنى برگه اتفاق ايله يورتسەك ، مسلمانلرنڭ يهودىلرگه بىره طورغان فائده لرىنى اوزمز آلسەق ، بو فائده مز نڭ بر قسەمنى شول اوز مسلمائلرمنى اوقوتو يولینه طوتسەق ، بزده يهودىلر مثالنده ترقى قىلمور و اعتبارغه كرىر ، خير چىلىكندن قوتولوب چىقار ايدك . ا . ا . ن . « تاشكند » .

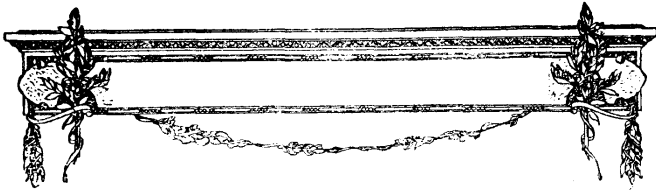

صوغش و معارف

(« اقدام » دن)

« ۱۸۷۰ نچى يلدە فرانسوزلر گيرمانيا طرفندن جيڭلىگاج ده جيڭلو سبىلرن نىكشوره باشلادىلر . فرانسىيە نڭ مشهور مؤرخلردن بره و الك باشلاب : « بىزنى گيرمانيانڭ ابتدائى مڪتب معلمى چىكدى ! » ديمش ايدى . ا گر بىز بالقان صوغشنده غى هز يمتەز نڭ ، موفقيتسىزلىگەز نڭ سببن نىكشورسەك الك الك معارف نظارتينه به يله نورگه و معارف نظارتينه فاراب آچاويله : « بو صوغشده غى فلاكتەز نڭ سببى سزىسڭز ! » ديب قچقرغە طوغرى كيله در . بلغارلر اوقودىلر ، شوڭا كوره چىكدىلر . كوررسڭز ، صوغش بتو ايله بلغارلر « قروزو » طوبلرى سپارش ايتودن الك ابتدائى مڪتبلىرن آرتدرغە كرىشورلر .

بلغارستان آروپادن نيگنه آلديسە ، الك آنى بيك تيره نلاب نىكشردى . اول نرسە گه عائد هر اصول وشىكلنى ، هر مملكتكه كشىلر يباروب اطرافلىچە قاراندى . بلغاريا ايچون فايوسى آرتقلىقنى قارادى و الك فائده لىسن طابوب آلدى ده شونى عملگه قويوده نعب درجه سنه جىمتدى . فائده لى طابوب قبول ايتكان اصولن هيچ آلىشدرمادى ؛ « احوال محليه » و « مزاج اهالى » گه سلطاب فائده لى طابقان بر فرارن آلىشدر و بلغار ياده واقع بولدامشدر . (فائده لى نرسە طابديسه خلق نڭ نلك و نظرينه آرنغنده اعتبار قىلمادى ، ديمكدر .)

توركى تىلده مذكراك و مؤنثلك

III

مېنىم اويىچە، ايركەكلەك و اورغاچلىق ايرمالارى يوقلۇققە فاراب تىلدىن بىر كىچىك ئۆزلىرىگە تېوش توگىل. جانسز نرسە لىرىدەگى ايركەكلەك و اورغاچلىق طورنە (آنلىر، جانلى نرسەلىرىگە قاراب بىر قاعدە آستىنە آلتىن بولسەلىرىدە) روسلار اوزلىرىدە زور معنا تابا آلەملىر. ايركەكلەك و اورغاچلىق، اورتەلىق ايرمەلىرىنىڭ، عرب و روس تىلىدە بولغان ايرمالارغە قاراغانە باشقەلىق تورلى استعمال ايتلىگان تىللىرىدە بار. مثلاً: انگلىزچەدە جانلى نرسەلىرىنىڭ ايركەكلەك و اورغاچلىققە ايرىپ، قالغان اسمەلىرى باردە «ورتالىق» بولسە كىرەك. مونە شولاي بولغاچ، بىر تىلدە اول ايرمالار بتونلەي يوق ايكان، آندىن نى قىيىنلىق و نى كىلىشىملىك؟ حاصل دىيادە بولغان تىللىرىنىڭ آراسىدە ناتار تىلى يالغىز اوزىگە ايركەكلەك و اورغاچلىققە بولمەگان تىل بولسەدە (؟) آندە بىنگىلىملىك باشقە بىر كىچىكلىدە تابارغە بولماي هم بو كوندىن باشلاب، ايركەكلەك و اورغاچلىق ايرىپ و آكنا ايرىم بىلىگىلىر قويارغە ئۆزلى باشلاساق. يىتماز، ئوكانماز، كىرەكسىز بىر مشقت طوار. چونكە بىزنىڭ اسمەلىرىدە ايركەكلەك و اورغاچلىق بولماغان كىچىك آلماشلىرىدە (ضمىرلىر)، سان اسمەلىرىدە، فعللىرىدە و باشقەلىرىدەدە هېچ بىر ايرىم بىلىگىلى يوق. بىزدە اصل نىكىشلىرىچك مسئلە، املا، و صرف مسئلەلىرىدە.

معلم: عزالدین ایسانبەردین.

IV

توركى تىلده مذكراك و مؤنثلك مسئلەسىنى اوزلىگەندىن كوچلەنوب چىقارمادىم، بلىكە تىلىم ايله شىغلەنوم سېنىدىن، شاگردلىر طرفىدىن بىرلەش سؤاللىر نىئىچەسى اولەرق اغتبارسىز صورتە چىقىدى و بىنم باشمىنى كوب وقتلىر شىغلەندىدى. ۲۱ نچى عدد «شورا»دە بو طوغرىدە يازلىش مقالهگە قىناعت حاصل ايتىم. ايمى بىن بو فكىرنى باشمىدىن چىقاردىم.

ولى الرحمن رحمدى العابدى.

فرانقغە يتكان . ۱۹۰۰دە ۸ مىلىيون ۱۰۴مىڭ فرانق بولغان؛ ۱۹۱۰دە ۲۱ مىلىيون ۶۷۰مىڭ فرانقغە مىنگان . ۱۹۱۱نچى يىلدە ايسە ۱۷۸ مىلىيون فرانق بتون مصرفنىڭ ۲۶مىلىيونى معارفكە ايدى . حاضر بلغارىيادە ۳۱۴۸ ايتدائى مکتىب، ۳۳۸۲ معلم، ۳۳۰۴ معلمە (بتونسى ۷۶۸۶ اوقتوچى) بار . بونلردە ۲۲۳مىڭ اير و ۱۳۴مىڭ ۶۴۰قر بالا اوقىلىر . بو حسابقە كورە بىر اوقتوچىغە ۴۶ شاگرد توشە . ديمەك، اوقتوچى كوبلكدە بلغارىيا مەلىكىنى آنگلىيە ايله گىرمانىيادىدە اوستوندىر . بلغارىيادە بارى ۴پارم مىلىيون خلق بار . بونىڭ ۱۱/۱۰ پروسىنتى اوقو ياشىندە؛ بوندىن ۸پروسىنت مکتىبلىرىگە يورى . اوقوماوچى بالالىر بارى ۱۰۰ كىشىگە ۲۱۰۲غىنە بولوب بونلردە بلغارىيالى مسلمان بالالىرىدە .

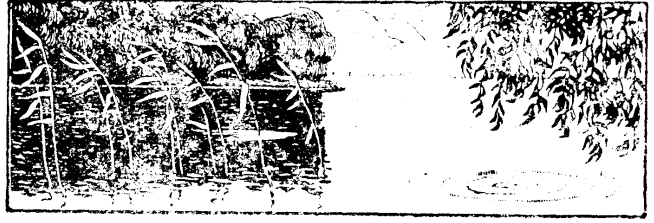
بلغارىيادە معلم بولو اىچون مطلق مەكەل دارالمعلمىن بىر و شرطلىر . اعدادى مکتىب بىر وچىلىر بىلە بعض شرطلىر (اصول تعليم فورصلرى بىر و بىر نجر بىه آلو) ايله گىنە قبول ايتلىر . دارالمعلمىنلىر ۵ صىفلى . بونىڭ اوچ صىفى اعدادى بولوب اصل معلملىككە كىرەك بولغان فنلر اوقولا . حاضر بلغارىيادە ايرلىرىگە خاص ۵، قىزلىر اىچون ۴ دارالمعلمىن بار . مکتىب ايتدائى نى تمام شەبەيتكەچ بلغارىيا يوغارى مکتىبلىرىدە ياصارغە كىرىشىدى . حاضر كچىكلىك گىنە بو مەلىكىدە ايرلىرىگە مخصوص ۱۵، قىزلىرىگە مخصوص ۹ گىمىنازىيا بار . رشىلىر ۲۰۰دن آرتق . بىر و گىمىنازىيالىرىدە آز توگىل. ۱۸۸۷نچى يىلدە بوندى گىمىنازىيالىرىدە ۲۸۸۰ بالا اوقى ايدى ، ۱۹۰۹دە ۱۷مىڭ ۵۶۳گە يىتىدى .

«بو معلومات حكومتەزنى «فكر» گە توشىرلىرىگە تىوشىد . عدودكە باراچق عسكىرمەزگە طوپ و ملطق طوتىردىن آلك باشىنە علم و فكر طونرىغە تىوشىد . طىشەدىغى دشمانلىرىدىن آلك اچەزىدەگى نادانلىق مىقرو بىلىرىدىن عبارت دشمانەزنى قىرغە كىرەك . شىفىق اسعد .»

« كىشى بولسەك - كامل بول ، يا كە كامللىرىگە ايبىر ؛ اكر آلاي بولدىرا آلماسىڭ - اوزگىدىن گىنە ياگى بىر تورلى كىشىلىك كورگازلىرىگە طرشوب ماتاشمە ، چونكە سىنىڭ آنداي يالغان حىيات اچىدەگى نىنداي گىنە حاللك بولسەدە - كىم اىچون دە قىزغانچ و تاثيرلى بولماس .»

بىوسىف حىب زادە بو تاثيراتم ، مرحوم جلال افندىنىڭ وفاتى يادكارىنە بخش ايتولىدى

طوفان حقنەدە .

طوفان قەسەينىڭ قرآندە كە مفضل صورتدە بيان ايتلىگان اورنى ھود سۇرەسىدەر . نوح سۇرەسىندە تەفصیل بار ايسەدە اول تەفصیل نوح عليە السلامنىڭ قومىنى نېچك ايتوب حق دېنگە دعوت ايتكانلىكى ونى صورتدە استدلال ايتوب نى نرسەلردن تېدېد ايلەگانلىكى حقنە اولدېغىدىن بزم مقصود مزىن خار چىر . بئاً عليە مېن موندە ھود سۇرەسىندە گېسىنى نقل ايتوب عينا ترجمە قىلام : «ولقد ارسلنا نوحا الى قومه» - بز نوحنى اوزىنىڭ قومىنە يباردك . «انى لىكم نذير مېين ان لا تعبدوا الا الله انى اخاف عليكم عذاب يوم اليم» . نوح قومىنە كىلوب : مېن سزنى اللھنىڭ عذابىدىن قورقۇچى واندىن قوطلونىڭ بولىنى بيان ايتۇچى من . يالىگىز بر اللھغە عبادت ايتىگىز اكر ايتكانىنى طوماساگىز ، قىامت كوندە عذاب ايتلوگىزدىن قورقۇم . يعنى عذاب ايتلورسز دېدى . «فقال الالباء الذين كفروا من قومه ما نراك الا بشرا مثلنا وما نراك اتبعك الا الذين هم اراذلنا بادي الرأى وما نرى لىكم علينا من فضل بل نظنكم كاذبين» . قومى آراسنىڭغى كافىرلر نوح عليە السلامگە : سېن بىزنىڭ شىكلى او ك آدمىنىڭ ، پېغەمبەر بولورلىقداى بىزدىن بر آرتىلغىڭ يوق . بىزنىڭ آرابىزدىن سىڭىكا ابار وچلردە ك رذيل و ذليل كشىلردىر . سېندە سىڭىكا ابار وچىلردە ھېچ بر فضىلت كورمىمىز ، بلىكە سزنى يالغانچى دىب اويلىمىز ، دىدىلر .

«قال يا قوم ارايتم ان كنت على بينة من ربى و آتانى رحمة من عندى فعميت عليكم انلزمكموها وانتم لها كارهون» . نوح عليە السلام قومىنە دېدى : اى قومەم ! اكر الله تعالى طرفىدىن مېڭا پېغەمبەرلىك يبارلىگان و مېنىم دعوام آچىق و ظاهر دىلىلر بلىن تايىد ايتلىگان بولسە ، فقط اول دىلىلر سزگە خفى بولسە ، سزنىڭ عندىگىزدە مسلم بولماسە ھم سز اوزگىز ايجون رحمت بولغان پېغەمبەرلىكنى ياراتماساگىز ، مېن آنى سزگە كۈچلەب قبول ايتدىرمىمى ؟ استىفھام انكار ايجون . يعنى بو- كۈچلەب قبول ايتدىرىلە طورغان نرسە توگىل ، بلىكە

ھونىڭ طوغرىلغى ، اويلاب قاراغايغىنە آكلاشيلور ، لھذا سز فايات انكار ايتمەگىز ، اويلاب قاراگىز ! «ويا قوم لا استئلكم عليه ما لا ان اجرى الاعلى الله وما انا بطارد الدين آمنوا انھم ملافور بھم ولىكنى اراكم قوما تھلون» نوح پېغەمبەر كېنە قومەنە ايتدى : اى قومم ! حقیقتى تېلىغ ايتكانم ايجون سزدىن اجرتدە سورامىم ؛ زىرا مېڭا بو خدمتم مقابلندە الله اجر بېرەچك ھمدە سزنىڭ سوزگىزگە قاراب اوزمنى تصدیق ايتۇچىلرنى قووبدە يبارە آلیم . چونكە آلا اللھغە يولوغا چقىلر ، اكر قووب يبارسەم الله حضورندە مېنىدىن حق دعوا ايتىرلر . فقط مېن ھر قباحتى سزنىڭ اوزگىزدە كورم . سز جاھلسىز شوڭا كورە مېڭا ابار وچىلرنى رذيل دىسىز و مېنىم آلارنى قووب يبار وومنى تلىسىز . «ويا قوم من ينصرنى ان طردتھم افلا تذكرون . ولا اقول لىكم عندى خرائن الله ولا اعلم القىب ولا اقول انى ملك ولا اقول للدين نزدى اعينكم لن يؤتېم الله خيرا الله اعلم بما فى انفسھم انى اذا لمن الظالمين» . بۇدە نوح عليە السلام سوزى ؛ اول ايتە : اى قومم ! اويلاب قارامىسىزىمى اكردە مېن آلارنى قووب يباروب عند الله مسئول بولسەم مېڭا كم ياردم ايتار ؟ ھمدە مېن سزگە كشى اشانماسلىق نرسە سويلەمىم بيت ؛ مثلاً : اللھنىڭ خزىنەلرى مېنىم يانندە واختيارمە ، مېن غېبىنى وبولماغان نرسەنى بلىم ، ياخود مېن فرشتە مېن دىبەدە ايتىمىم ايج . شولاي بولغاچ نېك مېنى تصدیق ايتىمىسز ؟ سزنىڭ كوزگىزگە حقير بولوب كورنگان ھۇمنار حقنەدە ، الله آلاغە پىشىماق بېرمەس دىب ايتە آلیم ؛ زىرا آلا قولاي ايمان كىتوردىلر قىلبلرى ايسە اللھغە معلوم ؛ بئاً عليە آلا حقیقە آلاى بولاي دىسەم ظلم ايتكان بولورمىن .

«قالوا يا نوح قد جادلتنا فاكثر جدالنا فأتنا بما تعدنا ان كنت من الصادقين» . نوح آلاغە يوغارىدەغى سوزلرنى سويلەگىچ ونوح سۇرەسىندە مذكور بولغان ترغيب و ترھىبلرنى اجرا ايتكچ آلا نوحقە ايتدىلر : اى نوح ، سېن ايتدى بىزنىڭ بلىن ككوب طالاشدىڭ ، اكر سويلەگاندىڭ راست بولسە بىزگە وعدە ايتكان عندىڭنى كىتورە بىر ، دىدىلر . «قال انما بأتىكم به الله ان شاء وما انتم بمعجزين . ولا ينفعكم نصحى ان اردت ان انصح لىكم ان كان الله يريد ان يغويكم ھو ربكم واليه ترجعون» . نوح ھم آلاغە دېدى : اول جزا مېنىم قولمە توگىل ، اللھنىڭ ارادە و اختيارندە ؛ جزا بېروچىدە اولدىر . سز آنى آبدراتە آمازسىز ، اول سزنىڭ جزاغىزنى بېرىر ، الله سزنىڭ ضلالتندە قالوگىزنى تلى ايسە ، مېن

غرق اولولاری حقنده امرالهی صادر بولماغان خاتون وبالا لركنى، همده سيكنا ايمان كيتورگان آرزغه كشيلىرنى اوزك بلن برگه كيمه گه آل ديدك .

« و قال اركبوا فيها بسم الله مجراها و مرساها ان ربي لغفور رحيم » نوح عليه السلام قومينه كيمه گه منكر، آنك يور ووى و طور ووى اللهنك ياردمى بلن در، الله غفور ورحيمدر، بزنى يارلقادى و بزگه مرحمت ايتوب غرق و هلاك بولودن فوتقاردى، ديدى . « وهى تجرى بهم فى موج كالجبال » . اعالى اوطوروب بولغاچ كيمه طار شيكلى زور زور طولقونلر آراسنده بوررگه باشلادى .

« ونادى نوح ابنه وكان فى معزل يابنى اركب معنا ولا تكن مع الكافرين » . كيمه گه منوب ياتقاندن نوح عليه السلام، اوزينك بالاسنه قچقردى و ديدى : بالافايم ! بزنگ بلن برگه كيمه گه كر، كافرلر بلن فالمه هلاك بولورسك . « قال ساوى الى جبل يعصمنى من الماء » . بالاسى نوحه مخالف مسلكده بولغانلقدن آتاسينك بو مرحمتلى دعوتينه قارشو : مين طابو باشينه منم اول مينى غرق بولودن صافلار، كيمه گه كرمه سمده باطودن قوطلورمن، ديدى .

« قال لا عاصم اليوم من امر الله الا من رحم » . نوح عليه السلام اوغليينه : بو كون اللهنك امرندن و عذابندن هيچ كيم سيني صافلاب نوطقاره آلماز، بو كون اللهنك اوزندن باشقه فوتقار وچى يوقدر، ديدى .

« و حال بينهما لموج فكان من المغرقين » . آتاسينك سوزينى قبول ايتماينچه طاغغه قاراب بونالسهده جيته آلمادى طولقونلر آنى غرق ايتدى .

« و قيل يا ارض ابلعى ماءك وياسماء اقلعى وغبض الماء وفضى الامر واستوت على الجودى وقيل بعدا للقوم الظالمين » . طاشو باصبلدى . يهور طوققادى صولر كيه ودى، جناب حقنك امر و ارادهسى اجرا ايتولدى، يعنى نوح عليه السلامگه اشانماغان قومى هلاك بولوب بتديلر . حضرت نوحنك سفينه سیده « جودى » طاغنده قرار ياب اولدى .

« ونادى نوح ربه فقال رب ان ابنى من اهلى وان وعدك الحق وانت احكم الحاكمين » . وفعه دن صوك حضرت نوح جناب حقغه ندا ايله دى و ديدى : يا ربى ! اوغلم بنم اهل و عيالم جمله سندنر « اهلكنى نونقارمن » . ديدگان، سينك وعدك بار ايدى . عجبيا حاضرده اوغلمنك حالى نه اولدى ؟

« قال يا نوح انه ليس من اهلك انه عمل غير صالح »

نيدر سزنى نصيحتلمكچى بولسه مده مينم نصيحتم فائده بيرماز، اول سزنگده ربكزدر . آنك حضورينه بارر و فيلغان عمللر كزنگ جزاسينى كور رسكر . « ام يقولون افتراه قل ان افتريته فعلى اجرامى و انا برى مما تجرمون » . ياخود آلا (نوح، پيغمبرلك دعوا ايتوب اللهغه افتراه ايتنه ؛ زيرا الله، آكنا پيغمبرلك بيرگان يوق) ديلرمى ؟ اگر آلاى ديسلر سمين آنارغه (اگر مين افتراه ايتكان بولسه م وباللى موينمه، فقط سز مينى مقبرى ديب گناهكار بولغان بولسه كز سزنگده گناهكز اوز موبنكرغه) ديدگن .

« و اوحى الى نوح انه لن يؤمن من قومك الا من فد آمن فلا تتئس بما كانوا يفعلون واصنع الفلك باعيننا ووحينا ولا تخاطبني فى الدين ظلموا انهم مغرفون » . بو ماجرالردن صوكره نوح عليه السلامگه : بو كونگه قدر مؤمن بولغانلردن باشقه، قومكدن هيچ بريسى سيكنا اشانمازلر، سينده آلارنگ بو اشلرى سببلى فايغورمه . بزم كوز آلدمزده اويراتومز بو ينيجه كيمه اشل و ظالملر حقنده بزگه مراجعت ايتمه ! زيرا آنلر البته غرق اوله چقلدر « ديب وحى ايتولدى يعنى بيلدرلدى .

« و يصنع الفلك و كلما مر عليه ملاء من قومه سخر و امته » . شوشيلاي جناب حق طرفندن وحى كيلگناچ حضرت نوح كيمه اشل و آنك يانندن اوتوچى كافرلرده آنى مسخره ايتوب كولرلر ايدى . تفسيرلرده روايت ايتلووينه كوره، « اى نوح ! اولچه پيغمبر ايدك، ايندى كيمه يا صاوچى بولك منى ؟ هيچ صوسز يرده كيمه ياصيسك، ئلله فور يدين كيمه بلن بور مكچى بولاسكمنى ؟ » ديب استهزا ايتلر ايدى . « قال ان تسخر و امنا فانا نسخر منكم كما تسخرون . فسوف تعلمون من ياتيه عذاب يخزيه و يعجل عليه عذاب مقيم » . نوح عهم آلارغه جوابا ايتنه ايدى : حاضرگه سز بزدرن كولسه كزده بر آردن بز سزدرن كولر بز . هلاك و روسياه ايتنه طورغان عذاب (طوفان) همده دائم بولغان جهنم عذابى كيمه كيلگانن شونده بيلورسز، يعنى بزى هلاك بولوب عذابلنورمز و ياخود سزى منه شونى ده تيزدن آكلارسز ديمك . « حتى اذا جاء امرنا و فارالتنور قلنا احمل فيها من كل زوجين اثنين و امالك الا من سبق عليه القول و من آمن و ما آمن معه الا قليل » . هلاك ايچون بزم امر و اراده مز صادر اولغاچ، تنوردن صو طاشوب چيغا باشلاغاچ، بز نوحه : طوفانندن صوك قومكندك فائده لنورلك حيوانلرنك (مثلا قوى، صغر، فاز، اوردهك، طلوق) هر نوعسندن ايكشهرنى، براركك و برديشيسنى، هم

قوملر يدر وشوشى پيغمبرلرنىڭ يبارلىگان قوملر ينىڭ بابالرىدەر،
زيرا طوفان عذابى آلاغە ايندىرلەمدى. فقط بو جەلەنى
(فاضى بىضاوينىڭ عبارەسىنى گنە توگىل اللهنىڭ كلامى دە
اوزلرنىڭ مقصود و اعتقادلرىنە اويدروب ترجمە و تفسير
ايتوچىلر) باشقە بر نورلى دە ترجمە ايتە بيلورلر. «مانزل»
دەگى ما كالمەسىنى موصولغە حمل ايتوب، امتلردن ھود،
صالح، لوط، شعيب پيغمبرلرنىڭ امتلرى، عذابدن دە آلاغە
ايندىرلىگان عذاب مراددر ديه بيلورلر، فقط ظاهر بولغانى
اولىگى احتمالدر.

طوفان حقدەگى قرآننىڭ ك جامع بيانىنى ترجمەسىلە
برابر كوردك. مونىڭ خار جندە مىلا روح المعانى شىكلى
تفسيرلردە ذكر ايتلىگان طوفاننىڭ عمومىتى، صونىڭ ك بيوك
طاوولر اوستندە فرق و ياخود اون بش آرشين قدر تيرانلىككە
بولووى؛ سفينەنىڭ اوزونلىقى او چيوز، كىكلىگى ايللى، بيوكلكى
اوتوز آرشين بولووى؛ ير يوزندەگى بتون حيوانلردن بر
جفت حيواننىڭ كىمەگە آلنووى؛ فيل توچكورگاندە بورنندن
ايكى دوگىز، پسى توچكورگاندە آنقىدىن ايكى طىچقان
توشووى؛ ايشاك بلەن شيطان وقعەسى شىكلى نرسەلرنىڭ
ھەمەسى دە يا برەولرنىڭ خيالخانەلردن اويدرلوب اشلەنوب
چيغارلغان خياللارنى ياخود صحتى ثابت بولماغان احاديث
ضعيفەكى روياتلارنى ياخود تورلارنىڭ نقل ايتلىگان حكاياتلارنى
عبارتدر. فقط اول مفسرلرنىڭ اوزلرى دە نقل ايتلىگان خرافە
لر يەنە تاماماً اشانماغان بولسەلر كىرەك. زيرا آلارنىڭ آراسىدىن
روح المعانى صاحىبى تفسيرندە منە شوندى عقل سليم تصديق
ايتمەسلىك نرسەلرنى يازغىچ، آخىرندە بولادى: «والذى
يميل القلب اليه ان الطوفان لم يكن عاماً كما قال به البعض».
عالمجان الادريسى

لطائف

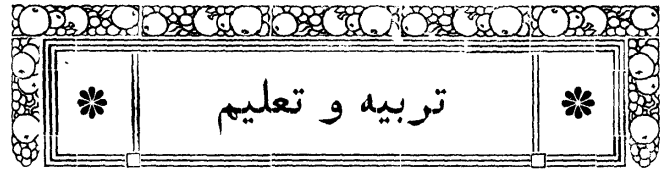
۱۵۵

بر فقير سائل اوزىنىڭ بر كچككە بالاسى بىرلن
بارغاندە بر جنازە آرتىدىن: «اي خواجهم سىنى ايشكسىز
تەرەزەسىز اوى گە توشەكى يوق، طعامى و شرابى يوق يورطقە
آلوب بارالر» دىب يغلاب باروچىلارنى كوردى. سائلنىڭ
اوغلى آتاسىدىن: «ئەتى، ئىدى! بىزنىڭ يورطقە آلوب
بارالر مىكان ئىللە» دىب صورادى.

فلا تسألن ما ليس لك به علم انى اعطك ان تكون من
الجاهلين». جناب حق نوحقە ديدى: اي نوح! اول اوغلىڭ
سېنىڭ اھلىگىدىن توگىل ايدى، زيرا اول بىخىشلىق اشلەمدى.
طوغرىمى توگىمى ايكانلىگىن بىلمەگان نرسەنىڭ حقدە اصرار
ايتوب جاھللر جەلەسندىن بولودن صافلان.

«قال رب انى اعوذبك ان اسألك ما ليس لى به علم
والا تغفرلى وترحمنى اكن من الخاسرين». يوقارىدەغى
تنبىھدن صونى نوح ديدى: يا ربى! بىلمەگان نرسەم حقدە
اصرار ايتودن سېگى صيغنام، يعنى توبە ايتىم؛ اكر سىن
اوزنىڭ مغفرت و رحمت ايتەسەڭ مېن ضرورى چيغارمىن.
«قيل يا نوح اعبط بسلام منا وبركات عليك وعلى امم ممن
معك و امم سنمتهم ثم يهسههم منا عذاب اليم». نوحنىڭ
سفېنەسى «جودى» طاغندە قرارلانغىچ آكۇ جناب حق طرفىدىن
دينولدى: اي نوح! ايندى سفېنەدىن يرگە توش. اللهنىڭ
رحمت و بركتى سېگى و سېنىڭ ايلە برگە بولغان مؤمنلرگە
و سېنىڭ بلەن برگە بولغان باشقە قوملرگە اولسون، بو قوملارنى
دنيادە بر مقدار فائىلندىررمىز، صوگىرە اوزلرىنە يبارلىگان
پيغمبرلارنى تصديق ايتمەگىچ آلارنى تعذيب و اھلاك ايتارمىز.
ايشتە قرآننىڭ طوفان حقدەغى ك مفصل بيانى عينا
ديەرلىك، ترجمەسىلە برابر شوشى ذكر ايتلىگاندىن عبارتدر.
ايندى شوشى مقالەنى اوقوچىلردن انصافنى قولغە طوتوب،
دقت كوزلىگىنى كىيوب اوقولرىنى اوتنەم. شولاي ايتوب
اوقوسەلر موندە نقل ايتلىگان يگرىمى بش آيت آراسىدىن
طوفاننىڭ بتون كرە ارضدە عمومى ايكانلىگىنە دلالت ايتە
طورغان برگە ايتدە طابا آلمازلر. بالعكس شول كوزلرنەگى
دقت كوزلىگى آرقلى عمومى ايمانلىگىنى بىلدىرگان بر نېچە
جەلە كوررلر.

آناردن برى «ولقد ارسلنا نوحا الى قومه» (بز نوحنى
اوز قومىنە يباردىك) جەلەسى. شوشى جەلەدىن «قومه» دەگى
اضافە لغو بولماسون ايچون نوح زمانندە باشقە قوملارنىڭ دە
بارلىقىنى و نوحنىڭ آلار آراسىدىن اوز قومىنەگە يبارلىگىنى
آكلارغە تېوش بولسە كىرەك. ايكىنچىسى «وامم سنمتهم
ثم يهسههم منا عذاب اليم» جەلەسى. باقۇز بو جەلەنىڭ
تفسيرندە (طوفاننىڭ عمومىتى دعوى ايتوچى حضرتلرنىڭ
ھەمەسىنىڭ دەغىندە معتبر بولغان) فاضى بىضاوى نە دىيور:
«وقيل هم قوم ھود و صالح و لوط و شعيب عليه السلام
والعذاب ما نزل بهم» يعنى «وامم سنمتهم» قولندەگى امتلردن
مراد ھود، صالح، لوط، شعيب عليهم السلام حضرتلرنىڭ

مەكتەب مەسئەلىسى (+)

۳ نچى صنف

درسلىر: توركى - ۴؛ حساب - ۴؛ دىن - ۲؛ روسچە - ۲؛
 ۲؛ حسن خط - ۲؛ رسم - ۲؛ گېمناستىقا - ۲.
 توركى - اوقو، سويله تو؛ آطنه سینه بره ساعت املا؛
 ايكى آطنه غه بر انشا . - درس او لنده معلم شاگردلرگه بره
 حكايه اوقوب چغا؛ شاگردلر طىكليلر؛ معلم دغى بر مرتبه
 اوفى ، صوكتنن شاگردلر شونى اوز سوزلىرى ايله دفتر
 لرينه يازالر .
 حساب - زور عددلر؛ ضرب جدولى؛ اعمال اربعه،
 شكللر، مسئلهلر حل قىلو .
 دىن - قرآن مع التجويد؛ نمازده كيرهك بولغان ۵-۶
 سوره هم برنيچه دعا يادلاتلور .
 روسچە - آطنه سینه بر ساعت روس القباسى، آطنه سینه
 بر ساعت روس حسن خطى .

۴ نچى صنف

درسلىر: توركى - ۳؛ حساب - ۳؛ دىن - ۲؛ روسچە - ۳؛
 ۳؛ جغرافيا - ۲؛ تاريخ - ۲؛ طبيعيات - ۲؛ حسن خط - ۱؛
 رسم - ۱؛ گېمناستىقا - ۱ .
 توركى - اوقو - سويله و؛ املا، انشا؛ يازوده استعمال
 قىلنا طورغان علامتلر هم آلارنك اورنلرى؛ صرف - نجودن
 كچكنه گنه معلومات . حساب - تام عددلر ايله اعمال اربعه
 تمام؛ شكللر، مسئلهلر حل قىلو؛ وقت فالسه يل آخرنده
 كسردنده آرنه معلومات .
 دىن - نمازده كيرهك سورهلر، دعائلر؛ فرض، واجب،
 سنت حنقه آرنه معلومات؛ فرض، واجب هم سنت
 نمازلر بولا . شاگردلرگه نماز اوقورغه اويرونلور ، لىكن
 نمازنك اچنده گى هم طشندىغى فرضلر ، واجب ، سنتلر
 اوقوتلماس . بر ركعت نمازنى ۲-۳ اوشىكه بولب معلم
 صنفده نمازلق جهيوب هر بر اوشن قچقروبو اوقوب؛ آيرم
 آيرم اويرونلور هم شول عمللرنى هر بر شاگرددن قىلدور .

(+) باشى ۲۳ نچى نومرده .

اوشبو روشچە ۲ ركعتلى نمازنى ۴ درسده تمام اويرونلور
 مەكن . امام، مؤذن، جماعت، اذان هم قامت . نمازده
 ياكشولور . بوندىن صوكت همە نمازنى ده اويرونلور بترووى
 مشكل بولماس . روزەنك ده شولا يوق عملن گنه اويرونلورگه
 كيرهك .

تاريخ انبيادن آرنه معلومات (آدم عليه السلام -
 برنچى پيغمبر؛ آنك هم حوانك ياراتلو حكايلرن اوجما -
 خدن فوولولرن شاگردلر طىكلارغه ياراتلر، بونى
 شاگردلرگه سويله گانده ده يارى . موسى عليه السلام -
 يهوديلر بونك كتابى بوينچه عمل قىلالر؛ عيسى عم -
 خرهستمانلر بوكتا ييه رلمش كتاب ايله عمل قىلالر؛ و محمد
 عليه السلام - بونك پيغمبر يوز، بزگه فرآن كيتروچى،
 قسقه چەغنه ترجمه حالى).

روسچە - آطنه سینه ۲ ساعت اوقورغه، درست يازارغه
 اويرونلور، روس سوزلىرى يادلاتلور هم مەكن قدرى
 روسچە سويله شورگه اويرونلور . آطنه سینه بر ساعت روس
 حسن خطى .

جغرافيا - جغرافيانك عمومى اوشينه كوبرهك اعتبار
 قىلنوب بيش قطعەدن قسقه چەغنه معلومات بىرلور .
 تاريخ - روس هم تاتار تارىختن اوستدن اوستنگنه
 معلومات بىرلور .

طبيعيات - علم نباتات، علم حيوانات، علم معادن،
 كيميا هم فيزيقاغه متعلق بر مقدار معلومات بىرلور .
 رسم - دورنچى يلىنى Криволинейный (كه كرى صرقلى)
 شكللر توشرتيلور .

گېمناستىقا درسلىر نده شاگردلرنى جيوب ايشك آلدينه
 آلوب چغوب نورلى اوينلر اويناتورلر؛ تاغان آطنو،
 چىخاردا اويناو، توپلى اويناو، كه نكى هم تاودن شوو،
 شاگردلرنى يوگرشدر و . سىكرشدر و كى اويناو برسى ده
 فالماس . لىكن كوبرهك شاگردلرنى صفرلرغه تزوب،
 فوماندا بوينچه همەسن ده بر تورلى حركتله ندررگه كيرهك
 (Сокольскія упражненія)؛ بونده حركتله نوده ماتورلقده
 كورنسون، ۴۰-۵۰ شاگردنك بر كشى كى بر يولى
 قىلغان حركتلر نده قوت هم برلىكده كورنسون هم شوشى
 حسلر هر بر شاگردنك فانينه سكوپ فالسون .

(آخىرى وار)

ناراضى .

کتابدن). املا و انشا (املا معلمی اولیگی سنه دن قالغانلار). انشا (خط یارا بلور قدر). تاریخ اسلام (عصر سعادت). جغرافیا (جغرافیا معلمی، قالغان دورت قطعہ خریطہ ایله). علم اشیا دن شفاهی معلومات (دنیا ایکنچی جزء دن). فرائت تورکیه (فرائت و زراعت کتابی)

* * *

مکتب حقنہ مشورت بولا چغنی ایشتمدیکندن صوڭ اوشبو جمعیت که عرض قیلنسون ایچون «ناراضی» افندی بر پروغرام توزوب بیارمیش ایدی. بو پروغرام ایسه ۲۳ نچی عدد ایله اوشبو ۲۴ نچی عددده باصلدیلر. جمعیت حسابی «وقت» ده باصلوب نارالدیغندن صوڭ میرزا عبدالرحمن افندی «انتقاد» یازوب بیاردی. شمعی بونڭ انتقادینی اوشبو یرده عینا کوچرهمز:

II

مکتب مسئلهسی بزنگ، حاضرکه قدر حل ایدلمه گان بیک کوب مسئله لرمز آراسنده ایڭ اهمیتلیسی ایدیکی هر کهگه معلومدر. مکتبلرمز ایچون عمومی بر پروغرام و مکتبه اوقتور ایچون اصول تعلیم که موافق درس کتابلری بولماوی معلملرنی بیک اوڭغایسز حالگه فالدره در. حاضرکه برگه جیولوب بو توغریده مذاکره ایدرگه معلملرگه ممکن اولما دیغندن آلا بواشنی نچک ایدوب اصلاح فیلورغه ده بامیلر. فایدن باشلارغه ده یول تابا آلایلر ایدی. صوڭ کونلرده محترم «وقت» غزنه سنده بوغورصلانده مکتب مسئلهسی حقنہ اسپیزد بولوغبیری کوریلور کوریلماز، مکتب اوقو و اوقو ایشینه فائناشی بار کشیلر هر فایوسی کوزلرینی بوغورصلان او یازینه یونالدریلر. «هیچ بولماسه بو اسپیزدن برر فائده چقماز می؟ اول قدر کویچیلک اچنده، مسئله دن خبردار، بحق مقتدر ذاتلر بولنوب، مکتب پروگراملری اطرافلیچه مذاکره فیلنوب یولغه صالنور» دیه امیدلندیلر. «وقت» غزنه سینڭ ۱۰۷۶ نچی نومرنده بو جمعیتنڭ تفصیلی آنچوتی باصلوب چقدی. لیکن بو آنچوتقه فاراغانه جمعیت بزنگ کوتوب تورغان پروغرام و کتابلر حقنہ یاگی بر نرسه بیرمه گانلیگی آڭلاشلادر. اطرافدن یوزلرچه ملالر جیولغان بو جمعیتده باری برگنه پروغرام پرایکنه سی حاضرله نووی، زیمستوادن یاردم صوروا، عمومی پروغرام کیره کلگی کبی آچیق مسئله لار حقنہ ۱۶-۱۷ خطیب سویله سهرده، مکتب مسئله سینڭ جانی و روحی دبورلک

مکتب مسئلهسی و بوغورصلان اسپیزدی.

I

اوتکان نویابرنگ ۱۴ نچی کوننده «بوغورصلان» شهرنه حکومت رخصتی ایله مکتب مسئلهسی حقنہ مسلمانیلرنڭ بر مشورت مجلسلری بولدی. «وقت» ده یازلدیغینه کوره اوشبو مشورت مجلسنده ملا و معلملر همده باشقه صنفلردن ۲۰۰ قدر آدم جیولوب مذاکره ایتمشلر و مذاکره مجلسی ده اوشبو اوچ ماده دن عبارت بولمشدر:

۱) مکتبلر فائده سینه زیمستوالردن یاردم آلهقی مسئلهسی.
۲) او یاز مکتبلرنده (محل مکتبلری و ابتدائی مکتبلرده) اوقولا طورغان کتابلرنی برله شدرمک حقنہ.
۳) مکتبلرنی نیچوک اداره فیلو مسئلهسی.

اوشبو اوچ مسئله نڭ اوچونچیسى حقنہ مجلس، بر قرارغه کیلماش و برنچیسى اختلافسز قبول ایتمش، اوچونچی ماده نی نیکشروب اوشبو روشده بر پروغرام توزومش (درس کتابلرینی برله شدرمش) در.

برنچی صنف. الفبا (معلم اول). حساب (صان بلو یوزگه قدر). فرائت تورکیه (اوقو کتابی). علم حال (کلمه توحید هم مختصر علم حال). حفظ (فانجه، اخلاص، کوثر، ممکن بولسه فسقه برمقرا). املا و حسن خط (اوقوغانلردن املاء حروف).

ایکنچی صنف. قرآن کریم (معلم ثانی، هفتیک شریف شفاهی تجوید ایله). علم حال (عقائد، طهارت). فرائت تورکیه (رهبر صبیان ۲ نچی جزء). حساب (ترقیم، مڭگه قدر هم جمع و طرح) املا (کلمه لرنی درست یازار قدر). حفظ و آلهی («سورة فیل» دن آخرغه چه هم کویلی ایمان).

اوچونچی صنف قرآن کریم و تجوید (فن التجوید). علم حال (نماز جماعت). فرائت تورکیه (حاضرگه موافق کتاب تابله ایدغندن معلم عبادات ۲ نچی جزء قبول ایتولدی)

حساب (ضرب و تقسیم). املا (املا معلمی رساله سنندن یارطیسى معلم ایچون دستور طوتلور). حفظ و آلهی (شعرلر ایچون حاضرگه منظوم علم حال رساله سی). تاریخ انبیا (تاریخ انبیا برنچی جزء). جغرافیا (جغرافیا معلمی آوروپا قسه سی، خریطه ایله). علم اشیا دن شفاهی معلومات (دنیا برنچی جزء دن).

دورتنچی صنف. قرآن کریم (تجوید که تطبیق ایله). علم حال (روزه، زکات، حج). حساب (حل مسائل، موافق

بالقدر اچقدر .

اوپونچى صنف ده . فرائت نوركيه « - موافق كتاب حاضرگه طابا امدادن - « معلم عبادت » ۲ نچى جزء قبول ايتولدى » ديولگان . بوماده پروگرامنك ايك كولنج بريد . بوگا (شعرلر ايچون حاضرگه منظوم علم حال رسالهسى) ديگان جملهده قوشلسه ، اوچنچى صنف بالالرينك باشلرينه طوتلرلچى نرسه كوبسى علم حالدن عبارت بولوب قالادى . بونى كورگاچ نيچك اولوبده املاى عقائد منظومه دن يازارغه و جغرافيا اورنبنه « عقائد اسلاميه » اوقورغه تعيين ايتمه ديلر ايگان ؟ ديوب كوكلگه كيله .

كاميسيه نك فرائت نوركيه گه كتاب طابا آماوى ، حاضرله نوب اولنگره آلهاديقلرينى آچيق بلدروب تورادر . بولماسه شول فدر كوب فرائت كتابلرى آراسندن برينى تعيين ايدوب بولور ايدى . هر حالده فرائت نوركيه نى « معلم العبادات » كى علم حال كتابندن اوگره نو ، عفو ايدنگه ، نيچك ايتكاندهده الوغ بر جمعيتنك فرارلرى آراسينه كرووى برده كيلشوب بتميدر .

حساب (ضرب تقسيم) كوبمىگه فدر ؟ مكگه قدرمى ؟ آچيق معلوم توكل . آلايغنه بولغانده بيك آز ، اكر ميليونلر اچنده هم بولسه ، ايكنچى صنفده جمع و طرح مكىگه قدرگنه ايدى . بو قرارده بر بلمسزلك بار . حل مسائل اوچنچى صنفده هم يوق .

دورتنچى صنف ده . حساب (حل مسائل) ديولگان . حل مسائلده ، بالالر مسئله نك حل ايتلو يوللرينى اوزلرى تابوب ، حسابدن بليگانلرينى عملى اوله رق نطيق ايتد . كارندن ايكنچى و اوچنچى صنفلردوق پروگرامغه كرتلوب حساب ايله برگه باردلورغه و بالالرنك ذهنلرينى كوندره كيلورگه كيره كدر . يوقسه بر يل اچنده ، برده مسئله حل قيلورغه اوگره نىمگان بالالارغه اعمال اربعه گه عائد هر بر مسئله نى حل قيلورغه اوگره نو ، كيره ك معلملر و كيره ك بالالر ايچون بيك آغر اولاقدر .

املا و انشا - املا قاعده لرى ؛ بالالر حرفلرنى تانوب بتروب كوكلدن سوزلر يازا باشلاغاچده اكر نك ايله گنه آكلاتورغه باشلارغه تيوشليدر . يوقسه بالالر : « خلفه ! ت فويارغه مى ؟ ئلله ط فويارغه مى ؟ » ديوب صواب يازارغه و معلمنى تعجيز ايدرگه اوگره نه چكدر . شوگا كوره املا قاعده لرى برنچى صنفنك آخزلردوق اوگره تيله باشلاب ايكنچى صنفده نطيقى ايله تمام اوگره تلو - بتارگه تيوشدر .

اصل پروگرام حقده جدى بر سوز سويله نمه وى ، تكرار تنقيد ايدرگه رجا ايدلوبده هيچ كم طرفندن تنقيد ايدلمه وى ، جمعيتكه كيلگان كشيپلرنك كوبسينك حاضرله نى كيلگانلر بى بلدره در . موقت كاميسيه اعضالرى ده بو پروگرامنى نوز - يگانده (وقت تارلق نى ؟) تيوشنچه حاضرله نه آله اغانلر بولورغه كيره ك ديوب كوكلگه كيله در . زيرا پروگرامده اوستننگنه فاراغاندهده تنقيد ايدرگه تيوشلى اورنلرى كوب كوريله در . بز اوز فكرموزگه بناء پروگرامنك توبانده گى بيلر بى تنقيد ايدلورگه تيوشلى تابدق .

برنچى صنف ده « الفبا معلم اول » قويلغان . ابتدائى مكنلرمزده بالالارغه الفبا اوگره تور ايچون « اصول صوتيه » « اصول مديه » ديگان ايكى اصول استعمال ايدلمكده در . « معلم اول » اصول مديه ايله ترتيب ايدلگان الفبا اولد يغندن ، پروگرام نوز وچيلر ، نى ايچون « اصول مديه » نى « اصول صوتيه » گه ترجيح ايتديلر ايگان ؟ هيچ بولماسه جمعيتده بونوغيرده مذاكره بولوب ، بو ايكى اصولنك فائده و ضررلرى سويله نوب « اصول مديه » نى قبول ايتونك سببلرى بيان قيلنو كيره ك ايدى .

حساب (سان بلو يوزگه فدر) ديولگان . برنچى صنفده يوزگه فدر سان بلدر و گنه آزلق فيلسه كيره ك . اصولى ايله اوگره نىكانه برنچى صنفده ، توكل يوزگه فدر صانغه ، بلكه يوزگه فدر ترفيم اعمال اربعه حتى ذهنا حل مسائل اوگره نو ممكنلگى تجربه ايله معلومدر . هيچ اولمازسه يتشوب بولماغانده هم يوزگه فدر ترفيم ، جمع طرح اوگره - نورگه تيوشلى . بو برنچى صنفده فرائت عربيه نك برده بولماوى ده بر قصور اولسه كيره ك . عربى سوزلر ، بز نك تلزگه بيك كوب فاتشوب حتى كشى اسه لرى كوبسى عربى اولد يغندن الفبا عربيه و فرائت عربيه بولماو بالالرنك كيره ك اوقوده و كيره ك يازوده قوللرينى بهيله ب تور اچقدر . شوگا كوره صوكراق ، هفته ده ايكى مرتبه اولسه ده برنچى صنفده فرائت عربيه ده كيره ك ايدى .

ايكنچى صنف ده . حساب (ترفيم مكگه فدر ، جمع و طرح) . بوهم ايكنچى صنف ايچون آزدر . حل مسائل برده يوق . حفظ و آلهى فسه بنه كويلى ايگان قويلغان . كويلى ايگان اورنبنه بالالر ايچون كوكللى تورلى شعرلر قويلسه آرتغراق بولور ايدى . علم حال تكرار بولادر . آندن باشقه ده ۲ نچى صنف پروگرامنده فن قسمى بيك آز . ايگان اوگره نو ثوابلى اش اولسه ده كوبكه كيتكاج بالالرنى

صانلغانلغنی یازسه، استفاده قیلوچیلرغه تابوب آلورغه ینگل بولور اییدی» دیمش اییدی.

اوشبو حقه رضوان افندی «شورا» ده جواب یازمادی یا که یازوبده بز کوره آلهادق. لیکن مسئله اهمیتسن توگل اییدی. چونکه دارالمعلمین تربیهسی کورمهگان، حساب کبی غایت کینگ بولغان علمنی غالباً فقط اوز اوزندن تحصیل ایوب، آنی باشقهرغه تعلیم ایچون نیندی بوللر، مسئلهلر چغارو ایچون نیندی اصوللر بارلغندن خبردار بولماغان بزنگ معلمرمز ایچون آنای کتابلردن استفاده ایتوگه احتیاج زوردر. بزنگ معلملردن کوبسی، مسئلهنی کتابلرده ایتلگانه شاگردلرگه عرض ایتهلر، لیکن اول مسئلهلرنی حل ایتمکان وقتده، «آلدن اولاولو»، «پلان»، «دستور» (فارمولا) ترتیب ایتمو «تحلیل» کبی حل مسائلده معروف اصوللرنی کورگازوب، شاگردلرگه یول حاضرلهب بیرمادیکارندن، شاگردلر قای اوزندن باشلارغه بلمای عاجز بولالار. واقعا، روسچه کتابلردن استفاده ایتوگه مقتدر بولغان معلملر ایچون بو حقه بیک فائدهلی کتابلر بار، بزگه معلوم بولغانی:

С. А. Козловскій نڭ «Полныя рѣшенія всевозможными способами и подробныя объясненія всѣхъ Арифметическихъ задачъ сборника А. Малинина и К. Буренина.» دیگان کتابی. مونه بو کتاب مالینین، بورینین نڭ «حساب مسئلهلری مجموعهسی» نده بولغان مسئلهلرنی حل ایتمو بوللرن کورسه تکان کتاب اوچ جزء.

۱ نچی جزئی مذکور مجموعهده بولغان مسئلهلردن، بتون عددلر، اسملی عددلر ایله بولغان مسئلهلر بیک تفصیلی روشده، بعض مسئلهلر برنیچه طریق ایله حل ایتملگان. بو جزئی نڭ بهاسی ۷۰ تین. اوشبو برنیچه جزئیینه مخصوص علاوهسی دخی بار. بونسنده مجموعه نڭ ۵۱ نچی فصلنده بولغان مسئلهلردن بتون عددلر، ینگلره کسرلی مسئلهلر حل ایتملگان، اوزی طرفندن تپیچنوی مسئلهلرده ککوب علاوه ایتموب، تورلی اوزنلرده، امتحان وقتنده صورالغان مسئلهلرده قوشلغان. آندن باشقه، مسئله حل اینوده تورلی اصوللر، پلان، تحریراً مسئله چغارو کبی اشلر حقنده معلومات بیرلگان. علاوه بهاسی ۵۰ تین.

۲ نچی جزئی فائض مسئلهلرن چغارو بوللرینی اویره تکان. بهاسی ۲۵ تین.

۳ نچی جزئی «ویکسللر اوچوت ایتمو» مسئلهلری حل ایتملگان. بهاسی ۴۰ تین.

هیچ اولمازسه اوچنچی صنفده تمام ایداور، اوچنچی صنفده بالالرنڭ اقتدار وقابلیتلی هر وقت انشا بازارلق بولادر. شوکا کوره انشانی املا ایله آراش اوچنچی صنف پرو-گرامینه کرتلوب دورتنچی صنفده «صرف تورکی» اوقلورغه کیرهک. دورت یللق بر مکتبه صرف تورکی اوقولماو بزنگه اوزی بر قصورلق بولادر. البته بوللر بزنگ اوز فکر مزدر. احتمال باشقه بیردن تنقید ایتموچیلر، پروگرامنڭ یتشمهگان بیرینی کورساتوچیلر بولور. جمعیتده اوز طرفندن تفصیلی حسابنده، اربابی طرفندن تنقیدلر یورتلسه ممنونیت ایله قبول ایدهچکنی بلدردر. شوکا کوره پروگرامنڭ تیز کونده اصلاح ایتمهچگی امیدلدر. هر حالده بو جمعیت مکتب مسئلهسی حقنده اولغان اسبزلرنڭ برنیچسی بولغانقه کوره بونڭ کبی اهمیتلی اشنی باشلاب، آرنندن یوروب وجودگه چغاروچیلرغه جن کوکلدن تشکر ایدهمز. اوفو اوقوتواشلیرینه چندان اهمیت بیروب یوزلر ایله اماملرنڭ جمعیتکه کیلولری. جمعیتده هم آداب مجلس نڭ خارجه چقمای مجلسنڭ بیک کوکللی اوتووی عموماً شادلانورلق اشلردندر. شوکا کوره «بزنگ ایچون بو قدرلیسی ده بیک زور طابش» دیه سوز مزنی کیسهمز.

سامارا مکتب و مدرسه شاییه دبیرلردن:

میرزا عبد الرحمن مینوشف.

حساب کتابلری

I

«شورا» عددلرنڭ برسنده، «چیتا» ده معلم رضوان افندی طرفندن بر مقاله یازلوب، تعلیم اسبابلرمز نڭ یتو-شسزلیگندن بحث ایتمیکنده باشقه سوزلر آراسنده، «حساب مسئلهلری حل ایتمو طریقلرن اویره تکان کتابلرمز بوق، بناء علیه هر مسئلهنی معلم اوزی آلدن چغاروب قویارغه مجبور، بو ایسه کوب وقت اوزدرا، اما روسلرده ایسه مسئلهلر چغاروغه اویره تکان کتابلر بار» دیمش اییدی. سوگره «آچینسکی» ده معلم یوسف افندی شول مقاله حقنده ۶ نچی عدد «شورا» فابنده بر مکتوب یازوب، «رضوان افندی، مسئله چغاروغه اویره تکان کتاب روسلرده باردی، مین اول کتابنی بورون بلما گانم کبی حاضرده روس کتبخانهلردن تابا آلهادم. سوگره اوچیتلردن صورادم، آنلرده بارلغندن خبر بیر آلهادیلر اگرده اول کتابنی رضوان افندی کمنکی وقایده باصلوب نی اوزنده

حلی . بو کتابلر زورراق کتابچیلرنڭ هر برنده تابلا .
رضوان ابراهیموف . «خاباروؤسكى» .

صرف توركى اوڤو حقننه

صرف توركى اوڤوماغان بالالارغه معلملرنڭ صرف عربى
آڭلاتولرنده زور اوڭغايىزلق كوردىكلرىنى بله ايدم .
اوشبو يل ايسه بو اوڭغايىزلق مينم اوز باشيمه ده كيلدى .
برنجى عربيلرنى تربيه قىلورغه طوغرى كيلدىكىندن برنجى
اوله رق شا كدرله «صرف عربى» باشلاندم . شا كدرلرنڭ
«صرف توركى» دن خبردار اولمادفلرن بلسمده بىردن
درس كوبه يودن قورقوب ، ايكنچى وقت طارلغندن شول كوينچه
آڭا بوڭا قاراماينچه «صرف عربى» باشلاندم . لىكن بالالار ؛
آداشقان بر كشينڭ بارا بارا كينهت بر يرگه كيلوب چغوب ،
فايا باررغه بلمادىكى درجه سنده آبدرادفلرى كى اوزمده
كچكنه نرسه لرنى ده آڭغار توده كوب مشقت چىكدم . بوڭ
اصول تعليم گه تاماميله منافى بر نرسه ايكانلىكن بو كون
مىن نجر به ايله بىك آچق بلىدم . چونكه شا كدرلر جزئى
بر نرسه نى ده مثلا : كلمه نرسه ؟ بلى ! اسم و فعل ، فاعل
و مفعول كى نرسه لرنڭ هيچ بىردن خبرى يوق ! آلارنى
آڭغار تورغه سوڭره ده مصداق و مثاللرىنى سوڭره تورگه
كىرهك . اكرده بالالار صرف توركى كورگان بولسهر
ايدى اول وقتده مقصودقه كرىشو بىك بنگل اولور ايدى .
عالبوكه كيرهك «صرف توركى» و كيرهك «صرف عربى»
اولسون اصطلاح و قاعده لرى بىردر ، آيرمالي ايسه فقط
مثال و مصداق ، تلفظ و تقرير جهتلرنى گندهر . شونڭ ايچون
مىن چيت لسان قواعدينه كرىشكانچى آنا تلىنڭ قواعدى
بلىدرو تيوش ايكان دىب جزم قىلدم . آنا تلىنڭ القباسندن
باشلاب صرف ونحو حتى آندن يوقارى بيان ، بديع ، كنايه
كيلر ايله ده فى الجملة اولسون شا كدرلرنى آشنا ايتمه
لازم ايكانلىگينه قناعته ندم . چونكه اصول و قواعدى بر
اولديغندن شا كدرلر ايچون چيت لسانلرگه انتقال ايتمه طبيعى
بنگل اوله چقدر . و افعا اصول تعليمده آله كينهش قوملرنڭ
مكتب و مدرسه لرىنه كوز صالح ساق اوز نلارنده مكمل صرف
ونحو همده باشقه قواعد و ادبياتلرى اويره نلىگان كوره مز .
احمد على خليموف «بوگولمه» ده معلم .

اوز بيانينه بناء مؤلفنڭ بو كتابلرنى باشقه ،
«ؤيرشچا گىن» نڭ حساب مسئله لرى مجموعه سنده گى
مسئله لرنى حل ايتكان كتابى ده بار . كتابنڭ مقدمه سنده ،
بوندى كتابلرغه احتياج ، بو كى كتابلرنڭ فرانسىه و گيرمانىياده
كوبلىگى ، بو موضوعده بولغان كتابلرغه بعض پيداغونلرنڭ
اعراض ايتولرى ، اول اعتراضلرنڭ اورنسلرغى ، بو كتابنڭ
شا كدرلرگه فائده سى تيوى ، بعض معلملرگه ده (البته روس
معلملرى) فائده سى بولووى كى اشلر بيان اولنه شدر .
كتاب «اوديساه ده «شيرمان» مطبعه سنده باصلغان .

مؤلفنڭ اوزندن صوراتورغه آدرىس :

Узда, Минской губ. Степану Александровичу
Козловскому

معلم س . عفيفى . طرويسكى .

II

محترم «شورا» مجله سينڭ ۱۹۱۲ نچى سنه مارت ۱۵ ده
چققان ۷ نچى نومر نسخه سينڭ طيشنده آچينسكى معلمى
محترم يوسف افندى ، بر نيچه سؤال عرض ايدوب جواب
صوراغان ايكان . مىن بعض بر سبيلرگه بناء مطبوعاتدن
آيرلوب توررغه مجبور اولدقمن يوسف افندىنڭ سؤاللرىنى
وقتنده كوره آلمان ايدم . ايمدى سوڭ بولسده مسئله نى
اهميتلى طابقمندن جواب يازارغه فرار بىردم .

۱۱ نچى يل ۲۴ نچى عدد «شورا» نسخه سنده غى
«ياڭا اصول مكتبلر آچلورغه بالالارغه تاريخ انبياء اوفوتو
قبول ايدلدى ... كيره كلىلىگى ايكنچى درجه ده گنه بولسده
درسترهك مفصل بر تاريخ انبياءغه احتياج بار . . .» ديگان
سوزمه يوسف افندى : «تاريخ انبياء اوفوتونق مكتبته تيوش
بولماسه كيرهك» دى . مىن ايسه ، مكتبنڭ سوڭقى سنه سنده
بولسده تاريخ انبياء اوفوتونى كيرهك سنهم . حاضرگى
تورمشده بالالارغه روحانى - دىنى تربيه بىرو ايچون شوندىن
ياخشى اصول بارلغندن خبرم يوق ،

«مسئله چغاررغه اويره تكان كتاب روسلرده بار» ديگان
جهلمه ، يوسف افندى ئه يته : «مىن اول كتابنى بورون
بلمه گانم كى حاضرده روس كتبخانه لرنى تابا آلام . . .»
ديو . آندى مسئله چغارو اصولينى اويره تكان كتابلر روسلرده
بىك كوب . جهلمدن : ويشنووسكىنڭ «زاپيسغه پوميتوديقه
ايليه يتارنى آريه يته» سى ، قومارونڭ «ميتودىچسكى ريشپينه
تپيچسكى آريه يته» سى هم شول نيمه ده آرژينقونڭ
زادچنقى ، مالينين ، بورينين لرنڭ مسائل حسابلر ينڭ

اصلسز بر نرسه نى رسول الله ترجمه سينه كرتمك لازم بولاچغنده شبهه يوق . بو ، ياخشى اش توگول . بعض وقت آرنغه مساهله دن ده كوب ضرر بولادر . « رسول الله ، شامغه بر قاچ مرتبه باردى . ديپولمش سوز فرنگ عالملى آراسنده مشهور ايدىكى عربچه وتوركيچه گه ترجمه ايدلمش اثرلردن معلوم . لىكن بو سوزنى دشمنلر چيقارديلرمى ؟ ايشته بحث ايدله چك بر اوشبو نقطه در . اكرده دشمنلىق قىلوچيلر بو سوزنى اوزلكرندن چيقارمش اولسه لر ايدى بونى رد قىلمق بزنك ايچون آغر بولماز ايدى . لىكن بونلر ايچون فائده نلورلك سوزلر اسلام اثرلرند ببار . ظنه زغه كوره فرنگ يازوچيلرى شونلردن استفاده قىلالر . « الوغ آدملىرنگ آرنغه ياكلاشلقلى ده كوب ضرر كيتورر ديه برسوز يازمش ايدك . بو مسئله مز شوگا مصداق بولسه كيرهك . خلاصه : اوشبو طوغر وده اسلام دشمنلرنگ قوللرند بولغان فوراللىر ، الك الوغ در جهلى اسلام عالملىرنگ ياكلاشولرند ، نزاكت گه رعايت ايدوب آيتسندك - آرنغه مساهله قىلورلردن عبارتدر . بونى تفصيل قىلورغه بو يرده اورن يوق . صوك سوزمز اوشبو : بو حقه ابن القيم سوزى درست ، رسول الله شامغه بارى ايكى گنه دفعه باردى ، نسطورنى كوردى يوقمى اما بحيرانى كروان اهللىر ايله برلىكده برگنه مرتبه كوردى ، علمى افاده واستفاده بولمادى . (۲) العلم » مجله سى ، شيعه عالملىرند الوغ بر ذات طرفند نشر قىلنده ايدى . بو آرالرده كىلدىكى يوق ، وقتلى اوله رق توقتالووى حقنده هم بر خبر بار ايدى ، بلىكده شول خبر درست بولغاندر . « المنار » مجله سى گوزل واستفاده گه لائق . (۳) مرجانى وعبد الخبير ترجمه لرى « آثار » ده يازلوب تمام اولمشدر . باصدروچى بولسه ، كتاب حاضر . بوايكى عالمنگ ترجمه حاللرند عربى و فارسى مكنوبلر وعموما عربچه سوزلر بيك كوب بولدىغند « شورا » غه عينا كوچرمك ممكن بولماز هم ده آنلر « شورا » غه صيارق ده توگوللر . مگرده برر مناسبت كىلدىكند بعض يرلرى چوبلاب آلتوب غنه باصلسه لر بلىكده يارار . عبد الخبيرنگ « آثار » ده كوچرلش مكنوبلرى تعليم و تربيه ، بالالر اوقونوق ، درسلىرى نظام غه قويمق ودرس كتابلرى يازمق حقنده بولسه ده آراده ، مصيبتلى آدملىرى ده كولدرك لطيفه لرى ده بار . ظريف ، اديب ، جدى عالم ومؤرخ ، اجتماعى مسئله لر ايله آشنا بر آدم اولدىغند شبهه مز يوق .

چاقماق . ۱) حضرت محمد (عليه السلام) نى ياش چاغنده ، ابوطالب شامغه برگنه مرتبه آلوب باردىغى « زادالعهاد » كى معتبر سير كتابلرند بىان ايدلمش . حالبوكه ريفيق بك حضرتلرنگ « بيوك تاريخ عمومى » سند (ج - ص ۱۲۸) اوشبو سوز بار : « ابوطالب بتون سباعلرند حضرت محمدنى ده برابر كنورر ، معاملات تجار به به تدرىجى صورتده آلاشدردى . بوسوز بيوك وزور مساهله توگلمى ؟ مستشرقلر ، رسول الله حقنده : « شامغه دفعه لرچه باردى وبجيرا اسملى زاهدن كوب استفاده ايدى ، شونك ايچون بجيرا ، محمدنگ معلمى ايدى » مضموننده سوزلر سويلرلر . ايدى ريفيق بك حضرتلرنگ مذكور سوزندن مستشرقلر روايتىنى تصديق قىلمق يولى آچلمازمى ؟ (۲) عربى ودينى مجله لردن « المنار » مى ياكه « العلم » مجله سى فائده ليراقمى ؟ (۳) ۲۱ نچى عدد « شورا » ده يازلش ناصرى ترجمه سىنى اوقوب مهنون اولدىق شول جمله دن مرجانى حضرتلرى ايله عبد الخبير المسلم ترجمه لرىنى ده « شورا » ده يازارغه ممكن بولمازمى ؟ « شورا » ده باصلما دىغى تقديرده شونلرنگ ترجمه حاللرى يازلش « آثار » نى تيزدن باصدروب ميدان غه چيقارسدكز گوزل بر اش اولور ايدى .

شورا : ۱) بر قدر كتابلر آفتارلدىغند صوك ، سزنگ طرفكزدن يازلش عبارتلى احمد ريفيق افندىنگ « بيوك تاريخ عمومى » اسملى كتابىنگ ۵ نچى جلد ۲۸ نچى بيتنده كوردك . اكرده مؤلف اسمنى كامل يازوب جلد وبيت رقىلرنى درست كورسه نمش اولسه كز ايدى ، سزگه رحمتلر اوقومش بولور ايدك . سوزلرنى كتابلرغه حواله قىلوچيلردن ، كتابلرنگ و مؤلفلرنگ اسملىرىنى درست يازولرلىنى ، جلد وبيت رقىلرنى آچىق قويلرلىنى ، كامل توبانچىك ايله اوتنه مز . « بيوك تاريخ عمومى » عبارتلى مساهله گه نسبت بيرووكز بزنك فكرمزه كوره درستدر . گرچه مذكور سوزنگ رسول اكرم حضرتلرنگ كوب مرتبه شامغه بارووينه وبجيراند استهاده قىلووينه طوغر يدن طوغرى دلالتى بولماسه ده ،

ايچون نه قدر موم بولسه اجتماعى عالملارمىز ايچون شول درجهده اهمدر شاگردلار ومعلملار، اديب ومحررلار، مؤلف ومدرسلىرنىڭ هر بىرى طرفىدىن اوقولورغە، اقتدارلى آدملىر طرفىدىن انتقاد ومحاكمە قىلنورغە لائق بىر اثر ايدىكندە شېئە يوق

ناشرى «پېتىبورغ» معتبر آدملىرىدىن محمد علم افندى مقصودوف در محمد علم افندى، كىتاب تاجرى اولمادىغى حالده بو كونگە قدر اهل اسلام ايچون فائىلى اثرلار نشر قىلەش ايدى، بو دفعە دىخى بوندى اثر نشر ايدوب هم ملت گە هم دەھوما علم اعلملار يەنە خدمت كورسەتمەشدر. بو يردە اسملىرى يازلەش اثرلارنىڭ هر بىرى ناشرلارنىڭ ومشهور كىتابچىلارمىزدە ساتلور. طشلىرىنە يازلەش يەنە كورە اولىگىسى ۲۵ تىن، ايكىنچىسى ۴۰ تىن، اوچونچىسى ۶۰ تىن در.

خيرات ايچون طریشوچى ائلر - آمريقادە «چىقاغۇ»
شهرى جمعيت خير بىلەرنىڭ برسى «نيوفواندلىند» نىسلىنە منسوب ائلرنى اويىرەتوب فقرا فائىدەسنە اعانە چىراغە اورامغە چىقاروب يىبارگان. موبىنلار يەنە فرورفا تاغلىغان بو ائلر اوراملردە، باغچە وميدانلردە كىشىلرنىڭ آلدىنە كىپلوب يالوارغان كىبى طورالر وكشى آفچە صالحىسە كىتەلر. اوزلرى بىك كوچلى بولغانلىقن قروژقارن طارتوب آلو مەكەن توگلدەر.

«بروم» نام شوندى بىر ات باقر هم واق كەوش ايلەگنە بىلغە ۳۰۰۰ سوم قدر اعانە چىمەشدر.

آمريقادە برىليانت سوداسى - رسىمى حسابقە كورە:
۱۹۱۱ نچى يىلدە قوشما آمريقادە بىر مىليارد ۶۰۰ مىليون سوملىق برىليانت ساتلەمشدر. بونىڭ ۴۰۰ مىليون سوملىق دىكابر آيىنە توشە - رازدستوا بولەكلرىنە آلتىغان بولسەلر كىرەك.

لوندون دە خيرات - لوندون شەرنە هر يىل خيرات
يولپنە اورطە حساب ايلە ۸۰ مىليون سوم آفچە صرف ايتلدر.

ايت آشاواو - طب علماسىنىڭ سوزىنە كورە: آراقى وتما كوگە مبتلا كىشىلر ايت آشاوانى طاشلاسلەر مذكور ناچار عادتلارنىڭ دە آقرىلاب قوطلالار.

نا معلوم . كز جۇل ۋەرن ڭ ، «Къ центру земли» اسملى روسچەغە ترجمە قىلنغان اثرندە ، بىر مناسبت ايلە (Омаръ) Александрийская библиотека نىڭ ، حضرت عمر (عمر) طرفىدىن ياندىرلغانلىقى ذكر قىلنغان . اول مشهور كىتبخانە قاي وقتدە ، نىندى اورندە بولغان وحضرت عمر طرفىدىن نى ايچون ياندىرلغان ؟ شول حققە معتبر «شورا» مجلەسندە بىر جواب يازوگۇزنى اونندم .
معلم : غ بىگى

شورا : بو طوغرودە شايد بىر مقاله يازلور .

مطبوع اثرلار

«باشقرد تارىخى»

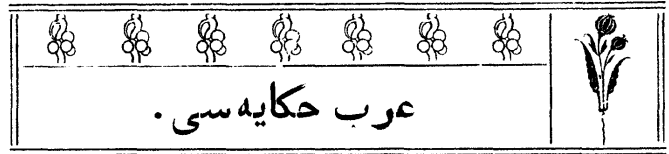
باشقردلارنىڭ مىلادى ايلە ۱۵۵۰ نچى يىللردىن باشلاپ ۱۷۵۰ نچى يىلغىغە قدر بولغان سىياسى حاللارنىڭ بحث ايتىش بىر رسالەدر . اوشبو بحثلار مقاله صورىندە «شورا» دە باصلەش ايدى . شمدى مؤلفى اولغان ملا منير هادىيف افندى دىخى بىر قدر معلومات قوشوب رسالە روشندە نشر قىلدى . موضوعى اهمىتلى باصمەسى گوزل ، اوقولورغە و بىك كوب تارالورغە تىوشلى بىر اثردر .

«تاتار تارىخى»

ترويسكى شەرنە «مدرسە محمدىە» معلملىرىدىن عبدالبارى افندى بطال اوشبو اثرنى رشدى مەكتىبلردە درس قىلاروب اوقوتور ايچون دىە ترتيب و نشر ايتىمەشدر .

«خلق نظرىنە بىر نېچە مسئله»

عصرمىز عالملارنىڭ اولان موسى افندى جار الله اوشبو كونلردە ، «خلق نظرىنە بىر نېچە مسئله» اسمندە ياكى بىر رسالە تاليف قىلاروب خلق نظرىنە عرض قىلمەشدر . بحث ايتەش نرسەلرى بونلر : ۱) «مەشھور بولنور ، «اهمىت» نىڭ معناسى . ۲) لسان مسئلهسى . ۳) كىلەچك زمان بناسى ، لسانمىزدە وصفى بناسى دە اولورمى ؟ ۴) ادبىياتمىزنىڭ كىلەچكى . ۵) غرب آشمەش (بىك بىز نىچون ايندىك ؟ ۶) مؤلف قىلمىلە شو كونه قدر نشر قىلمەش مسئلهلرنىڭ اهمىتى . ۷) ايمان مسئلهسى . ۸) اسلامىنىڭ استقبالى . ۹) لسانمىزدە بولنور بلاغت (۱۰) قرآن كرىم ترجمەسى وغىرار . كىتابدە بحث ايدىلەش نرسەلر ادبىياتمىز ايلە شغىللە نوچىلر

يولدىزلىرىنى سويلپلار (*)

(مەھبەت)

IV

ايكنچى كون ايرتە بلەن پادشاهقە شەر باشلىقى كىلوب: «زنداندن بر صافچى قاچقان، اول قوياش چىغان وقتە ايىدەشلرىنىڭ برسېنە كىلوب، مېنىم زندان صافچىسى بولاسم كىلەيدىر، دىب قورلارنىنى تاپشۇرغاندە اوزى قايدار كىتكەن. ايتەلەر: آنى شەر طشندە كور وچىلەر بولغان - اورمانلرغە تابا كىتكەن ايمەش...» دىب سويلەدى.

پادشاه نېدىنەر راختلەنوب يورەگى يىش يىش قەنە نېمە باشلادى و:

– بو ياخشى بولدى... دىدى.

شەر باشلىقى بو سوزگە عجبەلەنوب:

– پادشاهمىز قاچقوننى قورارغە قوشار مىكان؟ دىب

صورادى.

پادشاه:

– يوق، كىرەكەمى... دىدىدە، كىچ بولغاچ خلق طاغن

كوكگە فارارغە چىقسون امرىنى بىر وب شەر باشلىغىنى اوزاندى.

آندىن صوڭ بر وزىرى كىلوب هر ىردە آشلىقلر،

يەشلر چىولوب بىتكەنلىكىدىن حاضر خلقدىن كوزگى ياصافنى

(نالوغنى) چىارغە وقت ايكانلىگىنى سويلەدى.

پادشاه:

– آنى حاضرگە قالدروب طوررغە بولا... دىدى.

وزىر تعظيم بلەن:

– لىكن، سلطانم، خزىنەمزدە آقچە بتە، بىزگە حاضر

عسكەر چىارغە كىرەك؛ چونكە، فولڭ بر مرتبە سويلەگان

ايدى ايندى، بىزنىڭ حدوددە (چىكەنە) بىگوك طىنچ نوگل،

كورشىلر يەز صوغشقا حاضرلەنگەن توملى كورنەر، دىدى.

– آلايسە سېن آلارغە ايلچىلر يبار. مېندىن چىن

كوكلدىن طىنچلىق، بىخت نلەكلرى هم سلام سويلە سونلر...

بىك شەب آطار، قىمتلى جانوار تىرپلرى، تەملى باللر،

ماطور، ماطور بىزەكلى طاشلر، خلاصە: خزىنەمدە نېندىگنە

ياخشى نرسە تابساڭ هر قايسىدىن بولەكلر ايلتسونلر.

(*) باشى ۲۳ نچى عددە

شونى ياخشى آڭلا، كە اىڭ برنچى مېنىم سىلامەنى اونو طماسونلر!..

وزىر تعظيم اېچون باشىن ايبوب چىقىدە پادشاهنىڭ

قوشقانلرىنى اشلەرگە طوتوندى. پادشاه ايسە بو وقتە

باشقە وزىر ومأمورلارنىڭ سوزلرىنى طىڭلاپ بر آز يال

ايتدى. آندىن صوڭ محكمەگە كېتىدى: زورراق عىبلىلرنى

اول هر وقت اوزى حكم ايتە ايدى.

موندەغى صافچىلر پادشاهنى الوغلاپ فارشى آلدىلر.

پادشاه آلتون تىخكە اوطوروب بر اشارت ايتدى. فرىدەغى

ايشكلرنىڭ برسندىن، بوغاولانغان و بتونلەي توسى آغارغان بر

كشىنى كرتدىلر.

محكمەنىڭ فارت باشلىقى قىچقروب:

– الوغ پادشاهم! بو كشى سېنىڭ طوغرگە اويا-

تسىز سوزلر سويلەگان، دىدى.

– برەر كشى يا ايسە برەر نرسە آنىڭ آچووينى

كىتورگاندىر، چونكە مېن آنىڭ يوزىدىن اوك كورەم: اول

بىك ياخشى كشى- دىدىدە، محكومگە ئەپلەنوب: «شولاي

توگلمى، دوستم؟» دىب صورادى.

قورقوندىن آز آزغىنە آينىغان محكوم، بوغاولرىنى

چالدراتوب، تترەگان وقزو طاوش ايلە:

– درست، سلطانم، مېنىم آچومنى كىتردىلر... دىب

جواب بىرگاندە، پادشاه:

– منە... ايتكان ايدىم بېت - دىب آنىڭ سوزىنى

بولدىدە: مېن، كورگان اوڭقايفە، آنىڭ ياخشى كشى ايك-

نلىگىنى آڭلادم. تىزىرەك آنىڭ بوغاولرن آلفزىدە اوزن

ياخشىلاپ طويدىرغىم كىرەك نرسە لرن بىرگىز... بار،

دوستم، طىنچ بول... دىدى.

محكمەدەگى كشىلر ەمەسى عجبەلەنوب بر برسېنە قارا-

شدىلر. تىگى كشى نرسەدر ايتورگە تىلاسدە ايتە آلەپچە

قوللرى ايل، يوزىنى قاپلاپ آقرىغىنە حكم بولمەسندىن چىغوب

كېتىدى. پادشاه، ايكىنچى كشىنى كىتوررگە قوشدى. بوسى

دە گرچە آرتق قىزولغى ايلە بر طوغان انىسىنى اولترگان

بولسەدە پادشاهنىڭ سوز نچە بىك ياخشى كشى بولوب چىقىدى.

پادشاه آنىدە بىبارگە قوشدى.

شول روشدە پادشاه اول كونى حكم ايتلىگان عىبلىلرنى

جزاسىز بىباروب ەمەسىنى آشاتورغە، اچىرگە و كىرەك

نرسەلرىنى بىررگە قوشدى و آندىن صوڭ اچكى بولەلرگە

كروب كېتىدى.

ھەممە سېنى اورامدە كوردى؛ آلاز اوزلار يەنە قوشلغان اشنى
بتونلۇق اونتوب خلق ابلە بىرگە كوكىگە قاراغانلار ايدى...
بو وقتلار دە كاھنلار (ملالار) اوزلار يىڭ باشقلىرى ياتىدە
چېولشوب نىرسەدر كىڭاشلەشەلر ايدى.

منە بىر كون ايرتە بلەن قارت كاھن سىراپغە كىلدى دە
حرمت ايلە فارشى آلتوب طوغرى پادشاه بانىنە كرۇب
كىتىدى (اول وقتدە كاھنلارنىڭ مەلىكىتكە زور تائىرلارنى
بار ايدى، سوزلارنى اونە ايدى). قارت كاھن بىك خفالى
بولوب پادشاهغە خلقنىڭ كوكىگە قاراوندن ناچار نەتىجەلەر
چىقارماقچى بولدى.

كاھننىڭ قارا بولغانىغا :
- بو، نى دىگان اش بو، مېن ھىچ آكلى آلەم...
بىزنىڭ عبادەتخانىلار بىز كوندن كون بوشامقە... دىب
سويلى باشلاوينە، پادشاه :

- سىنىڭ سويلەگانىڭ بىك اھمىتلى نىرسە، طوغانم ؛
مونىڭ حقىدە بىر آز اويلارغە كىرەك... سىمىن آخشامدىن
صوڭ باشقە كاھنلارنى دە آلۇب مېڭا كىل ئىلى؛ شوندى سول-
يەلەشورمىز، دىدى.

كاھن :
- مېن سىنىڭ بو بولدىلارنىڭ سىرىنى بلورگە قوشقان
فرماننىڭنى اوزگار تۇرگە كىرەك دىب اويلەم. اوزگار تۇر-
گە گنە توڭل، خلقنى كوكىگە قاراودن بتونلۇق طيارغە كىرەك .
مېن بىك ياخشى بلەمىن، كە آلازنىڭ بىر واسطە سىز كوك بلەن
سويلەشولۇرى ياخشىلىقغە توڭل - آلازغە واسطەلەر كىرەك،
يۇغىسە اللەنىڭ عظەمىنىڭ ياقىمىسى آلازنىڭ ضعيف كوزلارنى
صوقرايتۇر... دىدى.

- لىكن سىمىن مېنىم توشمىنى اونوناسىڭ اېكان...
خلفەنى آلدە نىرسە كوتە ؟ بلورگە كىرەك مېڭا !...
كاھن پادشاهنىڭ توشىنە اشانماغانلىغىنى كورسانكاندى
ايتوب آستقە قاراب آزغنە تىك طورغاندىن صوڭ ياشرون
آچو ايلە :

- كاھنلار صوقرانلەر، الوغ پادشاه ! دىدى .
پادشاه طاغىن :

- اويلاب قارارغە كىرەك... سىن آلاز بلەن بىرگە
كېچىن كىل ئىلى. شوندى سويلەشورمىز ھم نى اشلەرگە كىرە-
كىنى دە شوندى قارارمىز... دىگىچ ، كاھن آرتق فارشى
طور مېچە، بوى صونووينى كورسە تور اېچون باشىنى اېيۇب
سرايدىن صالقونىغە چىقوب كىتىدى .

تونلە ايسە مېڭلرچە خلق كوكەگى آلتون بازولۇرىنى
اوقۇرغە طورشقاندى قاراغى باقچە اچىدە :
- ھىر نىرسەگە كوكىڭ يىتكوچى الوغ الله ! مرحمت
قىلۇب اوزگىڭ ارادەگىنى شولارغە بلدرسە ايدىڭ ! دعاسى
ايشتامىدە ايدى .

۷

شولاي طاغى بىر ايكى آطنە اوندى؛ كشىلارنىڭ طورمىشندە
بىر تۇرلۇق ياڭىلىق كورنە باشلادى. خلق اويغە باطقان كورنە،
كشىلارنىڭ بىر بىر يەنە اندە شولارنىدە بىر تۇرلۇق يوشماقچى ايشتمە .
شول طىچىق اچىدەدە كشىلارنىڭ جانلارنىدە نىندىر طىچىقلىق،
نىندىر قايسى سىزلە، ھەسەسى دىندىر كوتىكان كىك كورنە ايدىلەر .
ايسكىدىن كىلگان عادت بوينچە پادشاه كون صايون
شېرنى بىر يورۇب چىقا، اما حاضر فقير اوراملارنى آلدە راق
طوتا باشلادى . بوندى اول فقيرلەرگە بىك كوك آچىلەر
طاراندى . بىر قارچىڭ بىر دىن بىر اوغلى صالدىندە اېكان،
آنى قايتاردى ؛ اوزىڭ دوقۇرلۇرىنە، فقير اورولارنىڭ
حاللىرىنى بىلگىلى طوررغە قوشدى؛ آيرىچە بىر شىققەت
بلەن واق بالالارنى قارادى؛ ھم شولاي ايتوب بىر نېچە كون
اچىدە اوزىنى جىلى ھم ياقىمى «مېست» ھواسى بلەن اوراندى .
بتون كشى كوز آلدندە زنداندىن بىر نېچە طوتقون
چىقوب كىتىدى، طوقتا تۇرغە نلەب سوز ايتۇچى دە بولمادى .
بىر باى مىرزا بتون بايلىغىنى فقيرلەرگە طاراتوب اوزى
قايدار يوق بولدى . بىر باى كشى زندانغە كىلۇب، اوزىنە
بىرەڭگى بولغان كشىلردىن نى اېچوندىر عفاوتوب آلازنى
زنداندىن قوتقاردى . ھەم بىر بويىنە : «كشىلەر طوزاندىن
آلغان ھم طوزانغە ئەيلىنەنە چىكار، شونىڭ اېچون ايسەن
چاغىدە كىفى، صفا قىلۇب قالورغە كىرەك !» دىب سويلە-
گان آطاغلى بىر قارت حكىم بولدىلار ياقىمىسندە، كشىدە
طوزاندىن باشقەدە بىر نىرسە بارلىغىنى كورۇب ھىچ كوتۇ-
لمەگان بىر دە، سوزلارنىڭ ياڭىلىغىنى اعلان ايتدى . حتى
كوكەگى نىرسەلرنىڭ ھەسەسىنى بلوب بىر دىب يورگان
مىچىلردە : «حاضرگە سىمىردىك ، آندەغى دىيالارنىڭ ايكى
كىرەكلى سىرىنى آڭلاب يىتمەگانمىز اېكان» دى باشلادىلار .
خلفە طىچىقلىق و نىرسەدر كوتۇ ھەمان آرتا ايدى . خلقنىڭ
كوكىگە قاراوينى كوز اتورگە بىبارلىگان اېچىلردە پادشاهغە
سىرەك كىلە باشلادىلەر . بىر وقت پادشاه، سىزدىر مېچەگە
اېچىلارنىڭ نېچك اش كورۇوينى قارارغە چىققان ايدى ،

کاھن جواب بېررگه اولگورمهدی، پادشاھنڭ خادملىرىدىن
 برسى كروب :
 - الوغ پادشاھم، بتونلەي طوزانغە باتقان نىندىر بىر
 يولچى، حاضر سىنىڭ بلەن سويلەشورگە تلى، دىدى .
 - كرسون !
 خادم كىتدى؛ آنڭ آرتىدىن اوق بالقونغە بىر كىشى
 كروب طوقنادى .
 پادشاھ يوشاڧغە :
 - ياقنراك كىل، دوستم، دىدى .
 ياڭى كرگان كىشى، كاھنلار ايله پادشاھ اوطورغان
 بىرگە ياقنلاشقاچ پادشاھ :
 سىن كىم؟ دىپ سورادى .
 - مېن زندان صاقچىسى ايدىم .
 - تىگى بىر ايكى آطنە طىشندە فاراولدىن قاچوب كىتكان
 كىشى اوزى توگەي؟
 - ايو، مېن شول اوزى . سىن مېنى سوكندىن
 اولتورتورساڭ، اما حاضر طىكلا تلى مېن كوكنىڭ سىنى آكلادىم .
 - پادشاھ آفرىغە :
 - مېن بلەم آنى . . . دىدى .
 قاچقون عجبە نوب :
 - بلەسگەنى؟ دىدى دە شادلىق بلەن شول سوزلارنى
 آرتىردى : - مېن اويلاغان ايدىم آنى . . . مېڭا سىن بىلساڭ
 كىك طويولغان ايدى . . . سىن اوزىڭ كوكنىڭ سىنى
 آكلاغانساڭ دە بتون كىشىڭ بلووينى تله گانسىڭ . ايو،
 ايو، بىر بىلگىچ باشقەلردىن ياشورگە هېچدە يارامى !
 - نېچك بولدى؟ سويلە ايندى آلايسە . . .
 - طىكلا كىز . مېن سويليم؛ مونى سويلە مېنم بورچم .
 طىكلا كىز . . .

(آخرى وار)

مترجم : ع . رشيدى .

شول كونى اخشامدىن صوڭ مڭ ومڭلر چە خلق كوكنىڭ
 قارى باشلاغاندە پادشاھ ياندى كاھنلر جيولغان ايدى . آلا
 حركتسىز، اريگنە، سراينىڭ كىڭ بالقوندى اوطوروب قارانغىنە،
 طاشدىن ياشالغان صالقون هېكللر تولى كورنەلر ايدى .
 ايكى اوّل باش كاھن :
 - بىر سىنىڭ سوزىڭنى كوتەمز، الوغ پادشاھ . . . دىپ
 سوزگە باشلادى .

فارتا بىغان پادشاھ :

- سىن مېڭا كوكنىڭ ياقنلىغى، ضعيفى خلق ايچون قور-
 قنچلى دىگان ايدىڭ، طوغانم . اگر حقيقت شولاي بولسە
 مېن خلقنى يولدىلر بلەن سويلەشودىن طيارغە حاضرمن ،
 لىكن كاھنلر حاضر اوك مېڭا آندهغى سىنى آكلا تىسونلر .
 مېن، بو اش سزگە بىنگل بولور دىپ اويليم؛ چونكە سز
 بيت : «كوكنىڭ ياقنەمز» دىسىز . نى يازلغان آنده؟ نى دىگان
 سوز بو آلتون يازوار؟ دىدى .
 كاھنلر ايركسىز حالدە كوزلرىنى كوكنىڭ كوتاردىلر . . .
 فارت كاھن صالقونغە :

- بو تىك يولدىلر، سلطانم؛ آلازىڭ ماطور چىگىلر نە
 هېچ بىر ياشورن معنا بوق . گر چە بولسون دە ايدى، ضعيف
 كىشىلرنىڭ آنى آكلا رغە كوچلرى يتمەس، دىپ جواب بىردى .
 پادشاھ :

- اگر آنده بىر معنا بولماسە، بولوب دە خلق آكلى
 آلماسداي بولسە، صوڭ نىگە سز خلقنىڭ كوكنىڭ ياقنلىغىدىن
 بو قدر قورقاسز؟ دىدى .

فارت كاھن بىر آز قاوشا براق فالدى ودىدى :

- اول خلقنى، اللە سىنى اونونورغە مجبور ايتە . . .

- اللەنڭ كوگى مى؟

- اللەنڭ مسجدلرى بوش . . .

- نرسەدىن صوڭ اول؟ آكلا نچى . دىك كە، كوكدە،

كىشىلرنى بتون چىردەگى نرسەلردىن واز كىچەرگە مجبور
 ايتە طورغان بىر نرسە بار؟

«شورا» اورنبورغىدە اون بيش كوندە بىر چققان ادبى، فنى و سياسى مجموعه در .

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЯ: НА 2-Й СТРАНИЦЕ ОБЛОЖКИ
30 КОП., НА 3 И 4 СТ.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.

Адресъ: г Оренбургъ, Редакция журн. „ШУРО“.

آبويه دىلى : سنەلك ۵، آلتى آيلىق ۲ روبلە ۶۰ كاپك .

«ونت» بىرلن بىرگە آلوجىلرغە :

سنەلك ۹، آلتى آيلىق ۴ روبلە ۶۰ كاپك در .

۵ نچى جلد „شورا“ دە ذكر ايدلمش مادە واسملىرىنىڭ

فهرستى .

- اثر (كتاب) ۱۱۸ - ۷۶۸
آثار عتيقه ۶۲ - ۲۳۹ - ۲۴۸ - ۲۴۹ - ۶۰۱ - ۶۶۶
آچلىق (كتاب) ۳۰
آچلىق ومسلمانلر ۱۵ - ۶۱۷
آدم وانگ تنى ۲۹۶
آراقى وايسرنكچ ۴۴ - ۶۲ - ۱۷۳ - ۶۵۱
آرستو ۲۳۸
آرش باشاغى ۲۴۲
آشاو بختلىرى ۱۳۹
آش سگوى و آش فازانى ۷۲ - ۱۰۹ - ۱۱۰ - ۱۳۹
آنچه بختلىرى ۱۹۰ - ۶۹۹
آفساق تيمر و جايىق صوى ۸۹
آق كره چكلرنىڭ ضررلى باقتيريدلر ايله محاربه لرى ۷۵۲
آفوللا شعرلىرى حقدە ۴۳۰
آفوشيرفەلك مكتىبى ۷۲۸
آميرىقا و آميريقالولر ۶۶۶ - ۷۰۰ - ۷۲۸
آى خانم ۴۴۲
آى مسئلەسى ۴۵۳
آى علامتى ۳۲۶
آيلرنىڭ توركيچە اسملىرى ۳۶۴
ابتدائى تعليم نىڭ تارىخى (روسبەدە) ۷۲۲
ابتدائى مکتىبلرمز حقدە مەھم بر سۇال ۷۲۰
ابن تيمبە ۲۹ - ۳۷۸ - ۶۰۱
ابن تيمبە (كتاب) ۸۹ - ۴۳۹
ابن عربى ۲۸۰
ابن عربى (كتاب) ۱۸۹
ابن المقفع ۱۰۳
ابو حنيفە ۶۳۶
ابو زيد الانصارى ۶۷۵
ابو عبىدە نەوى ۴۸۲
ابو عمرو بن العلاء ۱۰۱
ايبكور ۲۳۸
ايبلىك مکتىبى ۷۲۸
اتحاد اسلام مسئلەسى حقدە ايضاح ۳۵۵
اتلرنىڭ صدقە جيولرى ۷۶۹
أت وانگ فوتوروى ۴۶۱
اجتماعى مسئلەلر ۳۶۹
احتياط ظہر نمازى ۲۲۱ - ۳۷۸
اختلاف و روايت بلاسى ۳۰۵
اختلاف امتى رحمة حدیثى ۵۶۵
اخفش ۶۷۳ - ۶۷۳
ادبيات غە متعلق بختلر ۱۷۸ - ۱۹۶ - ۳۳۱ - ۳۶۶ -
۵۸۶ - ۶۱۲ - ۶۵۵ - ۶۶۰
ارستيب ۲۳۸
ازمير شەرنده دىنى جەمىت قرارى ۱۷۴
استانبول وانگ كورشيلرى (كتاب) ۵۴۱
استمداد واستغائە بختلىرى ۸۱
اسكندر سدى ۱۲۴
اسكندريە كتبخانەسى ۷۶۶
اسلام اينسيفلويپيدەسى (كتاب) ۷۴۴
اسلام تارىخى و فرنگلر ۵۸۰ - ۷۴۴
اسلام حقدە درسلىر (كتاب) ۷۴۴
اسلام دينينه متعلق بختلر ۱۲ - ۱۳ - ۱۴ - ۲۶۵ -
۵۳۸ - ۶۲۰
اسلام عالمينىڭ اعتباردن نوشووينە سبيلر ۲۶۵ - ۲۶۵ -
۶۲۵ - ۶۵۰ - ۶۵۹ - ۷۲۲
اسلام مطبوعاتينىڭ ۴۰۰ سنەسى ۲۴۸
اسماعيل حقى مقالەسى ۲۶۱
اشلەب آشامق و بالقاولق ۶۲۵
اصحاب كەف ۲۷۹
اصل التوحيد (كتاب) ۱۸۶
اصول صوتبە مکتىبلرمزنىڭ تارىخى ۲۷۴

- «اعلام الموقعين» سوزىنى نىچوك اوقورغە ؟ ۲۸۰
 افلاطون ۲۳۸ - ۲۸۶
 العلم (مجله) ۷۶۷
 الفبا حقنە (كتاب) ۷۰۰
 الله و علم (رسول الله حقنە) ۹۷
 الوغ كئاگينە و «شورا» مجموعەسى ۴
 اماملر و وعظملر ۵۹۱ - ۶۵۲
 ام سلمه قبرى ۵۳۷
 امير دانيال نك قبردن يازمىش مکتوبى ۷۱۴
 اميه شعرلارى حقنە ۱۲۲
 انسان و انسانلرغە متعلق بختلر ۷ - ۳۹ - ۶۱ - ۸۸ -
 ۲۱۲ - ۱۴۳ - ۲۴۵ - ۴۰۱ - ۴۷۶ - ۵۱۹
 انما المؤمنون اغوة ۱۷۵
 اوت ۲۹۵
 اوزاعى تربهسى ۵۲۱
 اوزون كونلردە روزە (كتاب) ۹۲
 اوچيتىلسكى اينستيتوتلر ۵۹
 اوقوچيلرغە ياردەم جمعيتى ۷۴۸ - ۷۵۱
 اوقو و اوقوتو حقنە بختلر ۵۶ - ۱۲۱ - ۱۴۹ - ۷۸ -
 ۲۱۴ - ۲۴۴ - ۲۷۴ - ۳۱۲ - ۳۴۳ - ۳۷۲ - ۴۰۶ -
 ۲۳۵ - ۴۷۱ - ۵۰۰ - ۵۳۲ - ۵۶۶ - ۵۹۷ - ۶۶۶
 ۷۲۲ - ۷۲۵ - ۷۲۸ - ۷۶۶ - ۷۶۷
 اوليالىق بختلرى ۱۵۳
 ايسرتكچ حقنە ۴۴ - ۶۲ - ۷۳
 ايسكى و باكا استىللر ۱۸۸
 «ايگەرچى» سوزى ۲۱
 ايلينه گيللر (صوقور و صاگفراو محرره) ۵۸۳
 پاتانين ۶۸۹
 باشدهغى نوكلرنك صانى ۶۶۷
 باشقرد تارىخى (كتاب) ۷۶۹
 بالالر كيچهسى ۸۸ - ۲۱۹
 بالا توشرو حقنە ۲۵۰
 پانتسوفنك تارىخى اثرلارى ۶۳۵
 بانق ايله معاملە و شريعت ۴۶۷
 بحيرا و نسطور ۷۶۸
 بخاراده درس اصولى ۵۶۹
 بخارى حضرتلرى تورك قومندىمى ؟ ۲۸۰
 بخنسرلىكى يالقاواقمى ؟ ۴۲۱
 بدان (كتاب) ۶۱
 بدعت مسئلهسى ۴۰۹ - ۴۳۹
 پروتسينت و شريعت ۴۶۷
 بر سوزنى درستلهو ايچون ۳۰ مك صوم ۴۱۸
 برهمنلر و وعدهت وجود ۵۲۹
 بلغار تارىخى ۵۰۷ - ۵۵۸ - ۵۹۰ - ۶۲۶ - ۶۷۷
 بوركهارت ۵۵۰ - ۶۰۹ - ۶۴۵
 بورنقى سوزلر (كتاب) ۲۱۰
 بوزوق اعتقاد ۴۵۵
 بوغاجوف ۱ - ۳۳ - ۶۵ - ۱۲۹ - ۱۶۱
 پيتربورغ مسجدى ۵۹۵ - ۷۸۴
 پيداغوغيا ۱۸۰
 بيروت شهرنده اجنبى مکتبلر ۶۳۲
 بيسرمه نلر ۲۰۶ - ۲۳۵ - ۳۰۰ - ۳۳۹
 بيك و بيكه سوزلرى ۵۰۷
 تاتار ادبياتينك باريشى (كتاب) ۶۳۶
 تاتار تارىخى حقنە ۵۳۱
 تاتار تارىخى (كتاب) ۷۶۹
 تاتار دنياسينى نيكشروچى ۶۵۹
 تاتار صرفى و تاتار نحوى (كتاب) ۸۹ - ۲۶۶
 تاتارلىق و توركلك بختلرى ۹ - ۱۹ - ۲۱ - ۵۵ - ۷۹ -
 ۱۸۸ - ۲۶۷ - ۴۴۱
 تارانچى نوركلرى ۱۷۷ - ۳۹۵
 تارىخ اسلام (كتاب) ۶۳۶
 تارىخ بختلرى ۲۴۴ - ۵۸۰ - ۶۲۷
 تارىخ تعليمى ۴۷
 تارىخدن بر لوجه ۸۲
 تارىخ عمومى (كتاب) ۱۷۰
 تارىخه عائد ۵۰۷ - ۵۵۸ - ۵۹۰ - ۶۲۶ - ۶۷۷
 تارىخنك قارانغو صحيفه لرى ۵۱۱ - ۵۴۲
 تربيه بختلرى ۲۴۵ - ۳۱۲ - ۳۴۳ - ۳۷۲ - ۴۰۶ - ۴۳۵ -
 ۴۷۱ - ۵۰۰ - ۵۳۲ - ۵۶۶ - ۵۹۷
 تربيه (كتاب) ۳۰
 ترجمان غزتهسى ۷۰۰ - ۷۵۰ - ۷۵۱
 تركه مسئلهسى ۴۳۸
 «تسهيل البيان» اسملى تفسيردهگى ياكلشلر ۴۰۴ - ۶۲۹
 تعديل احوال انسان و قرآن ۴۹۰ - ۵۱۸ - ۵۴۸ - ۵۸۱
 ۷۷۶ -

- تفسیرگه متعلق بحثلر ۵ - ۲۷ - ۳۵۹
تقلید و علم ۱۲ - ۲۶ - ۶۴۶
تل و ادبیات بحثلری ۱۸ - ۱۷۸ - ۱۹۶ - ۳۳۱ - ۳۶۶
۵۸۶ - ۶۱۲ - ۶۴۲ - ۶۵۵ - ۶۵۸ - ۶۶۰
تل باریشی و آنڭ بهادرلرینه مکافات ۳۱۲
تمثیل ۱۹۲ - ۴۱۴ - ۴۴۳ - ۴۸۷ - ۵۵۲
نموغ و آنڭ فانی اولمقی ۳۷۸
تنفس (طن آلو) ۳۲۹
تنمزنگ حرارتی ۴۶۴
تواریخ بلغاریه (کتاب) ۱۵۲ - ۳۱۶
توراتنگ ایسکی نسخهسی ۶۶۷
تورانیلر و کلدانیلر ۶۶۷
تورکستان چینی تورکلری ۲۹۳ - ۴۲۳
تورکستان طرفنده اولگی مسجد ۷۳۳
تورکستانلیلر ۵۲۲
تورک توغراسی ۴۴۱
تورک و نورکلر حقنده بحثلر ۱۱ - ۸۲ - ۱۷۷ - ۳۳۳ - ۳۹۳ - ۴۲۳ - ۴۹۶ - ۶۳۶ - ۶۶۷ - ۷۱۶
تورکک و ناتارلیق بحثلری ۸ - ۱۹ - ۵۵ - ۷۹ - ۱۸۸ - ۲۶۷
تورک درنگی (مجموعه) ۱۱۶
تورک و ناتار تاریخی (کتاب) ۳۱۷
تورک لسانینگ لغتی تجربهسی (کتاب) ۲۰۹
تورک یوردی (مجله) ۱۱۶
تورکی تلمه مذکر و مؤنثک ۶۶۰ - ۶۹۴
تورکیه نڭ بورونغی اغباری و آنڭ بتووی ۲۵۸
تورمه نڭ بر کیچی ۷۵۵
توش و استخاره بحثی ۳۴۵
توقتامبش خان ۴۹ - ۸۹ - ۳۰۷ - ۴۶۳ - ۵۳۰
تیئودرو (ایمپراتوریتسه) ۵۱۱ - ۵۴۲
تیپتارلر ۱۷۶
تیهر قتلخ خان یاریغی ۴۶۲ - ۴۶۳
تیریمز و آنڭ فائدهسی ۲۹۶
جانلی فوتوغراف ۶۲
جبله (غسان پادشاهی) ۶۶۳
«جلانچق» اسملی اورن ۸۹
جمال الدین افغانی ۱۴
جمال الدین (فضائل الشهور اسملی کتابنڭ مؤلفی) ۶۴۲
جمعیت غیرلریه و واجب صدقلر ۶۰۰
جههوریت و مسلمانلر ۶۴۲
جوابلر ۲۶۶ - ۳۰۵ - ۴۹۸
چچک آشلاو علمینی اوگرهنو ۶۹۵
چنگیز خان، خانلقینگ خانمهسی ۳۸۱
«چنگیز» سوزینگ معناسی ۵۶۵
چن مسلمانلغی ۵۸۵
چیکرنکه و قورمسقه ۳۱
حارث بن ابی شهر هم «حارث» سوزی ۶۶۳
حجر بن عدی واقعہسی ۵۷۹
حرفلرمزنی اصلاح ۷۴ - ۳۰۳ - ۵۶۴
حرم شریف رسمى ۴۲۰
حساب کتابلری ۷۶۶
حسین فیضخانی ۴۹۴ - ۶۴۲
حفظ صحت ۴۳۱ - ۴۵۹
حفیظ (فاس سلطانی) ۴۵۱ - ۴۱۹
حق سوزلی عالمرلنڭ تارلیق کورولاری ۳۲۱
حقلق غالبمی یوقسه کوچمی؟ ۶۶۴
حوانڭ یارانلووی حقنده ۵ - ۳۸ - ۲۷۹ - ۶۵۰ - ۷۳۰
حیوانلرنڭ میتنغلری (تمثیل) ۴۸۷
خاتونلر حقنده بحثلر ۱۴۱ - ۱۴۲ - ۲۶۴ - ۲۶۵ - ۲۶۸
۲۶۹ - ۳۱۸ - ۷۳۰ - ۷۳۳
خازن نڭ یالغانلری ۴۳۹
خدیجه (رض) ۹۸ - ۶۶۳
خرستیای بایرامی و مسلمانلر ۸۷
خضر پیغمبر ۲۷۹ - ۶۵۱
خطبه نڭی تورکیجه اوفو ۳۸۱
خلفین ۴۶۲ - ۶۴۲
خلق ادبیاتی (حیلکار تاز) ۱۵۸
خلق نظرینه بر نیچه مسئله (کتاب) ۷۶۹
خلیفه و اماملق ۵۰۶ - ۵۱۶ - ۵۱۷ - ۵۷۹
خلیل بن احمد ۱۰۱
خواجه نصر الدین ۶۳۴
الخواطر العرب (کتاب) ۷۰۰
خوالین مسلمانلری ۶۵۹
خیموده مدرسهلر ۵۵۹
دجال حقنده ۴۰۹
الدرر البهیه (کتاب) ۳۱۵

- «دروس نحویہ» باصمہ سندہ یا گلشلق ۶۷۹
 «دعوت وارشاد» مدرسہ سی ۲۲
 دلدل و ذوالفقار ۱۸۷
 دماغ (می) خدمتی ۷۵۳
 دوشاواہی پرلر و میراث ۴۳۸
 دیانتہمی؟ ۴۵۴
 دین صافلا و چیلر ۶۳
 دین کامیسیہ سی آنچونی (کتاب) ۶۳۶
 دیوان حافظ (کتاب) ۱۸۹
 ذوالقرنین ۱۲۴
 ربا مسئلہ سی ۶۲۸ - ۴۷۵ - ۴۶۶
 رجب پاشا ۲۵۹
 رحمت الہیہ حقندہ ۳۱۴
 رسم مسئلہ سی ۲۷ - ۶۲۲
 روحانیلک و اسلام ۵۲۳ - ۶۰۰
 روحنک اولمدن صوکنفی حالی ۴۰
 روح اللہ آخوند ۳۱۸
 روزہ آیلری (رسول زمانندہ) ۵۳۷
 روس معلملرینک سیاحتلری ۲۷۶
 روضۃ الصفا (کتاب) ۶۱
 زافونلرنی ترجمہ ایتہک ۶۳۴
 زبان ابو عمرو بن العلاء ۱۰۱
 زکات مسئلہ سی ۶۰۰ - ۶۱۶
 زنبور مسئلہ سی (نحو کتابلرنندہ) ۱۶۴
 زنون (فیلسوف) ۲۳۸
 زیاد ماجراسی ۵۱۷ - ۵۷۹
 «سارت» سوزی ۲۷۳ - ۵۹۵ - ۶۹۲
 سافماری افندی سؤ اللری ۵۱۶
 سقراط ۲۳۷ - ۲۸۶
 سماوہ کولی ۱۸۶
 سمنٹ فیلدرو مسئلہ سی ۵۹۵
 سنوسی ۲۸۹ - ۳۲۱ - ۳۲۳ - ۳۴۵ - ۳۵۳ - ۳۸۵
 سہ میرامیس ۶۶۶
 سویدرگچلر حقندہ ۸۸
 سیبویہ ۱۶۴
 سیبیریا (غزنتہ) ۷۰۰
 سیبیریا تاریخی (کتاب) ۱۸۹
 سید احمد ۳۴۵ - ۵۱۹
- سیر شریفہدن بر درس ۹۷
 شاعرلر ۴۵
 شاہ علی خان ۷۵۰
 شاگردلر و استراحت کیچہلری ۲۱۸
 شاگردلک آدابی (کتاب) ۳۱
 شداد جنتی ۴۳۹
 شرق مسئلہ سی ۷۲
 شرقی و غربی حسابلر ۱۸۸
 شعر بیزمہنی کتاب ۶۳۶
 شعر و جرولر ہم شریعت ۲۲۲ - ۴۷۶
 شوپینوئر ۶۸۸
 «شورا» و الوغ کنا گینہ ۲۴
 شیعلر ۵۹
 صالحون صونک فائدہ سی ۱۵۵
 صدقہ و جمعیت خیریلر ۷۰۰
 صرف تورکی اوفو حقندہ ۷۶۷
 صلیب احمر جمعیتی ۲۶۵
 صورت مسئلہ سی ۲۷ - ۶۲۲
 صوقورلر ایچون یازو ماشینہ سی ۶۲
 طرابلس ۲۵۷
 طوفان مسئلہ سی ۱۸۶ - ۲۷۹ - ۳۸۸ - ۷۱۰
 طیبۃ النشر فی العشر (کتاب) ۱۸۹
 عادت و عرفلر ۸۰
 عبدالقیوم ناصری ۶۴۳ - ۶۹۴ - ۷۱۹ - ۷۴۵
 عبدالمن ناصری ۷۱۹
 عبدالخبیر المسلمی ۷۶۸
 عبدالولی یاوشف (کتاب) ۱۲۳ - ۵۷۳
 عثمان خان و عثمانلی دولتینک تأسیسی ۶۴۱
 عجائب المخلوقات (کتاب) ۶۱
 عجائب المقدر (کتاب) ۶۱ - ۱۵۳
 عرب ادبیاتی (کتاب) ۵۶۴ - ۷۴۴
 عرب ادبیاتی ویاور وپالیلر ۷۴۴
 عربیہ اثرلرنک بیبلیوگرافیہ سی (کتاب) ۷۴۴
 عرب صرفی و عرب نحوی (کتاب) ۷۰۰
 عرب لغتی و آنک عالملری ۳۶ - ۱۰۱ - ۱۶۴ - ۲۲۵ -
 ۳۲۵ - ۴۱۷ - ۴۸۱ - ۵۶۲ - ۶۷۳
 عرب یازو وینک تاریخی ۷۰ - ۱۱۲
 عرق و ملیت مسئلہ سی ۱۷۰ - ۳۰۶

- عصب و آنلرنڭ خدمتلرى ۷۵۴
علم روح ۲۰۰ - ۲۳۷ - ۲۹۷ - ۳۲۴ - ۳۹۶ - ۴۲۷ - ۴۵۷
عالمردن رجا ۳۳۳
علم نارالماونڭ سىبلىرى ۴۲۶
على و ابوبكر ۵۰۶
عمر (ر ض ۰) ۷۶۹
عمرنڭ اوزونلىقى و فسقلغى ۸۸ - ۲۱۲ - ۲۴۳ - ۴۰۱
عید اوقو نزاعسى ۷۰۱
عیسى بن عمر ۳۷
العین (کتاب) ۱۰۳
غیرتلى بر خاتون ۷۳۳
غونچاروف ۴۰۶
غیورگ (هند ایمپراتورى) ۳
فاس ۴۴۹ - ۶۱۹
فتاوى ابن تیمیه (کتاب) ۶۳۶
الفتوحات (کتاب) ۲۸۰
فدك واقعهسى ۵۰۶ - ۵۱۷
فراء ۴۸۱
فضائل الشهور کتابى ۶۴۲
فضولى ۱۹۴
فلسطین جمعیتى ۶۶۶
فلسفه عقلیه ۲۰۰ - ۲۳۷ - ۲۹۷ - ۳۲۴ - ۳۹۶ - ۴۲۷ - ۴۵۷
فن تدریس (کتاب) ۱۸۹
فنى اوقو ۷۲ - ۱۰۹ - ۱۳۹ - ۲۰۴ - ۲۳۲ - ۲۶۱ - ۲۹۵
۳۲۹ - ۳۹۰ - ۴۶۴ - ۵۲۵ - ۵۹۳ - ۴۸۱ - ۷۵۲
فیلدشراک مکتبى ۵۹۹
فادسیه صوغشندە مسلمەلر ۲۶۵
فارتلر ایله یاشلرنڭ نزاعلری ۵۸۴
فارتلق هم اولم ۶۴۶ - ۶۸۵ - ۷۱۲
فارغالی و پوغاچوف ۶۵
فازاقچه سوز یازوچیلرغه ۶۵۴
فازان شهرینڭ تأسیسی ۶۲
فازان شهرنده ادیبلر جمعیتى ۶۴۲
فاسم مسلمانلری ۳۹۷ - ۷۴۹
فاموس عبارتندە یا گلشلق ۵۷۹
فانچه (اوزباك خان سگلووسى) ۱۲۴
فان حقندە ۱۳۹ - ۵۲۵ - ۵۹۳ - ۶۸۱
فبرلك حقندە بختلر ۸۰ - ۴۰۸ - ۴۴۲ - ۵۹۹
- قدر مسئلهسى ۶۱
قرآنغه متعلق بختلر ۵ - ۲۷ - ۳۶ - ۳۸ - ۳۶ - ۴۸ - ۵۱
۶۸ - ۷۶ - ۸۸ - ۱۰۴ - ۱۲۳ - ۱۳۲ - ۱۳۵ - ۱۶۷
۲۲۷ - ۲۶۰ - ۲۹۲ - ۳۵۶ - ۳۷۹ - ۳۸۶ - ۳۲۴
۴۴۱ - ۶۶۲
قزىلر ایچون عالی مکتب (لوندندە) ۲۴۶
قسقه تونلر و یستو نمازى هم روزە ۸۹
قطرب ۴۱۸
قورساوى و ابن تیمیه ۳۷۸
قوماقلرنى بئرو ۴۹۲
قوم و قبیلەمز ۸
قویاش طوتولو حقندە ۲۵۳ - ۳۱۵
کافیە و ملا جامى کتابلری ۱۰۷ - ۱۳۶ - ۲۲۹ - ۲۷۱ - ۳۰۹
کتاب (سیبویه کتابى) ۱۶۵
کتابلر ژورنالى حقندە ۱۷
کرامات ایله اعتقاد ۱۵۳
کسائى ۱۶۴ - ۲۲۵
کسرى و آنڭ ایوانى ۱۸۶ - ۳۱۴
کلام کتابلری ۶۵۴
کلدانیلر و تورانیلر ۶۶۷ - ۷۰۱
کویلر و مقاملر ۰۸۷
گیب (مستشرق) ۲۴۹
لطف الله آخوند ۷۰۳
لو کان الایمان عندالثریا حدیثى ۶۳۴
لو لاک لها خلقت الافلاک حدیثى ۶۷۹
لیوتسیرنا اولهنى ۵۳۹
لیون روش (مسلمان اولوب بوروچى فرانسز) ۱۳
مالهژ مسلمانلری ۱۷۶ - ۶۱۷
مبداء القراءه (کتاب) ۶۲
محمد (بیغمبرمزگه مناسبتلى بختلر) ۸۸ - ۹۷ - ۱۱۵ - ۱۱۷
۱۸۶ - ۲۲۱ - ۳۱۴ - ۳۳۹ - ۳۴۶ - ۶۶۲ - ۷۶۸
محمد امین نالاساوى کتابلری ۲۲۲
محمد شاکر افندى رامیيف ۱۹۳ - ۲۰۸ - ۲۲۴ - ۲۴۹
محمد عبده و تفسیرى ۱۴ - ۲۷
محمد کمال افندى مقالسى حقندە ۷۸۴
مختصر کیمیا (کتاب) ۵۴۱
مدحت افندى مقالسى ۳۵۸
مدرسه لرمز ۶۳۱ - ۶۹۵

- مدنی ملئرنڭ فعاليتلىرى ۳۶۱
مراکش ۲۴۹ - ۶۱۹
مرجانى ۱۲۳ - ۲۷۸ - ۴۶۳ - ۷۶۸
مسجد نىچوك بنا فيلانسون ۵۶۶
مسقوا اونيو بىرسىتيتى ۸۷
مسلمان علماسى و خاتونلار (كتاب) ۲۶۹
مسلمانلاردا نىچون ھمت بىدى ؟ ۵۷۶
مسلمانلار حقندەغى بختلر ۲۰۲ - ۲۳۷ - ۴۵۱ - ۴۵۴ -
۶۲۵ - ۶۵۰
مسلمانلار قندە ۳۰ يىل ۱۳
مصاحبەلر ۴۴۴ - ۵۷۴
معارف اشى ۷۲۲
معاويە (خليفە) ۵۰۶ - ۵۱۰ - ۵۱۶ - ۵۴۵ - ۵۷۷
معدە ۱۱۰
معلملر و معلمك ۱۵۲ - ۳۱۲ - ۳۷۶ - ۴۰۷ - ۵۰۲ -
۵۶۷ - ۶۹۷
مقاللر حقندە ۲۱۰
مكتەب و مدرسە بختلرى ۲۱۸ - ۴۳۷ - ۵۰۵ - ۶۶۱ - ۶۹۵ -
۷۲۲ - ۷۲۸
مناسىتىر و تكمىلەر ۶۹۸
المنار (مجله) ۷۶۸
منذر (غسان پادشاهى) ۶۶۳
منفعت شخصيه و منفعت عموميه ۲۲۶ - ۳۷۰
موسى افندى ۳۵۱ - ۷۶۹
مھدىلك بختلرى ۳۴۶ - ۴۰۹
ميرزا بيدل ۳۲
ميرزا غلام احمد قاديانى ۳۴۵
مى خدمتى ۷۵۳
مىسيونىرلر ۳۶۱
ناپاليون ۵۱۳
نحو علمى ۱۳۶
نضر بن شميل ۴۱۷ - ۷۳۱
نور (غزته) ۷۰۰
نىچوك ترقى ايدىرگە ؟ ۲۱۳
نير و لرنڭ خدمتلىرى ۷۵۴
واجب صدقە و جھمىت خىرىلەر ۶۰۰
وارشاو شھرى ۲۸۱
واو اسملى اوليا ۱۵۳
- واق بورچ جھمىتلىرى و شريعت ۳۳۸ - ۴۶۶ - ۴۷۵ - ۶۲۸
وزن حقندە ايضاح ۱۴۶
وسيله و واسطىلر ۸۰
وعظ سويلەمك حقندە ۵۹۱ - ۶۵۲
وليعدلك مسئلەسى ۵۰۷ - ۵۱۸
وھابىلىق و وھابىلر ۲۹ - ۳۸۴ - ۵۱۹ - ۵۵۰
ويليھم استيد ۷۰۵
ھاروى (دوقتور) ۵۲۵
ھندستان مسلمانلرى ۵۲۸
ھنرار و فران ۶۶۲
ھلال احمر جھمىتى ۲۶۴
ھيئت فنى و قرآن ۵ - ۳۸ - ۲۵۳
ھوا طوغرى و سندە ۲۰۴ - ۲۳۲ - ۲۶۱ - ۳۹۱
ياجوج ماجوج ۴۰۹
ياز و اشلىرى (كتاب) ۶۳
ياز و حقندەغى بختلر ۷۰ - ۸۵ - ۱۱۲ - ۱۱۹ - ۱۴۶ - ۱۹۹ -
۲۴۱ - ۴۵۶ - ۵۰۱ - ۵۲۳ - ۶۵۵
ياقتىلىق تاثيرى ۴۶۶
يعىبى بن يعمر العدوانى ۳۶
يزيد بن معاويە ۵۸۰
يزيدى ۳۲۵
يعقوب بيك كاشغرى ۴۲۳
يللر، آى و كونلر ۳۲۶ - ۳۶۳ - ۴۰۳
يويىلى و شريعت ۶۷۶
يورەك ۷۳
يوسف سكاكى تربەسى ۶۳۵
يوغشلى آورولر (كتاب) ۱۸۸
يوغشلى آورودن صاقلانو ۴۳۱ - ۴۵۹
يولدىز آنلو و قرآن ۷
يونس نحوى ۱۶۶
يىرگە متعلق بختلر ۵ - ۳۸
يىر ھم قويوقلى يولدىز ۵۵۲
- ♦♦
- لطايف و شعرلر، عبرتلى سوزلر و حكايتلر، اجمال سياسى
و ھومى حاللر حقندەغى بختلر، فھرستە كورساتلامادىلر.

شورا

«شورا» مجوعه سى اوشبو كيله چاك ۱۹۱۳ يلى باشنىدىن اعتبارا آلتىنچى ياشىنه چىقادر. بوندىن سوڭ هم اوز مسلكنده دوام قىلاچقدر، انشاء الله.

۱۹۱۲ نچى يلى نشر ايدلمش «شورا» ده مسئول محرورن باشقه، اوشبو محترم ذاتلو هم قلملرى ايله اشتراك ايتىشلار ايدى :

آبىزوف. آخوند جان اسكندرى. آرتق. ابراهيم بن عىنى (امام و مدرس). ابراهيم بيكچانتايوف (معلم). ابراهيم بيكقولوف (معلم). احمد آقمولوف (ترويسكى). احمد بن حسن (ترويسكى). احمد توفتايابايف (معلم). احمدجان بيكتروف. احمدجان مصطفى (مدرسه محمدپهده مدرس). احمدزكى وليدى (معلم). احمدسردار (فرعانه). احمد فريد شروانى (آخوند). اعنف نازعاتاروف (خوقند). ادريس بغدادى. اسماعيل شوردانى (امام). امير بن عبدالقادر (معلم). اهل الله بن خيرالله (خوقند). ايوب عين اللين (امام). بدرالدين عمرانوف (امام). برهان شرف. بهرام بيك ترجمان دولتشايوف (كرمينه). نجف الله بن سغى الله. تيمر على مير ولييف (امام و مدرس). جارالله نجم الدينوف. جارالله ويرغازوف (بلغاويشچين). جلال الدين عبدالمنوف (امام). جمال الدين ولييف (معلم). جمال الدين يومايوف. حبيب اسحافى (معلم). حبيب الرحمن مسعودى (آخوند). حراث آيداروف (امام). حسن عطا محمودوف. حسن على (معلم). حسن پوناماروف (مدرس). حسين مقصودف (طبيب). حسين يعقوبوف (ساراتوف). خليل سلطان محمد (معلم). خليل ابوالخان (معلم). خير خواه. دردمند. دولتشاد بن صفا (مراصا). ذاكر آبدواللين (بيروت). ذاكرجان آخانوف. ذاكر معاذى. رستم حلمى. رضاءالدين يارماكوف (امام). رضوان ابراهيموف (امام). زينت الله هميدى (استرخان). سرورالدين (امام و مدرس). سعيد سونچهللى. سكينه بنت آخوندالمسعودى. سيد شريف احمد جهانشين (مدرس). شاكرجان احمدجانوف. شاكرجان سعيدى. شاكر محمدياروف (استودينت). شاكر مصطايوف. شاه احمد ولى الله (امام و مدرس). شريف احمدى (استودينت). صابرجان القورماشى (معلم). صافمارى (بيروت). صلاح الدين كمال الدينوف (معلم). صنعت الله بيكبولاتوف (معلم). طاهر بايتوگانوف (امام و مدرس). عارف موسين. عارف ولييف (امام). عالمجان ابراهيموف. عالمجان الادريسى (معلم). عبدالخبير البرشىدى (خيوه). عبدالرحمن سعدى (معلم). عبدالرحمن فخرالدينوف. عبدالرحمن مصطفى (استودينت). عبدالرحمن نيازى (امام). عبدالرشيد فخرالدينوف (استودينت). ع. عزيز (استودينت). عبدالله بيگى. عبدالله بن ناجالدين (امام و مدرس). عبدالله حساموف. عبدالله عبيداللين. عزالدين ايسانبيردين (معلم). عزيز ملوكوف (حيوانلر طبيبى). ع. عثمانى (اورگانچ). علاءالدين خداياروف. ع. كبير. علىجان تيرشقاوى. على رفيقى. عمر نعمت اللين (معلم). عنايت الله احمدى (امام). فاتح كرىبى. ف. طويكىن. فراقى كبير بكر. مبارك شاه الحنفى (امام). هجيد غفورى. محبوب جمال آقچورينا. محمد امين محمدجانوف (خوقند). محمدعنفى مظفر (امام). محمد رحيم قارى (سورقند). محمدشاكر رياتوف (امام). محمد صابر ابراهيم (معلم). محمدعلم آقچورين (استودينت). محمد كمال ولد مظفر (مالهز). محمدنجيب تونتارى. محمدهادى سعدى. محمود خواجه بن بهبود خواجه (سورقنده مفتى). محمود بن عطاءالمسلمى. محمود هرجانى. مدرس فيض اللين (زايسان). مطيع الله تحفة اللين (آخوند). منير هادييف (امام). موسى جارالله. ميان عبدالاول الغفارى. ميرسياف كرىببايوف (استودينت). نبى الله القادرى (معلم). نصرالدين الخواجهشى (امام). نظر خواجه بن عبدالصمد غالجات). نورالعين ايشايوف. نياز مقصودف (معلم). وافى الجلالى. هادى آطلاسوف. هادى طاهرى. هادى كلديبكى. يعقوب آيمانوف. يوسف شرقى (معلم). يوسف كازاكوف وباشقهلر.

۱۹۱۳ نچى سنه ايچون «شورا» مجموعه سینه ابونه دفتري آچىقدىر.

سنه لگى ۵ صوم . آلتى آيلغى ۲ صوم ۶۰ تين . اوچ آيلق ۱ صوم ۳۵ تين .
«وقت» ايله بر لىكده وېر مدته اولسه ايكسینگ سنه لگى ۹ صوم . آلتى آيلغى ۴ صوم ۶۰ تين . اوچ آيلغى
۲ صوم ۳۰ تين .

«شورا» مجموعه سينگ بايلرى اوشبو ترتيبده بولنور:

- (۱) مشهور آدملىر والوغ حادثه لار . بو بابده ايسكى ويا كىلردن برر بيوك آدمنگ ترجمه حالى درج اولنور . پادشاهلردن
بعث ايدلدىگنده مملكتهلر ينگ فسقه چه جغرافيا و تاريخى سويله نور .
- (۲) مقاله لار . بو بابده ادبى ، تاريخى ، اجتماعى مقاله لار بولور .
- (۳) تربيه و تعليم بو بابده حفظ صحت ، تدبير منزل ، تعليم ، مكتب و مدرسه ، شاگرد هم معلملرگه دائر بندار يازلور .
- (۴) مطبوع اثرلار . بو بابده ياكى تاليف ايدلمش يا كه ياكى باصلمش كتاب و رساله لار ، غزته و ژورناللار حقنده معلومات
ببرلور . بعض بر اثرلار حقنده تقريظ و انتقاد يازلور .
- (۵) مراسله و مخابره سؤال ، جوابلار و عمومغه مناسبتلى مکتوبلر بونده درج فيلنورلر .
- (۶) مطبوعات خلاصه سى . اونيش كورن يا كه بر آى اچنده مى غزته و ژورناللارمز طرفندن فوزغانلمش بعثلر حقنده
آچىق فيلوب اوشبو بابده معلومات ببرلور .
- (۷) حكايه لار . بو بابده اوز معيشتهمزگه موافق يا كه تاريخى و اجتماعى واقعه لردن آلمش برر عبرتلى حكايه درج فيلنور .
- (۸) آيلق حوادث بونده ايسه هر آى ايچنده بولغان الوغ واقعه لار بيان فيلنور .
- (۹) اشعار . لطائف . متنوعه عبرتلى سوزلور .

570

«شورا» مجموعه سى طشبنگ ۲ نچى و ۳ نچى بيتلرينه فويوق ايچون اعلان قبول ايدله در . كتاب و مطبوعات كه دائر
اعلانلر اولمقى مطلوبدر . اعلان بير وچيلر خصوصى صورته اداره گه مراجعت ايدرلر .

Сренбургъ, Редакция „ШУРО“ . | آدرس :
Orenbourg (Russie) Rédaction „Choura“ . |

مباركجان افندی اميروف گه:

نصر الدين اميروف حضرتلرنيڭ ترجمه عالي «آثار» ده بار بونى اوفاده وفتيمده يازمىش ايدم. ليكن كفايت فيلورلى درجه ده مفصل ومكمل توكل. سزدن ده باشقه لردن ده بو طوغر وده بزرگه مکتوبلر كېلىگاني و معلومات بېرىلگاني بوق. تكرر يازوب يبارسه گز مهنويت ايله درج فيلورم. رضاالدين بن فخرالدين. ۱۱ محرم ۱۳۳۱ سنه اورنبورخ»

اداره دن:

۵ اوقا شهرنده فارماساني افندی گه: «چشمه» ده گي حسين بيك تربيه سي حفته انچي جلد «شورا» ده بر قدر سوز يازلدى. بز همیشه شونده يازلمىش فكرده مز.

۵ بوغروسلان اسپيردى فراريني انتقاد ايدوب يازلمىش مکتوبلر درج اولنورار.

۵ صامار شهرنده ميرزا عبدالرحمن افندی گه: «الخواطر العرب فى النحو والاعراب» اگرده اوز ككتابچيلرمزده بولماسه، طبعي «بيروت» شهرينه يازارسز. «المطبعة الادبيه» گه يازسه گز شايد جواب بېرىلر. فقه واصول فقه حفته الك فائدهلى درس كتابلر ينى كورسه نوره افتدارمز بوق. چونكه بز درس اشلردن چينده روك طورامز، بو كونده تجربيه مز بوق. اگرده قازان وترويسكى شهرنده گي «معهديه» لر، اورنبورغده غي «حسينيه»، اوفاده گي «عاليه» وشونلر قطارنده غي تربيه لى مدرسهلرنيڭ درس ناظرلر ي ويا كه معلملر ي فقه همده اصول فقهده اوقومنده اولغان كتابلرنيڭ اسملرينى هم ده شول كتابلرني نيندى سبيلرگه كوره باشقه لرغه ترجمىش ايتديكلرينى يازوب اداره گه كور ندرسه لر بز كېله سى يل عددار ينيڭ برنده باصوب چيقارار ايدك. بزرگه شول قدر يسي معلوم: فقه فننده «مجلة الاحكام العدليه» نام اثر ايله «الاحكام الشرعية فى الاحوال الشخصية» نام اثرلر، گوزل وفائدهلى شيلردر. شونلردن ده ياخشيلر كورلما ديكنده درس كتابى بولورغه هم يارارلقلر.

۵ على ريفى افندينيڭ فنى مقاله سننده ياكلش بارلغن بيان ايتمىش مکتوبى هوز تابا المادق. كاغدار آراسينه كروب بوغالبوب طوراً طورغاندر.

۵ ۳۱نچى تابشماق هم جواي حفته غي شكللرني باصامق مطبعه ايچون مشقتلى بولديغندن بتوللې يازلمى فالىدى. اول تابشماقعه درست جواب بېروچى ده بولمادى.

۵ شيخ الله افندی آل كين گه: عبدالقيوم افندی ناصرى مکتوبلرينى يبار ووكز ايچون رحمت! كليشه ياصاتور ايچون مضمونلرى ياخشيراق برر مکتوبى كېلمازمى؟ ديه صبر فياوب طورامز.

فتنه دن خلاصى سويله نمىش مجلسده توچكرك بولسه «جوچ» ديلر يعنى ان شالله سويله اولور معنا سنده در. بو سوزمه دى دليل: ايسكى ادبياتمزدن «طاهر زهره» ده مى؟ «بوز بكت»، ده مى بر يارطى مصراع كوكلنده قالمىش: «آيتكان سوزك جوچ بولسون».

ايوب عين الين «فاناي»

۱۱

۹نچى عدد «شورا» ده «شكايت وعتاب» اسملى بر شعر بار. «شورا» نى بوچته دن آلدېغم ساعت ايله بن شول شعرنى يادلادم، همیشه اوفوب يوزيم، بعض وقتلر كوزمىن باشلرمنى اغزوب ايچمنى بوشانام. اول شعرلر بنم كوكلنده گي زار وموكلرني حكاييت ايتلر. بنم اغزمىن سويليلر. ليكن از اغنده بر يولى تمام يازلماغان بلكه نقطه لرغه فويلغان. شول اورنده غي سوزلرنيڭ نيچوك ايكانلگىنى صوراسه مده اينمازسز، ليكن سويل وچينڭ آدر يسي يازودن ضرر بولماسه كيرهك. زنيار شونڭ آدر يسي «شورا» طشينه باصكرده شوندىن اوزم خط يازوب صورارمىن. اما اوزم كم ايديكمنى اداره گه بيلدره الميم، مقبول عنرم بار.

اداره: شعر سويله وچينڭ آدر يسي ده باصارغه ممكن توكل، مقبول عنر بار.

۱۱۱

اورنبورغده نشر ايدلگان «چوكچ» ژورنالنيڭ ۶۲-۶۴-۶۵-۶۶-۶۷-۶۹-۷۰نچى عددلرى، قازانده نشر ايدلگان «ياشين» ژورنالنيڭ ۱-۲-۳-۴-۵-۷-۸نچى عددلرى، اورالسكى ده نشر ايدلگان «اوقلر» نڭ ۳-۴-۶-۹-۱۰نچى عددلرى كېلرده ساتلديغنى خېر ايدوچى بولسه تيوشلى بياسينى بېر و آلور ايدم. آدر يسم اوشبو:

Ст. Яйсанъ т. ж. дор. Сулеймановымъ
طايشرلسون «طن» غه

تصحیح

۲۳نچى عدد «شورا» ۷۲۰نچى بيت ۲نچى باغانا ۱۳نچى بولده «بر برى» ديگان سوزنى «بر برى ايله» ديه اوفورغه تيوشلى. همده «ناراضى» مقاله سينڭ ايكنچى صنف پروغرامنده «رسم، ۲ ساعت» ديگان سوزى ايله: «روسچهدن باشقه همه درس لر آنا تلىده (توركيجه - تازارچه) بولور» ديگان بر جمله قالغان.

۵ اوشبو ۲۴نچى عددنڭ صحيفه نومرلرى يالغش باصلفان. درسى ۷۳۷دن باشلا ۷۶۸گه قدر بولورغه تيوش.

قرآن شریف و لغت عربیہ

پیشانی کتاب :
 مخدوم سرور الدین بن مفتاح الدین
 قرآن شریف و عرب نلی ننگ فصاحتی و آنک بوفلر مقبول و فصیح
 برلوینه نذر سبب بوغاننی کورسانمش بر کتابلر . حقی ۸۰ بوچته ایله ۱۰۰۰
 آدرس : Оренбургъ, въ „ВАКТЪ“ газ. Редакция

رحمت الرب

بو اثر مخدوم موسی افندی
 طرفندن توزغانلمش « رحمت
 الهیه » مسئلهسی حقلده مجتهد
 و محدث ابن القيم الجوزیه
 حضرتار بنگ « حادی الارواح » نام بیوک اثرینده اولان بر فصلیننگ
 ترجمه سندن عبارتدر . اونچی مرتبه باصلدی . مرتبی رضاء الدین بن
 فخرالدین . حقی ۱۰ تین بوچته ایله ۱۲ تین
 آدرس : Оренбургъ, контора ред. газ. „ВАКТЪ“

محکم

انگ معتبر اصللردن آلتوب یالوش بر
 اثر بولدیغی جهتندن هر کم ایچون، خصوصاً
 مکتبده بالارغه اوقتور ایچون، غایت
 موافق بر اثردر . هر کم آکلارلق صورته
 پیغمبرمننگ حیاتی، نبوتی و اشاری بیان
 قیلنمشدر . نفیس صورته، بویاولی رامکاده
 « وقت » مطبعه سنک ۲نجی مرتبه باصلوب
 چقدی . غایت بخش کاغده . حقی ۲۰
 تین، بوچته ایله ۲۴ تین .
 باش اسقلای « وقت » لداره خانہ سیسر

(ایکنچی طبع)
 اثر رضاء الدین
 بن فخرالدین

معلم و معلملر دقتنه!

باصلوب چقدی .

فن تدریس

- اصول تعلیم و تربیه دن
 ریس ننگ بوالری . ۲) مشهور
 اصول تدریسلر . ۴) اصول
 تدریس ننگ قواعد اساسی
 ۴) الفبا، قرائت و یازونک اصول
 تدریس . ۵) ناتار تلیننگ اصول
 تدریس . ۶) علوم دینی ننگ اصول تدریس . ۷) جغرافیه ننگ
 اصول تدریس . ۸) تاریخ ننگ اصول تدریس . ۹) حساب و هندسه ننگ
 اصول تدریس . ۱۰) معلومات فنی ننگ اصول تدریس . ۱۱) معلومات
 اخلاقیه و مدنیه . ۱۲) رسم و موسیقی . ۱۳) جیمناستیک و قول هنرلری .
 ۱۴) معلملر ننگ اوصافی . ۱۵) وسائط انضباطیه - مکافات - و مجازات .
 اثر : عبدالله شناسی .

کتاب بخش کاغده، نفیس روش باصلمش اولوب ۱۶۰ بیتندن عبارتدر .
 حقی ۳۵ تین، بوچته ایله ۴۵ . مراجعت ایچون آدرس :
 Оренбургъ, контора ред. газ. „ВАКТЪ“

تالیخ ایستیللا

صافیه باصلوب چقدی حقی ۱۵ بوچته ایله ۲۰ تین ۳۰ هر بر معینر
 نایبیلر ده صا ولا .

اهتاجدولده مکتب سلطانی مادونلردن
 مشان جیللار قلمی ایله مکتب ارده
 اوقتور و بولای مطالعه ایلوب فایده .
 له نور ایچون آچی ترکی تلیک یازاش
 بوللر اونجهی کره « وقت » ادارسی